

ΔΟΚΙΜΑΣΙΑ

136

ΠΟΙΗΣΗ

Ἀριστοτέλης Θ. Νικολαΐδης
Γ. Ξ. Στογιαννίδης
Λουκᾶς Κούσουλας

ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ

Χριστόφορος Μηλιώνης
Μανώλης Πράτσικας
Βούλα Σκαμνέλου

ΜΕΛΕΤΗ

Ἐκτωρ Κακναβιάτος

ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ

Guillaume Apollinaire / Κλείτος Κύρου
Heinrich Böll / Νίκος Σκουτερόπουλος
D. L. Page / Ν. Α. Εὐαγγέλου

ΚΡΙΤΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΟΓΝΩΣΙΑ

Βασίλης Διοσκουρίδης

ΣΥΜΠΤΩΜΑΤΑ

Paul Valet / «Δ»

ΑΙΣΘΗΤΙΚΕΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ

Σάββας Α. Τσοχατζίδης

Η ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ

Ἰωάννης Σαρακηνός

4

ΙΑΝΝΕΝΑ ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ—ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1973

ΔΟΚΙΜΑΣΙΑ

περιοδική έκδοση λογοτεχνικοῦ προβληματισμοῦ

περίοδος 1η χρόνος Α' τεῦχος 4 Νοέμβριος — Δεκέμβριος 1973

ὑπεύθυνος ὕλης

συνεργασίες—ἐμβάσματα

} Γιάννης Δάλλας, 21 Ἀπριλίου 67 Γιάννενα

ὑπεύθυνος τυπογραφείου: Εὐριπίδης Θεμελῆς 28 Ὀκτωβρίου 28

Προσημείωση. Τὸ *Ρέκβιεμ* περιέχει ποιήματα γραμμένα ἀπὸ τὸ 1930 ὡς τὸ 1957. Καὶ ἀναφέρονται στὴν περιπέτεια τοῦ γιοῦ τῆς Ἀχμάτοβα, Λέφ Γκουμίλεφ. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν *Καταδικαστικὴ ἀπόφαση*, πού δημοσιεύτηκε ἄτιτλη τὸ 1961, κανένα ἀπὸ τ' ἄλλα ποιήματα τῆς συλλογῆς δὲν δημοσιεύτηκε μέχρι σήμερα στὴ Ρωσία. Τὸ *Ρέκβιεμ* κυκλοφόρησε σὲ πρώτη ἔκδοση σὲ ρωσικὴ γλῶσσα, τὸ Δεκέμβρη τοῦ 1963. Ἐκδόθηκε στὸ Μόναχον ἀπὸ τὸ *Tovarichtchestvo Zaroubiejnick Pissatieliei*, μὲ τὴν προσημείωση: *Αὐτὴ ἡ ποιητικὴ συλλογὴ μᾶς ἦρθε ἀπὸ τὴ Ρωσία καὶ τὴν ἐκδίδομε ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ συγγραφέα καὶ χωρὶς τὴ συγκατάθεσή του* (βλ. σελ. 249-266) «Δ»

Δ Ο Κ Ι Μ Α Σ Ι Α

Χρόνος Α' * τεύχος 4 * Νοέμβριος — Δεκέμβριος 1973

Ἀριστοτέλης Θ. Νικολαΐδης

Ἄ γ ο ρ ᾶ

«Δαιμόνιον πτολίεθρον»
Πίνδαρος

Α

Δραστηριότητες μιᾶς ἡμέρας

Στὸ καφενεῖο τῶν ὑποθέσεων
ἐχώνευα τὶς πρωϊνὲς ἐφημερίδες
ἔκανα βήματα μπροστά, βήματα
πίσω, πουθενά,
κατόπι ἀκολουθώντας τὶς κοινὲς
τὶς ἀποληκτικὲς συνισταμένες
ἔφτασα στὴν πλατεία Κλαυθμῶνος
ἔμεινα πάλι μὲ τὸν σκελετό μου
δείπνησα μὲ τὴν παλακίδα τοῦ Κοσμήτορος
καὶ «πέθανε ὁ θεὸς»
ἀπὸ παντοῦ μουρμούριζαν ληξίαρχοι
κραδαίνοντας τὰ δάχτυλά τους
«δοξάστε τώρα τοὺς προσωρινοὺς
ἄλλιῶς κρυφθεῖτε πίσω ἀπὸ τὴ μύτη σας
ἄλλιῶς ἀφείστε νὰ σᾶς διερμηνεύσουν
ἄλλιῶς ὑποταχθεῖτε στοὺς ὀδοντωτοὺς»
ἔξαφανίσθηκα χωρὶς περιστροφὲς
ἦρθα καὶ πάλι παραθέτοντας
οἱ σκιὲς νυχοπατοῦσαν, ὦ ψυχὲς
ἀνθρώπων ἐξ ἀνθρώπων
χαράμισα τὰ δευτερόλεπτά μου
καθὼς ἀνίχνευα τοὺς οἰωνοὺς
στάθηκα μόνος στὶς ἐπάλξεις
ὑπέβαλα δεόντως τὴν παραίτησή μου.

Ὅλοι τοὺς ἦταν καταδικασμένοι.
 Στὴν Ἄγορὰ πουλᾶνε κι ἀγοράζουν
 στιγμές πὸ ἀνεβοκατεβάζουν τὶς τιμές
 ποσά, προϊόντα κι ἀποθέματα
 θέματα προορισμένα γιὰ συναλλαγή
 μὰ ἐδῶ, στὸν ἀφαλὸ τῆς Ἄγορᾶς,
 ὅλοι τοὺς ἦταν ἐξαγορασμένοι.

Καὶ ἡ πόλη πάντα μένει ἀνεξερεύνητη
 τὸ στόμα τῆς ξοδεύεται σὲ φῆμες
 παλίρροιες ἀχερούσιες τῶν θνητῶν
 ἀπὸ ψυχὲς ὑπόλοιπες καὶ μελανόφοβες.
 Ἡ μνήμη τῆς ἐκφαίνεται μὲς στοὺς φανοὺς
 ἄπλετους, ὑποκίτρινους ἢ διαφανῶς ὑπόπτους
 μὲ κόκκινες ἐκπτώσεις, κνανίζουσες ἐπιπτώσεις
 ὅταν τὸ μαῦρο δὲν τιμᾷ τὸ κέντρο τοῦ σκοτώματος.
 Φῆμες πὸ θὰ περάσουν πάλι μόνες τοὺς
 μὲ γρίφους ἢ ποινὲς ἀπὸ ξανθὲς βελόνες
 ὄστρακα συμβιβάζοντα τὶς ἐκδοχὲς
 τῶν δοκιμαστικῶν τυφλῶν στιγμῶν.

B

Ὁ ἥλιος, φίλος τῶν ἀνθρώπων

Ἄνάμεσα στοὺς ἴσκιους, μέσα στὶς στοῆς
 βλέμματα σπινθηρίζουν στὶς μετόπες
 νυγμοὶ πὸ ὑποσημαίνουν τὶς ἀφίξεις
 ἄλλες ἐνδείξεις, ἄλλες διαδοχές: ὁ ψευδαλέξανδρος
 οἱ ψυχουλκοί, φιλόκολποι καὶ φιλογάστορες
 φαντάσματα μιᾶς πιθανῆς ἡμέρας
 σαρκόφρονες, κρυφοί, φανλοδιδάσκαλοι
 κι ἄλλοι σαπρώννυμοι.

Θὰ σᾶς μιλήσουν γιὰ στρεβλὰ προβλήματα
 θὰ δώσουν πλάνες ἐρμηνεῖες
 θὰ μεταθέσουνε τοὺς στόχους, θὰ κρυφτοῦν
 ἀλλάζοντας τὶς μάσκες μίᾶ - μίᾶ
 μιάσματα τῶν καιρῶν,

στὸν ρόλο του ὁ καθένας ἀνασαίνοντας
οἱ πράκτορες, οἱ μάστορες, οἱ διατεινόμενοι
κι αὐτοὶ ποὺ διακηρύσσουν τὶς μισῆς ἀλήθειες
κρύβοντας πίσω ἀπ' τὸ μισὸ
μέρος σκοτεινὸ τὸ πρόσωπό τους.

Μετὰ τοῦ φίλου μου Κυροῦ κατηφορίζοντας
ὁδὸς Ἑρμοῦ - Καπνικαρέας ὅπου οἱ γυναῖκες
ἀγοράζουν τὸν χασέ τους, ἐδιάλεξα τρεῖς πόντους
γυναικειοῦ δέρματος ἀνάμεσα στὰ κρόσια
καὶ τὶς λυρικές ἐνδόστροφες νταντέλες.
« Ὑπάρχουν ἄπειρες πτυχές
φιλοπολύχρωμες καδένες
ὅμως οἱ μέρες μας λειψές
καὶ μετρημένες».

Ἴχνη παλιῶν ἀνθρώπων, πατήματα πιστὰ
πόσοι ποὺ λείπουν, πόσοι ποὺ θά 'ρθοῦν
κι ἐμεῖς χωρὶς παρόν, αὐτὸ τὸ ρεῦμα
κυνηγώντας κάθε τόσο τὴ μορφὴ μας
μέσα στὶς ξένες ἀνακλάσεις.

Οἱ μαῦρες χαρακιές τῆς τύχης
χείμαρρος ποὺ ἄλλαξε πάλι κοίτη
καὶ στὸν ὕπνο μου συκιά τοῦ γάλατος
καὶ τῆς σοφίας, ἄμνος τοῦ θέρους
δίψα βαθειὰ τῆς δοξασμένης ρίζας
ὅταν τὰ φύλλα πολεμοῦν τὸ κίτρινο
καὶ τὰ κλαδιὰ ζητοῦν τὴ σκιά τους
μνήμη χαρακωμένη τοῦ νεροῦ.

ὦ, πλήγωμα τῆς καθαρῆς ματιᾶς
αὐγὴ τῆς μυστικῆς ἀφαίρεσης
μὰ τώρα ἐδῶ στὸ ξέφωτο τῆς πόλης
ἥλιος στρογγυλεμένος στὶς σωστὲς διαστάσεις του
παράβολος, στὸν πιὸ ἀκριβὸ σκοπὸ του
γιὰ τὴ χαρὰ τῆς θάλασσας, τὴ λησμονιὰ τῶν ἴσκιων
τὴ λεῖλα γεύση τοῦ κορμιοῦ, διάγλυμμα τῶν μαρμάρων
ὁ ἥλιος, φίλος τῶν ἀνθρώπων.

Γ

Οὐρανισκόφωνες ἀλήθειες

* Ἄγνωστος ἦταν πάντοτε κι ὁ βωμὸς ἄδειος.
Ποτὲ δὲν ἄφησε σημάδια πίσω του
κι ἀπ' ὄσους κατεχώρησαν οἱ μῆτρες
κανένας δὲν συμπίπτει
σὲ μιὰ ἐποχὴ παρθενογένεσης.

* Ὁ σφραγισμένος τόπος, ἡ ρωγμὴ
φυγόδικη ματιὰ μὲ τὸν κρατήρα στὴν πηγὴ της
λάβα πὺν μύρισε λιβάδι, φλοῖσβος τῶν προβάτων
ἀπόρρητη σπηλιὰ τοῦ τυφλωμένου
κι οἱ πέτρες μαρτυροῦν τὰ νοητὰ πατήματα, σπασμένες
ἀπ' τὸ πέλμα τοῦ Ὀδυσσεά — καύχημα τοῦ κρασιοῦ καὶ τοῦ
κρανίου —
καθὼς οἱ τρόφιμες ψυχὲς ἐκτίλουν τὴν ποινὴ τους
μέσα στοὺς ἄδειους καὶ τρισμάκαρους περιστερῶνες.

Σιχάθηκα ν' ἀκούω τὶς κρυφὲς
οὐρανισκόφωνες ἀλήθειες
σιχάθηκα τοὺς ἤχους τῶν τυμπάνων
μέσα στὸ προϊστορικὸ κανκί μου.
Θὰ βάλω αὐτὶ στοὺς ψίθυρους ὑποχθονίων ὑδάτων
κι ἄλλους ἀμύθητους γαργαρισμοὺς
(ὁ ἄνεμος φυσᾷ, φυσᾷ
στὶς τερατώδεις δακτυλῆθρες)
ὁ ναυτικὸς ἐξώκειλε τὸ πλοῖο του
καὶ ὑπνοβατεῖ στεγνὸς πάνω στὸ χῶμα
λάτρης πιστὸς τοῦ χῶματος
πὺν θὰ ξανά 'βρει τὸν ἑαυτό του στὴν ἀκμὴ τῆς θάλασσας.
* Ἡ γυναίκα τώρα μὲ μαστοὺς ἀποκομμένους
λίπος μονάχα κάτω ἀπὸ τὸ δέρμα της
πάνω ἀπ' τὰ κόκκαλά της
εὐκρατη, μαλακὴ γυναίκα μ' ἔντονους
ὄργασμοὺς μετὰ τὸ μεσημέρι
καὶ πιθανὸ καρκίνωμα τῆς μήτρας

ὁ πολλαπλάσιος, ἔκπτωτος
 ὁ ἐξαίσιος ἐπικουρικός θεός
 ἄνδρος μέσα — με σπασμένη μύτη —
 μέσα στο ἀπόφθαλμο τῆς Ἀγορᾶς
 διατηρημένος
 κι ὁ καθρέπτης με τὸ εἶδωλο τοῦ ἀπόντος
 ὁ ἀπὼν χωρὶς τὴ μνήμη τοῦ καθρέπτη
 τὸ εἶδωλο χωρὶς τὸν θρυλικὸν ἀπόντα.

Δ

Θαυματοργὰ νερά

Κάθησα στὴν ἀπώτατη γωνιά
 με τὴν παρέα μόνο μιᾶς ἀράχνης
 ὁ ἰστός της μόλις τελειωμένος, λάμποντας
 πάλι ἀπὸ χυτὲς ἀκτένιστες ἀκτίνες.
 Ὀλόγυρα οἱ θαμῶνες ὑψικέφαλοι
 με τὰ ποδάρια τους κομμένα κάτω ἀπ' τὰ τραπέζια
 πίνοντας ἄκρατοι θαυματοργὰ νερά
 καὶ συλλαβίζοντας: ἐν - θά - δε!
 Στὸ δάπεδο χλοερὰ νυμφίδια φιδωτὰ
 πουλιὰ πὸ μόλις πέταξαν τὰ στήθη τους
 κοιλιὰ πὸ μόλις ἔμαθε τὸ μάθημά της
 ἀπὸ τὰ στόματα ἔναρθρες μαρμαρυγές
 κι ἀπὸ τὰ μάτια τους γαλάζιες λάμιες
 εὐλύγιστες κυράτσες τοῦ διαδήματος.

Δὲν ἔχουν ἀπαντήσεις, μόνο μορφασμοὺς
 ἢ κάποιες μαθηματικὲς συσπάσεις
 κοιτάζουν τὴν ψυχὴ τους νὰ κουρνιαῖ στὶς ρωγμὲς
 τὰ σπλάχνα τους νὰ αἰμορραγοῦν ἐξηγημένα
 καὶ τίς κινήσεις τους νὰ περιπλέκονται ἄλυτες
 μέσα στοὺς τετρακύκλους.
 εἶναι γυμνοὶ καὶ καταδικασμένοι νὰ ἐπαναληφθοῦν
 ἢ νὰ χαθοῦν στὶς ἄκρες διακυμάνσεις
 εἶναι χοροῦμενοι βυθώντας τὸ κορμί τους
 μέσα στὰ διάφανα ὑποθετικὰ λουτρά.

E

Ὁ παρείσακτος βαδιστής

Ὁ βαδιστής κοιτάζει τώρα τοὺς πολλοὺς
 ἀκούει τοὺς ψίθυρους πὸ ἐκπέμπουν
 οἱ βάβακες βακχέβακχοι
 καὶ μὲ ρουθούνια ἡμίκλειστα ρουφᾶ τὶς φῆμες
 πὸ ἀναθρώσκουν οἱ γλυφές μασχάλες,
 οἰκτίρει τοὺς ἀπόντες, περπατᾶ διαμπὰξ
 ἀνάμεσα στοὺς σκιαμαχοῦντες καὶ τοὺς ἐκπροθέσμους
 ὁ βαδιστής ἀπέρχεται ἀκροποδητὶ
 ἔρποντας ἐπανερχεται καὶ διαπιστώνει
 βάζει τὰ δάχτυλά του στὰ σημεῖα
 κι ἀπόρρητα ἐξετάζει: ἐξεταστής
 μὲ τὸ διαλείπον βλέμμα ὀφθαλμουργοῦ
 στὸ ἀγὸ τοῦ τερατώματος
 ὁ βαδιστής εἶναι ἀπομόνος, διαβλητὸς
 ὁ ἴδιος πάντα μὰ σὲ μιὰν
 ἀπ' τὶς ποικίλες του μεταμορφώσεις
 εἶναι χιλιάκις ἀποδιοπομπαῖος ἢ
 παραπεμπόμενος
 εἶναι καθ' ὅλες τὶς ἐνδείξεις ἄκυρος
 πυρόφιλος, ἴσως λεπρὸς
 καὶ δοκιμάζει τὶς διαχρώσεις
 ἀπορρίπτει κι ἀπορρίπτοντας ἐκλέγει
 τέλος ἢ προσκυνᾶ τὸ ἀπορριφθέν.

Ὁ βαδιστής ἀπέρχεται καὶ πάλι περιττός.

Guillaume Apollinaire

Τ' ἀρραβωνιάσματα

Στὸν Πικασσὸ

Ἡ ἀνοιξη ἀφήνει νὰ περιπλανιοῦνται οἱ ἐπίορκοι ἀρραβωνιαστικοὶ
Κι ἀφήνει ὦρα πολλή νὰ φτερουγίζουν τὰ γαλάζια τὰ φτερὰ
Καθὼς τινάζονται ἀπ' τὸ κυπαρίσσι ὅπου φωλιάζει τὸ γαλάζιο
πουλί

Τὰ χαράματα μιὰ Παναγία ἔδρεψε τ' ἀγριοτριαντάφυλλα
Αὔριο θὲ νὰ ρθεῖ νὰ μαζέψει τὰ γαρύφαλλα
Γιὰ νὰ τὰ βάλει σὲ φωλιές περιστεριῶν πὸν καρτεροῦν
Τὸ περιστέρι πὸν ἔμοιαζε μὲ τὸν Παράκλητο ἀπόψε

Στὸ μικρὸ λεμονοδάσος οἱ Καινουργιοφερμένες
Ἐρωτεύθηκαν μ' ἓναν ἔρωτα πὸν ἔμεῖς ἀγαποῦμε
Εἶναι τὰ μακρινὰ χωριὰ ὅπως τὰ βλέφαρά τους
Καὶ στὰ λεμόνια ἀνάμεσα κρέμονται οἱ καρδιές τους

Οἱ φίλοι μου ἐπιτέλους μοῦ ὁμολόγησαν τὴν περιφρόνησή τους
Ἐπινα μονορούφι τ' ἀστέρια
Ἐνας ἄγγελος ἐξολόθρευσε τὴν ὦρα πὸν κοιμόμουν
Τὰ πρόβατα τοὺς βοσκοὺς θλιβερῶν ποιμνιοστασίων
Ψευτοκατόνταρχοι ἀπομακρύναν τὸ ξύδι
Κι οἱ ζητιάνοι χόρευαν πληγιασμένοι φριχτὰ ἀπ' τὸ γαλόχορτο
Ἀστέρια τοῦ ξύπνου δὲν γνωρίζω κανένα σας
Τὰ μπῆκ τοῦ γκαζιοῦ τὴ φλόγα τους στὸ σεληνόφως ἐκρέαν
Νεκροπομποὶ μὲ ποτηράκια πένθιμες ἄρχιζαν κωδωνοκρουσίες
Στὴ λάμψη τῶν κεριῶν πέφταν κολάρα ὅπου λάχει
Πάνω σὲ φουσκοθαλασσιὰ ἀπὸ σκονισμένες φοῦστες
Μεταμφιεσμένες πανηγύριζαν τὸ σαραντισμὸ τους οἱ λεχῶνες
Ἐκείνη τὴ νύχτα ἡ πόλη ἔμοιαζε μὲ ἀρχιπέλαγος
Γυναῖκες ἀποζητοῦσαν ἔρωτα καὶ λατρεία πρὸς τοὺς ἀγίους
Καὶ σκοτεινὸ ποτόμι σκοτεινὸ θυμᾶμαι
Οἱ σκιές πὸν διάβαιναν δὲν ἦταν ὁμορφες ποτὲ

Οὔτε ἐγὼ πιά λυπᾶμαι τὸν ἑαυτὸ μου
Καὶ δὲν μπορῶ νὰ ἐκφράσω τὸ μαρτύριό μου τῆς σιωπῆς

"Ολες οί λέξεις πού είχα νά πῶ μεταμορφώθηκαν σέ ἄστρα
 Κάποιος Ἰκαρος προσπαθεῖ νά ὑψωθεῖ ὡς τὸ κάθε μου μάτι
 Καὶ ἡλιοφόρος φλέγομαι στὸ κέντρο δύο γαλαξιῶν
 Τί ἔκανα στὰ θεολογικά θηρία τοῦ νοῦ
 Κάποτε οἱ νεκροὶ ἐπέστρεφαν γιὰ νά μὲ λατρέψουν
 Κι ἐγὼ περίμενα τὴ συντέλεια τοῦ κόσμου
 Ἄλλὰ τώρα ἔρχεται ἡ δική μου σφυρίζοντας σὰν τυφώνας

Εἶχα τὸ θάρρος νά κοιτάξω πίσω μου
 Τὰ πτώματα τῶν ἡμερῶν μου
 Σημαδεύουν τὸ δρόμο μου καὶ τὰ θρηνηῶ
 Ἄλλα ἀπ' αὐτὰ σαπίζουν μέσα στὶς ἰταλικὲς ἐκκλησίες
 Ἡ μέσα σὲ μικρὰ λεμονοδάση
 Ποὺ ἀνθίζουν καὶ καρποφοροῦν
 Τὸν ἴδιο πάντα καιρὸ καὶ κάθε ἐποχὴ
 Ἄλλες ἡμέρες ἔκλαψαν προτοῦ πεθάνουν μέσα σὲ ταβέρνες
 Ὅπου φλογερὲς φουντώναν ἀνθοδέσμες
 Στὰ μάτια μιᾶς μιγάδας πού ἐφεύρισκε τὴν πόλιν
 Καὶ τὰ ρόδα τοῦ ἠλεκτρισμοῦ ἀνοίγονται ἀκόμη
 Μέσα στὸν κῆπο τοῦ μνημονικοῦ μου

Συγχωρέστε μου τὴν ἄγνοιά μου
 Συγχωρέστε μου πού δὲν γνωρίζω πιά τὸ ἀρχαῖο παιχνίδι τῶν
 στίχων
 Δὲν ξέρω πιά τίποτε κι ἀγαπῶ ἀπόλυτα
 Τὰ λουλούδια στὰ μάτια μου ξαναγίνονται φλόγες
 Στοχάζομαι θεϊκὰ
 Καὶ περιπαίζω τὰ ὄντα πού δὲν δημιούργησα
 Ὅταν ὁμως ἔρθει ὁ καιρὸς ὅπου ὁ ἴσκιος συμπαγῆς ἐπιτέλους
 Θὰ πολλαπλασιάζεται ἀποτελειώνοντας τὴ σωσιτὴ ποικιλία τοῦ
 ἔρωτά μου
 Θὰ θαυμάζω τὸ ἔργο μου

Τηρῶ τὴν ἀρχὴ τῆς Κυριακῆς
 Καὶ δοξάζω τὴν τεμπελιά
 Πῶς νά περιορίσεις πῶς
 Τὴν ἀπειροελάχιστη γνώση
 Πού μοῦ ἐπιβάλλουν οἱ αἰσθήσεις μου
 Ἡ μιὰ εἶναι ὁμοια μὲ τὰ βουνὰ τὸν οὐρανὸ
 Τὶς πόλεις τὸν ἔρωτά μου

Μοιάζει μὲ τὶς ἐποχὲς
Ζεῖ ἀποκεφαλισμένη ἔχει τὸν ἥλιο γιὰ κεφάλι
Κι ἡ σελήνη ὁ λαιμός της σφαγμένος
Θὰ 'θελα νὰ δοκίμαζα ἕναν πόθο φλογερό
Τέρας τῆς ἀκοῆς μου οὐρλιάζεις καὶ κλαῖς
"Ἐχεις γιὰ χαίτη σου τὸν κεραυνὸ
Καὶ τὰ νύχια σου ἐπαναλαμβάνουν τὸ τραγούδι τῶν πτηνῶν
Τὸ τερατόμορφο ἄγγιγμα μ' ἔχει διαπεράσει μὲ φαρμακώνει
Τὰ μάτια μου κολυμποῦν μακριὰ ἀπὸ μένα
Καὶ τ' ἀνέπαφα ἀστέρια εἶναι οἱ ἀδοκίμαστοι ἀφέντες μου
Τὸ θηρίο τῶν καπνῶν ἔχει ἀνθισμένο τὸ κεφάλι
Καὶ τὸ πιὸ ὄμορφο τέρας
"Ἐχοντας τὴ γεύση τῆς δάφνης μένει ἀπαρηγόρητο
Στὸ τέλος τὰ ψέματα δὲν μὲ τρομάζουν
Εἶναι τὸ φεγγάρι πὺν ψήνεται σὰν αὐγὸ τηγανητὸ
Τοῦτο τὸ περιδέριον μὲ τὶς σταγόνες εἶναι γιὰ νὰ στολίσει
τὴν πνιγμένη
'Ιδοὺ ἡ δέσμη μου ἀπὸ ἄνθη τοῦ Πάθους
Πὺν τρυφερὰ προσφέρουν δυὸ ἀκάνθινα στεφάνια
Οἱ δρόμοι εἶναι βρεγμένοι ἀπὸ τὴν πρόσφατη βροχὴ
"Ἀγγελοὶ ἐπιμελεῖς ἐργάζονται γιὰ μένα στὸ σπῆτι
Τὸ φεγγάρι καὶ ἡ θλίψη θὰ ἐξαφανιστοῦν
"Ὀλη τὴν ἅγια ἡμέρα
"Ὀλη τὴν ἅγια ἡμέρα περπάτησα τραγουδώντας
Μιὰ γυναῖκα κρεμασμένη στὸ παράθυρό της μὲ κοίταζε ὥρα πολλή
Ν' ἀπομακρύνομαι τραγουδώντας
Στὴ στροφή ἑνὸς δρόμου εἶδα ναῦτες
πὺν χόρευαν μὲ γυμνὸ λαιμὸ στὸ σκοπὸ κάποιου ἀκορντεόν
"Ὀλα τὰ ἔχω δώσει στὸν ἥλιο
"Ὀλα ἔξω ἀπὸ τὸν ἴσκιό μου
Οἱ γρίποι τὰ μπαλότα οἱ ἡμιθανεῖς σειρῆνες
Στὸν ὀμιχλώδη ὀρίζοντα βυθίζαν τὰ τρικάρτα
Οἱ ἄνεμοι ξεψύχησαν στεφανωμένοι μ' ἀνεμῶνες
"Ὡ Παναγία καθάριο σημεῖο τοῦ τρίτου μηνᾶ
Ναῖτες φλεγόμενοι πυρπολοῦμαι ἀνάμεσά σας
"Ὀς προφητεύσουμε μαζί ὦ μεγάλε μάγιστρε
Εἶμαι ἡ ποθητὴ φωτιά σὲ σένα ἀφιερωμένη
Καὶ τὸ πυροτέχνημα στριφογυρνᾷ ὄμορφη ἄχ ὄμορφη νύχτα

Δεσμὰ πού ἔλυσε μιὰ λεύτερη φλόγα Λάβρα
 Πού θὰ σβήσει ἡ ἀνάσα μου "Αχ νεκροὶ στὰ σαράντα
 Ἄτενίζω μὲ τὸ θάνατό μου τῆ δόξα καὶ τῆ δυστυχία
 "Ὅπως πάνω στὸ στύλο θὰ σημάδευα τὸ πουλί

Ἄβεβαιότητα ψεύτικο ζωγραφιστὸ πουλί ὅταν ἔπεφτες
 Ὁ ἥλιος καὶ ὁ ἔρωτας χορεύαν μέσα στὸ χωριὸ
 Καὶ τὰ ἐρωτιάρικα παιδιὰ σου ὄμορφα ἢ ἄσχημα ντυμένα
 Φτιάξαν ἐτούτη τὴν πυρὰ φωλιὰ τῆς παλικαριᾶς μου

μετάφραση Κλείτου Κύρου

Σημειώσεις

Γαλάζιο Πουλί, ἀπὸ τ' ὁμώνυμο διήγημα τῆς Mme d' Aulnoy, ὅπου ὁ Βασιλιάς Τερπνὸς μεταμορφώνεται σὲ πουλί.

Γαλόχορτο, βοτ. εὐφόρβιον (γνωστὸ καὶ σὰν γαλατόχορτο, γαλατσίδα ἢ φλόμος) τῆς οἰκογενείας τῶν εὐφορβιοειδῶν. Οἱ ζητιάνοι πολλὰς φορὲς τὸ τρίβουν ἐπάνω τους, γιὰ νὰ δημιουργήσουν τεχνητὲς πληγές.

Ἄνθος τοῦ Πάθους, βοτ. ροιάνθεμον, σύμβολο θρησκευτικὸ ἀλλὰ καὶ ἐρωτικὸ.

Παρθένος, ζωδιακὸ σημεῖο τοῦ τρίτου θερινοῦ μήνα. Ὁ Ἀπολλίναϊρ γεννήθηκε κάτω ἀπὸ τὸν ἀστερισμὸ τῆς Παρθένου (26 Αὐγούστου 1880).

Ναῖτες, ἐκκλησιαστικὸ ἰπποτικὸ τάγμα πού ιδρύθηκε στὰ 1118 ἀπὸ τοὺς Σταυροφόρους, γιὰ νὰ ὑπερασπίζει τοὺς προσκυνητὲς τοῦ Ἁγίου Τάφου ἀπὸ τὶς ἐπιθέσεις τῶν Σαρακηνῶν. Ἀπόχτησε μεγάλη δύναμη, ἀνεξαρτησία καὶ ἰδιαιτέρα προνόμια. Ὁ ἀρχηγὸς ἢ Μέγας Μάγιστρος τῶν Ναϊτῶν εἶχε βαθμὸ ἡγεμόνα. Στὰ χρόνια πού ἀκολούθησαν, τὸ Τάγμα ἄρχισε νὰ παρακμάζει. Μὲ τὴν κατηγορία τῶν αἰρετικῶν, πολλοὶ Ναῖτες κήηκαν στὴν πυρὰ. Τελικὰ διαλύθηκε στὰ 1312. Οἱ δύο τελευταῖοι ἀρχηγοὶ του, ὁ Jacques de Molay καὶ ὁ Geoffroi de Charnai κήηκαν κι αὐτοὶ στὴν πυρὰ, τὸ 1314.

Ὁ Jacques de Molay ἦταν ὁ Μεγάλος Μάγιστρος. (Τὸ ποίημα στὴν πρώτη του μορφή, στὰ 1908: «...ὡ μεγάλοι μάγιστροι...» καὶ ἀναφέρονταν προφανῶς καὶ στοὺς δύο ἀρχηγούς τοῦ Τάγματος).

Στὰ σαράντα (γαλλ. a quarantaine). Ἡ λέξη ἔχει πολλὰς σημασίες, ὅπως: στὰ σαράντα, στὴ Σαρακοστή, στὴν καραντίνα ἢ καὶ σὲ καμιά σαρανταριά (μέρες). Σημειῶνω πὼς οἱ δύο Μεγάλοι Μάγιστροι κήηκαν κατὰ τὴ διάρκεια τῆς Σαρακοστῆς.

Στύλος, σκοπευτικὸς ὅπου πάνω του τοποθετεῖται ἓνα ψεύτικο πουλί γιὰ σημάδι, κατὰ προτίμηση πετεινός. Τὸ σημάδι αὐτὸ (γαλλ. quintaine) στὰ χρόνια τῶν ἰπποτῶν ἦταν ἓνα ἀνδρείκελο κι ἄλλοτε ἓνα δαχτυλίδι. Στὴν ποίηση τοῦ Ἀπολλίναϊρ τὸ «σημάδι» ἀντιπροσωπεύει γυναικεῖο ἐρωτικὸ σύμβολο.

Ὁ χορὸς γύρω ἀπὸ τὴ φωτιὰ ἀποτελεῖ πανάρχαιο ἔθιμο. Ἀκόμα καὶ ἡ δοξασία ὅτι ὁ ἥλιος χορεύει τὴν ἡμέρα τῆς Λαμπρῆς.

(ὁ μεταφραστῆς)

Ἐκτωρ Κακναβάτος

Πρὶν παρειαφρῦσει ὁ νοηματικὸς καταλύτης*

«Συνάψεις ὄλα καὶ οὐχ ὄλα, συμφερόμενον διαφερόμενον,
συνᾶδον διαᾶδον, καὶ ἐκ πάντων ἓν, καὶ ἐξ ἑνὸς πάντα»
Ἡράκλειτος, ἀπ' 10

Ἡ γοητεία ποῦ ἀκτινοβολεῖ ἡ «θέση» ἐνὸς προβλήματος, ὑποθέτω νὰ ἔχει δύο ὄψεις, ἂν θὰ ἴπρεπε ν' ἀναφέρει κανεὶς τουλάχιστον αὐτὲς ποῦ εἶναι ἄνετο νὰ περιγραφοῦν. Ἡ μία εἶναι ἡ «λύση» του, ποῦ σημαίνει ἀποδιοργάνωση τῆς πλοκῆς του· δηλαδὴ ἡ ἀπαγωγικὴ πορεία τῆς ἀποκάλυψης τοῦ ζητούμενου μέσα σὲ περιουχὲς ἐλεγχόμενες ἀπὸ μιὰ κάποια θεωρία μὲ ἔκταση τόση καὶ τέτοια, ποῦ νὰ καλύπτει ὄλες τὶς παράμετρος ποῦ «θέτουν» τὸ πρόβλημα. Ἡ ἄλλη ὄψη εἶναι ἡ (μέσα σ' ἓνα ὀρισμένο περιστασιακὸ σύνολο δυνατοτήτων) μὴ ὑπαρξὴ λύσης.

Οἱ ὀπαδοὶ τῶν τῆς νομιθετημένης γνώσης - ἐπαφῆς μὲ τὸ πρᾶγμα καταπιάνονται στὴ δεύτερη περίπτωση μὲ τὴν (πολλὲς φορὲς ἔνδοξη) ἐκστρατεία τῆς ἐπέκτασης τῶν θεωριῶν ἢ μόνο τῆς ἀνοικοδόμησης ἀκόμη μιᾶς πτέρυγας στὴν ἄλφα θεωρία, ὥστε νὰ καλυφθεῖ ἡ ἀνυπόταχτη περίπτωση, νὰ ἀποκατασταθεῖ ἡ νομοτελειακὴ ἀκολουθία τῆς θεώρησης τῶν γεγονότων κι ἔτσι νὰ βεβαιωθεῖ ἐπιτέλους σὰν τελεσίδικη συνειδησιακὴ διαδικασία τῆς προσπέλασης στὸ «πράγμα» ἢ ἀπρόσωπη νοησιακὴ τῆς ἀντίδραση.

Καλὰ ὄλα τοῦτα τὰ γνωστὰ οἰκογενειακὰ τοῦ νοός. Μὰ εἶναι κάτι ἄλλο. Εἶναι ποῦ ἡ περιγραφή τοῦ γεγονότος σὰν διαλεκτικὴ διέξοδος τῆς συνειδησιακῆς «ὑπαρξῆς» του—ποῦ σημαίνει συνύπαρξῆς του μὲ τὸ ἐγὼ μου—διεξάγεται μὲ κατασκευὴ ἀντικειμένων, αὐτῶν ποῦ λέμε σύμβολα, καὶ τὴν παράλληλη κωδικοποίησή τους ποῦ καταλήγει στὴν ὀργάνωση μιᾶς σημαντικῆς. Ἄς περιοριστοῦμε στὰ φθογγικὰ σύμβολα καὶ στὶς συνθέσεις τους: λέξεις, φράσεις, προτάσεις καὶ τὴν ἄλγεβρά τους, μορφοποιημένην ἀπὸ μιὰ νοησιαρχούμενη γλῶσσα ποῦ στὸ σύνολό τους δίνει μιὰ κλειστὴ συγχρονικὴ δομή.

Σ' ἓνα σύνολο λεκτικῶν συμβόλων καὶ ἐννοιῶν, φορτισμένων μὲ ἐμπειρίες καὶ βιώματα αἰσθητηριακὰ καὶ ἄλλα, τὸ νὰ εἶναι «ἀπαράδεκτη» ἢ ἀντιστοίχιση ἐνὸς σμήνου λέξεων σὲ μιὰ του-

* Ἐνα πείραμα διπολικῆς γραφῆς

λάχιστον ἔννοια τοῦ ἴδιου συνόλου ἐξαρτᾶται μόνον, ἢ σχεδὸν μόνον, ἀπὸ τὸ δυναμικὸ τοῦ φορτίου ποῦ ἔχουν οἱ ἔννοιες. Γιὰ παράδειγμα. Τὸ σμῆνος τῶν λέξεων:

...Κι οἱ σύντροφοι φόρεσαν τ' ἀγάλματα φόρεσαν τὶς γυμνὲς ἄδειες καρέκλες τοῦ φθινοπώρου, κι οἱ σύντροφοι σκοτώσανε τὰ πρόσωπά τους· δὲν τὰ καταλαβαίνω.

(Γ. Σεφέρης: "Ἐνας λόγος γιὰ τὸ καλοκαίρι)

Ἐδῶ δὲν ἔχομε περιγραφή γεγονότος βιωμένου στὴ συνήθη κλίμακα. Ποιὸ αἰσθητηριακὸ φορτίο ἔχει ἡ ἔννοια ἢ οἱ ἔννοιες: φορῶ τὸ ἄγαλμα, φορῶ τὴν ἄδεια καρέκλα τοῦ μεσημεριοῦ, σκοτώνω τὸ πρόσωπό μου, μέσα στὴν κλειστὴ συγχρονικὴ δομὴ μὲ τὶς «ἐν χρήσει» ἀντιστοιχίες—πράξεις; Ἐδῶ ὁ ποιητής, ἀπομονώνοντας καὶ ἀνυψώνοντας σὲ ὑπαρξὴ τὸ στίγμα μιᾶς ἀπουσίας ποῦ ἄφησε ἡ χρονικὴ ροή, «περιγράφει» ἓνα γεγονός, ποῦ ἡ εὐαισθησία του «πιάνει» σὲ κλίμακα μυστικὴ, γιὰ νὰ μὴν πῶ μυστηριακὴ.

Τὰ λεκτικὰ σύμβολα ποῦ χρησιμοποιεῖ γιὰ τὴν περιγραφή αὐτὴ, τόσο σὰν στοιχεῖα ὅσο καὶ σὰν συστοιχία στοιχείων, εἶναι «εἰκόνας» τοῦ ἀρχέτυπου ἐκείνου ποῦ ἀπομονώθηκε ἀπὸ τὸν ποιητὴ καὶ ἀπεικονίστηκε μὲ μιὰ «πράξη». Ὡστόσο εἶναι ἡ ἀντίστροφη «πράξη» (ποῦ θὰ ἤθελε—ἂν ἤθελε—κάνεις νὰ ὀδηγήσει ἀπὸ τὴν «εἰκόνα» στὸ ἀρχέτυπο) ποῦ προβάλλει τὸ ἀπαράδεκτο μέσα στὴν κλειστὴ δομὴ, ὅπου δὲν περιέχεται ἔννοια ἀντίστοιχη στὸ σμῆνος τῶν λέξεων: φορῶ τὴν ἄδεια καρέκλα τοῦ μεσημεριοῦ.

Ἐπάρχει ὁμως τὸ «ἄλλο», δηλαδὴ τὸ «ἔξω» ἀπὸ τὴν κλειστὴ δομὴ τῶν θεμιτῶν ἀπεικονίσεων, ὅπου σχεδὸν σπασμωδικὰ ἀντιδρᾷ ἡ ἀγκυλωμένη ἀπὸ τὴ νοησιαρχικὴ παιδεία συνείδηση. Αὐτὸ τὸ «ἄλλο» βρίσκεται στὴ λειτουργία τῶν λεκτικῶν συμβόλων καὶ τῶν συστοιχιῶν τους, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν καταγωγικὴ τους ἀλληλουχία. Στὸ σημεῖο αὐτὸ ἡ ἐποπτεία τοῦ πράγματος ἀποκτᾷ νέα ὑψομετρικὰ ἐπίπεδα καὶ ὀρίζοντες.

Μὲ τὸ συνειρμικὸ ρεῦμα ποῦ διαρρέει τὴ συνείδηση σ' ἓνα βάθος ὅπου δὲν ἔφτασαν οἱ καθιζήσεις καὶ ἡ ἀχρήστευση τῶν κλειδώσεών της ἀπὸ μιὰ νοησιαρχούμενη κλειστὴ δομὴ «λογικεύσεων», φτάνομε σὲ μιὰ ἄλλη αἴσθησι τοῦ πράγματος: Πῶς λειτουργεῖ ἡ λέξη σὰν αὐθύπαρκτη* οὐσία μέσα σ' ἓνα εὐρὺ «μέσον» συνειρμῶν ποῦ κυκλοφοροῦνε «ἔξω» ἀπὸ τὶς δυνατὲς «λύσεις» ποῦ προσφέρονται ἀπὸ τὴν τάδε συγχρονικὴ δομὴ;

* αὐθύπαρκτη, μὲ τὴ σημασία τῆς ἀπομύνωσής της ἀπὸ τὸ νοητὸ ἀρχέτυπο ποῦ τυχόν συμβολήθηκε μὲ δαύτην.

“Ὅλα τὰ πιὸ πάνω ἔχουν τὶς ρίζες τους σὲ «διαπληκτισμοὺς» ἀρχαίους μὲ πρωταγωνιστὴ, ὑποθέτω, τὸν Ἐφέσιο. Ἡ «ἄλλη αἴσθησις τοῦ πράγματος» εἶναι μιὰ ἐκρηκτικὴ διατύπωση ποὺ ἐρεθίζει τόσο πιὸ πολύ, ὅσο ἡ διαίσθησις πῶς ἡ ἀπόστασις ἀπὸ τὴν ἀσύμπτωτο τοῦ πράγματος γίνεται ἴσως πιὸ μικρὴ ἔξω ἀπὸ κλειστὲς νομολογημένους δομὲς παρορμᾶ σὲ ἀκρότητες τοὺς ὑπερασπιστὲς καὶ τοὺς διῶκτες αὐτῆς τῆς ἀποψῆς. Οἱ πρῶτοι, σηκώνοντας τὴ σημαία τοῦ ὑπερρεαλισμοῦ στὶς ἀρχὲς τοῦ αἰῶνα, ὑποχρέωσαν τοὺς ἄλλους σὲ σημειωτὸ ἢ σὲ ἀρνητικὴ ἀντίδραση.

Τόσο εἶταν βίαιο τὸ κίνημα, ποὺ πενήντα χρόνια συζητιέται, λοιδορεῖται, ἀνανεώνεται. Καὶ εἶναι πιὸ πολύ ἀπὸ πεῖσμα τῶν κατατοπισμένων (ἴσως μόνο πληροφορημένων), παρὰ ἡ ἀλήθεια γιὰ τὸ πράγμα, ποὺ μὲ πρώτη εὐκαιρία βεβαιώνεται πῶς ξεπεράστηκε καὶ ξέφτισε. Ποιό; Τὸ ταρακούνημα; Τὸ σεισμικὸ κύμα; Ἐ καλὰ! Ὁ σεισμὸς δὲν καταγράφηκε μόνο καὶ πάει πέρασε, μὰ τροποποίησε μιὰ κι ἔξω καὶ ὀριστικὰ τὸ ἀνάγλυφο. Ἡ δυνατότητα τῶν ἀδέσμευτων συνειρμῶν μὲ τὴ λειτουργία τῆς λέξης καὶ τῶν συστοιχιῶν ἀπὸ λέξεις ἀνοίγει ὄλο καὶ νέες γαλαρίες μέσα στὸ πέτρωμα τῆς ἀναζητούμενης οὐσίας. Οἱ κωδικομανεῖς ἀρχαιοθέτες ἄς πάει νὰ φτιάχνουνε «ισμοὺς», φανατικοὶ τῆς «εὐταξίας» μέσα στὸ κυκλοφοριακὸ πλέγμα τῶν κάθε εἴδους συνειδησιακῶν ἀντιδράσεων. Ἄς ποῦνε ἂν θέλουν: Προσοχή. Φυλαχτεῖτε ἀπὸ τὶς λέξεις· γεννήσαμε τέρατα. Οἱ «ἐμβριθεῖς» ὑποσταθμικοὶ δὲν θ’ ἀφήσουνε ἴσως ποτὲ τὴν ἀνεση καὶ τὸ ἐν πολλοῖς χαιρέκακο σπὸρ τῶν ἐξηγήσεων μὲ τὶς ἐπισημάνσεις τους: Πῶς ἡ τοποθέτησις, σὲ πρῶτο πλάνο, τῆς λέξης σὰν ἀρχέτυπου εἶναι μιὰ ἐπικεντρικὴ προβολὴ σὲ «ὄρατὴ» ἐπιφάνεια τοῦ ἀμορφοῦ ὑποσυνειδησιακοῦ χώρου ποὺ ἀποτιμᾶται a priori καὶ ποὺ μὴ χωρώντας (ἄραγε γιὰ πάντα;) σὲ κλειστὲς δομὲς εἶναι τόπος ἀπόρριψῆς τοῦ ἀμορφοποιήτου, τοῦ «μὴ ἐξηγήσιμου», τοῦ ἐνοχλητικοῦ μὲ τὴν ἀνυποταξία του σὲ κανόνες δομῆς. Φταίξανε, ὄχι λιγο σ’ αὐτό, ποὺ δέχτηκαν οἱ πρῶτοι ὑπερρεαλιστὲς καὶ μάλιστα ὄχι δίχως ἔπαρση καὶ προκλητικότητα, συνεπαρμένοι ἀπὸ τὴν αἴγλη μιᾶς ἐπιστημονικῆς στημένῃς (καὶ γιὰ τοῦτο πειστικῆς) βιοθεωρητικῆς ἀσπίδωσης, σὰν ἀντλητικὴ δεξαμενὴ τῆς ἐμπνευσῆς τους τὸ ὑποσυνειδητὸ μὲ τὸ «τρομαχτικὸ χάος» του νὰ ἐλλοχεύει μέσα στὴν ἐν ἐγρηγόρσει συνείδησι καὶ τὸ προτσὲς τῆς ἔκφρασις αὐτοῦ τοῦ «χάους» μὲ τὴν «αὐτόματη γραφὴ», σὰν μέσου νὰ μὴ παρεισφύσει ἐντὸς του ὁ νοηματικὸς καταλύτης.

* * *

Πόσες φορές ριχτήκαμε σ' αυτό το πρόβλημα, ώρες ατέλειωτες και μέρες με τὸν Δ. Π. Παπαδίτσα, σ' εποχές παράλληλες έρειπιοποίησης άμφιλεγόμενων άξιῶν και κατακερματισμοῦ με άφορμή ιστορικά περιστατικά και αίτίες άναζητούμενες όπουδήποτε. Σέ κάθε στίγμα. "Όπου ρωγή, κρυφή και φανερή, άφησε ή άφηνε διεισδύσεις στην κατάστικτη από έμπειρίες συνείδηση τοῦ κάτοικου τοῦ πανάρχαιου τούτου τόπου.

Διατηρεῖται ζωηρή ή μνήμη τῆς πειραματικῆς μέθης για τή λειτουργία τῆς λέξης. Ξαναδιαβάσαμε από την άρχή 'Εμπειρικό, Σεφέρη, 'Εγγονόπουλο και πάλι 'Απολλιναίρ, Λωτρεαμόν και άποκόμματα από τά μανιφέστα. Τὸ πρωί στις δέκα ὁ Ρεμπώ εἶναι θεός, πρὸς τὸ άπόγειομα προηγείται ὁ Μπρετόν, λίγο άργότερα ὁ "Όμηρος, ὁ Δαυιδ μ' ένα ψαλμὸ και πάλι ὁ 'Εμπειρικός. 'Οργανώναμε τήν Τιτανομαχία, αλλάζοντας κάθε φορά τὸν Δία. Σέ λίγες μέρες εἴμαστε πιά «ώριμοι». Δίχως προσυνεννόηση, άρκοῦσε ὁ ένας από τούς δυὸ νά πιάσει μολύβι και χαρτί, νά γράψει, νά σταματήσει, νά πάρει ὁ άλλος τὸ κοντύλι, νά συνεχίσει κι ύστερα πάλι ὁ πρώτος, ἔτσι ὅπως στὸ σκάκι: ὡσπου κάποιος νά πεί: ἄς δοῦμε ὡς ἐδῶ. Διάβασμα. Θεατρικός έκστασιασμός κι ύστερα ή εἰρωνεία, τὸ «διόρθωμα». Τοῦτα εἶναι τυπικά δείγματα νοθείας. Τά άλλα, καμώματα τοῦ Μαγιακόφσκυ. Διαπληκτισμοί, διαφωνίες, άποκλειστικοί ὀρισμοί, άνάκληση έννοιῶν για νά στηριχτεῖ ὁ λόγος που πάει νά άποδιοργανωθεί σέ παραληρικό δελφικό συριγμό.

"Άλλοτε καταπληγωμένη ή μαντάμ Λογική στεκόνταν για λίγα δευτερόλεπτα στὸν άέρα και σωριάζονταν θρύψαλα, καθώς χυμοῦσε πάνω της σάν λύκος ένας στίχος, δυὸ τρεῖς λέξεις ὄλος κι ὄλος. Τὸ «δράμα» τέλειωνε με χάχανο. Γιατί γελάσαμε; 'Εμπρὸς για τή δικαιολόγηση τοῦ χάχανου. Νέα λογομαχία. "Υστερα από γενναῖο κονταροχτύπημα συντάσσεται τὸ πρακτικό: Τὸ χάχανο εἶναι ή αντίδραση - διαμαρτυρία τῆς ένορχηστρωμένης από τή Λογική συνείδησης, αὐτῆς τῆς πολὺ στενῆς λωρίδας μέσα στην άναπεπταμένη πεδιάδα τῶν πιθανῶν μορφοποιήσεων με κατεύθυνση πρὸς ένα γεωμετρικά ὀριζόμενο σημεῖο σύγκλισης για τήν προσπέλαση πρὸς τήν οὐσία. 'Ωραῖα. Τώρα ύπογραφή τοῦ πρακτικοῦ για τήν άποφυγή άνακολουθιῶν και άηδῶν έπιφυλάξεων, και για νά μάθεις νά κόβεις τις γέφυρες πίσω σου, αν θές νά δρᾷς με προελάσεις.

Αὐτή ή περίπτωση τριβῆς με τήν έέργεια ένός διπολικοῦ φορέα προκαλοῦσε ένα έντονο ένδιαφέρον και έμεινε ανεξίτηλη έμ-

πειρία, πού τὴν καταθέτω μὲ τὸ δικαίωμα τοῦ κατὰ τὸ ἥμισυ δικαιοῦχου. Τὸ ἐνδιαφέρον βρίσκεται, νομίζω, στὸ σημεῖο τοῦ τί παρέχεται μὲ τὸ εἶδος αὐτὸ καταγραφῆς τῶν ἀντιδράσεων ἀπὸ τὴ λειτουργία τῶν λεκτικῶν συμβόλων. Ἡ λέξη εἶτε ἢ συστοιχία λέξεων, ἀδιάφορο ἂν εἶναι εἰκόνα ἀρχέτυπου πού θά ἔπρεπε νὰ ἀνευρεθεῖ καὶ νὰ προσδιοριστεῖ ἀκριβῶς, λειτουργεῖ κινητοποιώντας συνειρμούς μέσα καὶ πέρα ἀπὸ τὸ συνειδησιακὸ χῶρο. Νά, πῶς γινόταν ἡ καταγραφή αὐτή.

Ἡ λέξη ἢ ἡ συστοιχία ἀπὸ λέξεις δινόταν ἀπὸ τὸ διάβασμα στίχου ἢ στίχων ἀπὸ ποιητικὸ κείμενο ἢ ἐπιστημονικὸ ἄρθρο ἢ πολιτικὴ εἴδηση ἢ καὶ τυχαία φωνὴ τοῦ δρόμου. Αὐτὸ σὰν ἀφορμὴ. Σὲ λίγο χύνονταν στὸ χαρτὶ τὸ δεύτερο κύμα λέξεων ἀπὸ τὸν ἕνα μας. Αὐτὸ τὸ δεύτερο κύμα ἐνεργοῦσε στὸν ἄλλο μὲ ἕνα νέο κύμα συνειρμῶν, διόλου ἐνθετων σὲ μιὰ προῖδεασμένη κι ἔτσι κάπως ὠριμασμένη διάθεση. Ἰσα ἴσα πού ἡ ἐνέργεια εἶταν αἰφνιδιασμός σὰν ἠλεκτροσόκ καὶ ἔπρεπε ὁ ἄλλος νὰ ἀντιδράσει δίνοντας ἕνα τρίτο κύμα λέξεων πού ἐνεργοῦσε μὲ τὴν ἴδια πάλι φάση στὸν πρῶτο καὶ ἔτσι συνέχεια. Ὅταν κόπαζε ἡ προσπάθεια, μελετούσαμε τὸ πείραμα μὲ περιπαικτικὴ διάθεση, ἴσως καὶ μὲ πίκρα γιὰ τὴν περιορισμένη δυνατότητα τοῦ «λογικὰ» ὀργανωμένου συντακτικοῦ λόγου νὰ δώσει κάποια εὐρύτερη αἴσθηση τῶν πραγμάτων. Πιο κάτω δίνεται ἕνα δεῖγμα μιᾶς τέτοιας «συνεργασίας». Ἡ θέση τῆς παύλας ἐπιτρέπει νὰ παρακολουθήσει κανεὶς τὴ στιγμή τῆς παρέμβασης τοῦ ἑνὸς ἀπὸ τοὺς δύο, καθὼς καὶ τὸ εὖρος καὶ τὴ γοργότητα τῆς συνειρμικῆς αὐτῆς σκυταλοδρομίας :

Περὶ τοῦ τί σημαίνει ἀπόλυτος αἰτία...

- νὰ τρέχει ὀργιαστικὰ σὲ αἰμοφόρα ἀγγεῖα
περὶ τοῦ τί σημαίνει ἀτέρμων περιοχὴ πού ξεκινάει ἀπὸ ἐπιφώνημα κλέφτη καὶ πλέει
- στὰ σκοτεινά μας δωμάτια ὅπου τὴν παρουσία μας προμηνύει
τὸ πῆγαινε ἔλα τοῦ κορτάκια. Νὰ σᾶς ἐξηγήσω.
Ἴδου ἡ ἐξήγηση: Σταματάει ἡ μηχανή, τὸ ταξίδι παραδίνεται στὸ λιμεναρχεῖο, σχετικὲς διατυπώσεις,
ἡ μηχανὴ ἐπιδιορθώνεται καὶ φεύγομε ἀντιθέτως
- ἐκεῖ μᾶς περιμένουν ἡ κουνιάδα μας καὶ τὰ παιδιά
τὸ κλεμμένο δόλωμα, ὁ Πεισίστρατος καὶ οἱ τυρανοκτόνοι
ὁ γιὸς τῆς Ἄγαρ καὶ ὁ ἀδαμαντοπώλης τῆς πλατείας
Συντάγματος

- εἶχαμε τονίσει τὴ σημασία τοῦ τρίτου κεφαλαίου τῆς
Γενέσεως,
τώρα πρέπει νὰ προσθέσομε τρία ἤπια μερόνυχτα,
τὸ ἀρχοντικὸ τοῦ Πανούτσου Νοταρᾶ,
τὴν κατάργησι τῆς γερουσίας
- κι ἐκεῖνο τὸ πείσμα τοῦ Ὁθωνα στὰ 1843, Ἐσὶ σεχὴρ
Ἐσὶ σεχὴρ προδότες Ἀλεξανδρινοί.
- Ποιὸς Ἀπολλώνιος ἔμεινε νὰ γράφει γιὰ ρουφιάνους
γιὰ τὴν ἀριστερὴ ὄχθη τοῦ Νείλου σὰν μετασχηματίζεται
σὲ ἀπολυτίκιο τοῦ Ἀκαθίστου;
- Κλεοπάτρα κόρη μου
μὲ ποιὰ σφουγγάρια ἀπὸ βυθοῦς νὰ πλύνω τὸ δέρμα σου
- κόρη μου ἀνοιξὴ στοὺς λόφους τοῦ Λιβάνου
γυαλιστερὸ τρίχωμα τοῦ Βουκεφάλαι
κηρήθρα στὶς ρωγμὲς μιᾶς ναυμαχίας, ἄς ποῦμε τῆς Ναυ-
πάκτου
- κόρη μου παληκαριὰ τοῦ Ἀνδρούτσου
κορμοστασιὰ τοῦ Ἀλιάκμονα φεύγομε ἀντιθέτως,
σαλπίζατε κερατίνην ἐν Γαβαὰ
- σάλπισμα ἐν Ραμά, ἠχήσατε δυνατὰ ἐν Βαίθ - Ἀβὲν
κατόπι βγεῖτε στοὺς δρόμους
μαζέψτε τίς ἀποσκευὲς τοὺς μικροπωλητὲς
τὸν αὐριανὸ μου ἴσκιο καὶ μπρὸς γιὰ τὴν Κασπία.
- Τοὺς ὑπεύθυνους γιὰ τὴ δυστυχία
γιὰ τὴν ἀπόφραξη τῶν ὁδεύσεων πρὸς Στράτσανη
τοὺς ὑπεύθυνους γιὰ τὴν ἐπίθεσι στὶς 04 καὶ 45'
καλοῦμεν σὲ γενικὴ συνέλευσι
- 1) Διὰ τὴν νεκροφίαν τῆς Κλεοπάτρας
 - 2) Διὰ τὴν κατάθεσιν στεφάνου σὲ πολυόροφο τύμβο
 - 3) Διὰ τὴν ἐγκατάστασιν κόμβου διασταυρώσεων
νεύρων σπονδύλων, λεμφαγγείων, αἰμοσφαιρίων
- ὁμοκέντρων περιφερειῶν πολλαπλασιῶν τοῦ ἐνιὰ
δασέων ἠλεκτρομαγνητικῶν κυμάτων
περιοδικῶν ἀνθρακεύσεων, φασμάτων ἀπορρόφησης
- 4) Ἀρχαιρεσίαι γιὰ τὴν ἀνάδειξι ἐπιτροπῆς
ἀνθρώπων μὲ πυγμὴ, μὲ οὐρὰ ἀλογίσιαι, πὸν σκότωσαν
μὲ κοτρῶνες μαντρόσκυλα, ἀνθρώπων γενναίων μὲ
- μάτια ἀπὸ ἀκάθαρο πετρέλαιο μὲ κρानίο σπῆλαιο
φυλῆς πὸν ἐξαφανίστηκε κι ἡ φωνὴ συνέχειαι ρεῦμα
τοῦ Λαμπραντὸρ σὰν κατεβάξει ρέγγες

Νορβηγικὰ καΐκια τσακισμένα καὶ ἀνθοὺς
στὶς μυγδαλιές τῆς Ἰκαρίας

— Καὶ τώρα πηγαίνετε στὰ σπίτια σας.*

Ἄκόμη καί:

— Στὸ πλατάνι πὺν ἔβαλες μέσα μου ἔρχονται μεσημέρι καὶ
πλαγιάζουν ὁ δραγάτης ὁ ἔφημέριος τὰ ἔκθετα

— ὁ ἀγαπητικὸς μὲ τὴν ἡδονὴ στὰ δόντια του σὰ μεσονύχτι
ὁ θυρωρὸς πὺν ἔχασε τὸ κλειδὶ
ἐγὼ τὸ κλειδὶ καὶ τὸ μεσονύχτι.

— Τώρα μετανοιωμένος γυρίζω πῶσω,
ὁ βυθὸς μὲ ξέρασε κι ἡ σπιτονοικοκυρὰ μου
πὺν μὲ πέταξε στὸ δρόμο

μὲ τίς βαλίτζες τῆ φωτογραφία μου μὲ τὸ ψαθάκι

— τὸ Χριστό μου καὶ τὴν Παναγιά μου.

— Ἡ νύχτα ἔναστρη πῆρε μιὰ κλίση
κάπου εἴκοσι μοῖρες.

Στὰ εἰκοσιτρία μου σκέφτηκα τὴ διαιώνιση
πὺν δὲν ὑπάρχει σκυλὶ νὰ τὴ γαυγίσει.

Καὶ τέλος:

— Εἶναι φορὲς πὺν δὲν ἀνήκομε στὸ σημαιοστολισμό.

— Διαγῆς σὰν ἐξώφυλλο τῆς Ἀλματζέστα
ὁ βυθὸς μᾶς περιεῖχε

λίγα βότσαλα οἱ τάφοι πῆλινων πουλιῶν

πλάϊ τους κάποια φωνὴ μειόκαινη, γεμάτη πεταλίδες.

— Οὔρλιαζε στῆς μνήμης τίς στοῆς ἀγέρας

— αἰφνης τρισμέγιστος ὁ θόρυβος τῆς προετοιμασίας
ἀνταλλαγὴ βλεμάτων

ἀλληλοβοήθεια χειρῶν

— ἔναστρη ἡ νύχτα βυθισμένη κατακόρυφα

μὲς στὸν προορισμό μας

θύμιζε Εὐφορίωνα Καλλιμάχου νικητὴ στὸ πένταθλο

Ἐπὶ τῶν κάμποσα δείγματα, σὰν τὰ πῶ πάνω, αὐτῆς τῆς δι-
πολικῆς γραφῆς (περίοδος 1950). Ἡ ἐπίμονη παρόρμηση φίλου
νὰ περάσουν ἀπὸ τὴν ἀρχειοθήκη τῶν ἀτομικῶν περιστατικῶν
στὸ προσκήνιο τῶν «ντοκουμέντων μιᾶς ἐποχῆς», ἴσως μπορεῖ
νὰ γίνεῖ ἀφορμὴ γιὰ τὸ ἀνάπτυγμα κάποιου ἐξειδικευμένου ἐνδια-
φέροντος.

* «νῦν ὁ ἀπολοφυράμενοι [ὄν προσήκει ἕκαστος] ἄπιτε» (Θουκυ-
δίδης Β' 46, Ἐπιτάφιος Περικλέους)

Heinrich Böll

“Οπως στα άσχημα μυθιστορήματα

Για τὸ βράδι εἶχαμε καλέσει τοὺς Τσοῦμπεν, ἀνθρώπους «καθὼς πρέπει» πὺ τῆ γνωριμία τους τὴν ὀφείλω στὸν πεθερό μου· ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ γάμου μας φροντίζει νὰ μὲ γνωρίζει μὲ ἀνθρώπους πὺ μποροῦν νὰ μοῦ φανοῦν χρήσιμοι ἐπαγγελματικά — καὶ ὁ Τσοῦμπεν μπορεῖ νὰ μοῦ σταθεῖ χρήσιμος: εἶναι προϊστάμενος μιᾶς ἐπιτροπῆς πὺ ἀναθέτει ἔργα πολεοδομικά, κι ἐγὼ μὲ τὸ γάμο μου ἔχω ἀποκτήσει μιὰ ἐπιχείρηση πὺ ἐκτελεῖ ἔργα ἐκσκαφῶν.

“Ἡμουν νευρικός ἐκεῖνο τὸ βράδι, ἀλλὰ ἡ γυναίκα μου, ἡ Μπέρτα, μὲ καθησύχαζε. «Τὸ γεγονός», ἔλεγε, «ὅτι δέχτηκε νὰ ἔλθει, ἔχει ἤδη κάποια σημασία. Προσπάθησε μόνο νὰ φέρεις προσεχτικά τὴν κουβέντα στὴν ἐργολαβία. Ξέρεις πὼς αὔριο θὰ δοθεῖ ἡ ἐντολή».

Στεκόμουν πίσω ἀπὸ τὴν πόρτα τῆς εἰσόδου καὶ περίμενα τὸν Τσοῦμπεν. Κάπνισα, πάτησα τὴ γόπα τοῦ τσιγάρου καὶ τὴ σκέπασα μὲ τὴν ψάθα. Μετὰ ἀπὸ λίγο βρισκόμουν πίσω ἀπὸ τὸ παράθυρο τοῦ λουτροῦ καὶ προσπαθοῦσα νὰ ἐξηγήσω, γιατί ἄραγε ὁ Τσοῦμπεν εἶχε δεχτεῖ τὴν πρόσκληση· δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ ἐνδιαφερόταν τόσο πολὺ νὰ φάει μαζί μας τὸ βράδι, καὶ τὸ γεγονός πάλι ὅτι ἡ ἀνάθεση τοῦ ἔργου, γιὰ τὸ ὁποῖο εἶχα ὑποβάλει κι ἐγὼ μιὰ προσφορά, ἐπρόκειτο νὰ γίνει τὴν ἄλλη μέρα, θὰ ἔπρεπε νὰ τοῦ εἶχε κάνει τὸ πράγμα τόσο δυσάρεστο, ὅσο ἦταν καὶ σὲ μένα.

Σκεφτόμουν ἐπίσης καὶ τὴν ἀνάθεση τοῦ ἔργου: ἦταν μιὰ σοβαρὴ δουλειά, πὺ θὰ μ’ ἄφηνε 20.000 μάρκα κέρδος, καὶ τὰ λεφτὰ αὐτὰ τὰ ἤθελα πολὺ.

Ἡ Μπέρτα εἶχε διαλέξει τὰ ροῦχα μου: σκοῦρο σακκάκι, ἓνα κάπως πιὸ ἀνοιχτὸ παντελόνι καὶ τὸ χρωμα τῆς γραβάτας οὐδέτερο. Αὐτὰ τὰ πράγματα τὰ εἶχε μάθει ἀπὸ τὸ σπίτι τῆς καὶ στὸ οἰκοτροφεῖο τῶν καλογραιῶν. Ἐπίσης, τί προσφέρει κανεὶς στοὺς ξένους: πότε δίνουν τὸ κονιάκ, πότε τὸ βερμούτ, πὼς συνδυάζονται τὰ ἐπιδόρπια: εἶναι εὐχάριστο νὰ ἔχεις γυναίκα πὺ νὰ ξέρει σωστὰ αὐτὰ τὰ πράγματα.

Ἄλλὰ κι ἡ Μπέρτα εἶχε μιὰ νευρικότητα: Καθὼς ἄπλωσε τὰ χέρια τῆς στοὺς ὤμους μου, ἄγγιξαν τὸ λαιμό μου, καὶ παρατήρησα πὼς οἱ ἀντίχειρές τῆς ἦταν ὑγροὶ καὶ κρύοι.

«Όλα θά πάνε καλά», είπε. «Θά τήν πάρεις τή δουλειά».

«Θεέ μου», είπα, «τό θέμα για μένα είναι οί 20.000 μάρκα, και ξέρεις πόσο ώραίχ μπορούμε νά τά ξοδέψουμε».

«Δέν πρέπει ποτέ», είπ’ εκείνη σιγά, «νά πιάνουμε τό όνομα τοῦ Θεοῦ, όταν πρόκειται για λεφτά!».

Ένα σκούρο αὐτοκίνητο σταμάτησε μπροστά στό σπίτι μας, ένα μοντέλλο πού δέν τό είχα ξαναδει, ἀλλά φαινόταν σάν ἰταλικό. «Σιγά», ψιθύρισε ἡ Μπέρτα, «περίμενε ὥσπου νά χτυπήσουν τό κουδούνι, ἄσε τους νά περιμένουν δύο ἕως τρία δευτερόλεπτα κι ὕστερα πήγαινε ἀργά στήν πόρτα κι ἀνοιξε».

Εἶδα τοὺς Τσοῦμπεν ν’ ἀνεβλίνουν τή σκάλα: αὐτός είναι λεπτός και ψηλός, μέ λευκοὺς κροτάφους, ἀπό τοὺς τύπους ἐκείνους πού πρὶν ἀπό τριάντα χρόνια τοὺς ἔλεγαν «σβέρεναιτερ».* ἡ κυρία Τσοῦμπεν είναι ἀπό κείνες τίς ἀδύνατες μελαχροινές γυναῖκες, πού μόλις τίς βλέπω ὁ νοῦς μου πηγαίνει στα λεμόνια. Διέκρινα στό πρόσωπο τοῦ Τσοῦμπεν πόσο φοβερά ἀνιαρό ἦταν γι’ αὐτόν τό γεγονός πὼς θά ’τρωγε μαζί μας.

Ἦστερα χτύπησε τό κουδούνι, κι ἐγὼ περίμενα ένα, περίμενα δύο δευτερόλεπτα, πῆγα ἀργά στήν πόρτα και ἀνοιξα.

«Ὡ!», ἔκανα ἐγὼ, «εἶναι πράγματι πολὺ εὐγενικό ἐκ μέρους σας πού ἤλθατε!».

Μέ τὰ ποτήρια τοῦ κονιάκ στό χέρι γυρίσαμε ὄλο τό σπίτι, οί Τσοῦμπεν ἤθελαν πολὺ νά τό δοῦν. Ἡ Μπέρτα ἔμεινε στήν κουζίνα κι ἄπλωνε πάνω στίς μπουκιές τῶν ὀρεκτικῶν μαγιονέζα, ἀπό ένα σωληνάριο: τὰ φτιάχνει ὁμορφα· σχέδια σέ σχῆμα καρδιάς, μαιάνδρους, μικρά σπιτάκια. Στούς Τσοῦμπεν τό σπίτι μας ἄρεσε· χαμογέλασαν λίγο σάν εἶδαν στό δωμάτιο πού δουλεύω τό μεγάλο γραφεῖο, ἀκόμη και σέ μένα φάνηκε τή στιγμή ἐκείνη κάπως μεγάλο.

Ὁ Τσοῦμπεν βρῆκε πολὺ ὁμορφο ένα μικρὸ ντουλάπι σέ στυλ ροκοκό, δῶρο τῆς γιαγιᾶς για τὸ γάμο μου, και μιὰ μπαρόκ Μαντόνα στήν κρεβατοκάμαρή μας.

Ὅταν γυρίσαμε στήν τραπεζαρία, ἡ Μπέρτα εἶχε σερβίρει· κι αὐτό τό εἶχε κάνει ὁμορφα, τόσο ώραία και ὅμως τόσο φυσικά. Ἐγινε ένα εὐχάριστο δεῖπνο. Μιλῆσαμε για φιλμς και για βιβλία, για τίς τελευταῖες ἐκλογές, κι ὁ Τσοῦμπεν παίνεψε τὰ διάφορα τυριά, κι ἡ κυρία Τσοῦμπεν παίνεψε τὸν καφέ και τὰ γλυκά. Ἦστερα δείξαμε στοὺς Τσοῦμπεν τίς φωτογραφίες ἀπὸ τό γαμήλιο ταξίδι μας: εἰκόνες ἀπὸ τίς ἀκτὲς τῆς Βρετάνης, σπανιό-

* Ένα εἶδος Δὸν-Ζουάν, κάπως ἡλικιωμένου (Σημ. τ. μετ.)

λικους γαιδάρους και εικόνες από δρόμους τῆς Καζαμπλάνκας.

Ἦπιαμε πάλι κονιάκ και καθὼς σηκώθηκα νὰ πάω νὰ φέρω τὸ ἄλμπουμ μὲ τὶς φωτογραφίες ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ εἴμαστε ἄρραβωνιασμένοι, μοῦ ἔκανε ἡ Μπέρτα ἓνα νόημα και δὲν ἔφερα τὸ ἄλμπουμ. Για δύο λεπτὰ ἔγινε ἀπόλυτη ἡσυχία, γιατί δὲν εἴχαμε πιά τίποτα νὰ κουβεντιάσουμε, κι ὅλοι σκεφτόμαστε τὴν ἀνάθεση τοῦ ἔργου· ὁ νοῦς μου ἦταν στὶς 20.000 μάρκα, και μοῦ πέρασε ἡ ἰδέα πὼς θὰ μπορούσε νὰ ἐκπέσει ἀπὸ τὸ φόρο μου ἡ ἀξία τῆς μποτίλιας μὲ τὸ κονιάκ. Ὁ Τσοῦμπεν κοίταξε τὸ ρολόι, εἶπε: «Κρίμα· εἶναι δέκα· πρέπει νὰ φύγουμε. Ἦταν ἓνα τόσο ὁμορφο βράδι!». Και ἡ κυρία Τσοῦμπεν εἶπε: «Ἐπέροχο ἦταν, κι ἐλπίζω νὰ σᾶς δοῦμε κάποτε και σ' ἐμᾶς».

«Θὰ ἔλθουμε εὐχαρίστως», εἶπε ἡ Μπέρτα και σταθήκαμε ἔτσι για μισὸ λεπτὸ ἀκόμη, σκεφθήκαμε πάλι ὅλοι τὴν ἐντολή, κι ἐμένα μοῦ φάνηκε ὅτι ὁ Τσοῦμπεν περίμενε πὼς θὰ τὸν ἔπαιρνα κατὰ μέρος και θὰ τοῦ μιλοῦσα ἰδιαίτερος για τὸ ζήτημα. Ὅμως δὲν τὸ ἔκανα. Ὁ Τσοῦμπεν φίλησε τὸ χέρι τῆς Μπέρτας κι ἐγὼ προχώρησα, ἀνοιξα τὴν πόρτα και τὴν κράτησα, για νὰ περάσει ἡ κυρία Τσοῦμπεν.

«Γιατί», εἶπε ἡ Μπέρτα ἤρεμα, «δὲν τοῦ ἔκανες λόγο για τὴν ὑπόθεση; Τὸ ξέρεις ὅτι αὔριο γίνεται ἡ ἀνάθεση».

«Θεέ μου», εἶπα ἐγὼ, «δὲν ἤξερα πὼς νὰ φέρω τὴν κουβέντα ὡς ἐκεῖ».

«Παρακαλῶ», εἶπε ἐκείνη ἤρεμα, «θὰ μπορούσες νὰ εἶχες βρεῖ κάποιον πρόσχημα, για νὰ πᾶτε μαζί στὸ δωμάτιο ποὺ ἐργάζεσαι και νὰ μιλήσεις μαζί του. Πρόσεξε πόσο ἐνδιαφέρεται για τὴν τέχνη. Θὰ ἔπρεπε νὰ τοῦ ἔλεγες: "Ἐχω ἐκεῖ ἓνα σταυρὸ ἀπὸ τὸν 18ον αἰῶνα, ἴσως θὰ σᾶς ἐνδιέφερε νὰ τὸν δεῖτε, και μετά...».

Ἐγὼ σὴναι, κι ἐκείνη ἀναστέναξε κι ἔβαλε τὴν ποδιά. Τὴν ἀκολούθησα στὴν κουζίνα· βάλαμε στὸ ψυγεῖο τὶς ὑπόλοιπες μπουκιές τῶν ὀρεκτικῶν κι ἐγὼ ἔπεσα κάτω, για νὰ βρῶ τὸ βούλωμα τῆς μαγιονέζας. Ἐβαλα στὴ θέση του τὸ ὑπόλοιπο κονιάκ, μέτρησα τὰ ποῦρα: ὁ Τσοῦμπεν εἶχε καπνίσει μόνο ἓνα· ἄδειασα τὰ σταχτοδοχεῖα, ἔφαγα ὄρθιος ἓνα γλυκὸ ἀκόμη και κοίταξα ἂν εἶχε μείνει καφές στὴν καφετιέρα. Ὅταν ξαναγύρισα στὴν κουζίνα, ἡ Μπέρτα στεκόταν μὲ τὸ κλειδί τοῦ αὐτοκινήτου στὸ χέρι.

«Τί τρέχει, λοιπόν;» ρώτησα.

«Φυσικά θὰ πᾶμε ἐκεῖ», εἶπε ἐκείνη.

«Ποῦ ;»

«Στους Τσουμπεν», είπε αυτή, «τί νόμιζες ἐσὺ ;»

«Μὰ εἶναι δέκα καὶ μισή».

«Καὶ μεσάνυχτα νὰ ἦταν», εἶπε ἡ Μπέρτα, «ἀπ’ ὅσο ξέρω πρόκειται γιὰ 20.000 μάρκα. Μὴ νομίζεις ὅτι κι ἐκεῖνοι εἶναι τόσο εὐαίσθητοι».

Πῆγε στὸ λουτρό γιὰ νὰ ἐτοιμαστεῖ, κι ἐγὼ στεκόμουν πίσω της καὶ τὴν κοιτοῦσα πού σκούπιζε τὸ κραγιὸν ἀπὸ τὰ χεῖλη της πού τὰ ξανάβαφε· καὶ γιὰ πρώτη φορὰ πρόσεξα πόσο πλατὺ ἦταν καὶ πόση ἀφέλεια εἶχε αὐτὸ τὸ στόμα. Θὰ μπορούσα νὰ τὴν εἶχα φιλήσει καθὼς μοῦ στερέωνε τὸν κόμπο τῆς γραβάτας, ὅπως ἔκανα πάντα ὡς τώρα, ὅταν μοῦ ἔδενε τὴ γραβάτα, ὅμως δὲν τὴν φίλησα.

Στὴν πόλη τὰ καφενεῖα καὶ τὰ ρεστωρὰν ἦταν φωτισμένα. Ἐξω στὶς βεράντες καθόταν κόσμος καὶ τὸ φῶς ἔπεφτε πάνω στ’ ἀσημένια κύπελα τοῦ παγωτοῦ. Ἡ Μπέρτα μὲ κοίταξε ἐνθαρρυντικά· ἔμεινε ὅμως στὸ αὐτοκίνητο μόλις σταθήκαμε ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι τῶν Τσουμπεν, κι ἐγὼ χτύπησα τὸ κουδούνι καὶ σάστισα πού ἡ πόρτα ἀνοιξε τόσο γρήγορα. Ἡ κυρία Τσουμπεν δὲν ἔδειξε καμμία ἐκπληξή πού μὲ εἶδε· φοροῦσε ἓνα μαῦρο κοστουμι τοῦ σπιτιοῦ μὲ φαρδιά πχντελόνια πού κυμάτιζαν ἐδῶ κι ἐκεῖ, μὲ κίτρινα λουλούδια γαζωμένα, καὶ περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη φορὰ ὁ νοῦς μου πῆγε στὰ λεμόνια.

«Μὲ συγχωρεῖτε», εἶπα ἐγώ, «θὰ ἤθελα νὰ μιλήσω μὲ τὸν ἄντρα σας».

«Ἐχει βγεῖ», εἶπε ἐκείνη, «θὰ γυρίσει σὲ μισὴ ὥρα».

Στὸν διάδρομο εἶδα πολλές Μαντόνες σὲ στῦλ γοτθικὸ καὶ μπαρόκ, ἀκόμη καὶ ροκοκὸ Μαντόνες, ἀν ὑπάρχουν καὶ τέτοιες.

«Ὡραῖα», εἶπα, «ἀν τὸ ἐπιτρέπετε, θὰ ἔλθω πάλι σὲ μισὴ ὥρα».

Ἡ Μπέρτα εἶχε ἀγοράσει μιὰ ἀπογευματινὴ ἔφημερίδα· τὴν διάβαζε, κάπνιζε, κι ὅταν κάθισα δίπλα της εἶπε: «Νομίζω πὼς θὰ μπορούσες νὰ μιλάγες γιὰ τὴν ὑπόθεση καὶ μαζί της».

«Ποῦ τὸ ξέρεις λοιπὸν ὅτι αὐτὸς δὲν ἦταν ἐκεῖ ;»

«Ἐπειδὴ ξέρω ὅτι εἶναι στὴ λέσχη Γκάμφελ καὶ παίζει σκάκι, ὅπως κάθε Τετάρτη βράδι αὐτὴ τὴν ὥρα».

«Αὐτὸ θὰ μπορούσες νὰ μοῦ τὸ εἶχες πεῖ πιὸ μπροστά».

«Προσπάθησε νὰ μὲ καταλάβεις», εἶπε ἡ Μπέρτα, καὶ διπλωσε τὴν ἔφημερίδα. «Θέλω νὰ σὲ βοηθήσω, θέλω νὰ μάθεις νὰ κανονίζεις μόνος σου αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὶς ὑποθέσεις. Θὰ μπο-

ρούσαμε να είχαμε τηλεφωνήσει στον μπαμπά, κι αυτός με ένα και μόνο τηλεφώνημα θα τακτοποιούσε για σένα την υπόθεση, εγώ όμως θέλω να πάρεις έσύ μόνος σου την έντολή».

«Ωραϊά», είπα εγώ, «τί έχουμε να κάνουμε, λοιπόν; θα περιμένουμε να περάσει ή μισή ώρα ή να πάμε άμέσως επάνω και να μιλήσουμε μαζί της;»

«Το καλύτερο απ' όλα είναι να πάμε άμέσως επάνω», είπε ή Μπέρτα. Κατεβήκαμε από το αυτοκίνητο και προχωρήσαμε εν πομπή προς τὰ επάνω. «Η ζωή», είπε ή Μπέρτα, «άποτελείται από συμβιβασμούς και υποχωρήσεις».

Η κυρία Τσοῦμπεν έδειξε τόσο λίγη έκπληξη όσο και πριν από λίγο, όταν είχα πάει μόνος μου. Μᾶς χαιρέτησε, και την ακολουθήσαμε ως τὸ γραφείο του άντρα της. Η κυρία Τσοῦμπεν έφερε τὴ μποτίλια με τὸ κονιάκ, γέμισε τὰ ποτήρια, και προτού προφτάσω να πῶ τίποτα για τὴν ανάθεση τῆς δουλειᾶς, μου έδωσε ένα κίτρινο ντοσιέ: «Οίκισμός Τάννενιντυλλ» διάβασα εγώ και κοίταξα ταραγμένα τὴν κυρία Τσοῦμπεν, τὴ Μπέρτα, αλλά κι οί δύο χαμογελοῦσαν, και ή κυρία Τσοῦμπεν είπε: «Άνοιξε τὸ φάκελο», κι εγώ τὸν άνοιξα: μέσα υπῆρχε ένας δεύτερος, ρόζ φάκελος και σ' αυτόν διάβασα: «Οίκισμός Τάννενιντυλλ — έργα έκσκαφῆς», άνοιξα κι αυτόν τὸ φάκελο, είδα τὴν προσφορά μου πρώτη επάνω απ' όλες: στὸ περιθώριο επάνω κάποιος είχε γράψει με κόκκινο μολύβι: «Τελευταῖος μειοδότης».

Τὸ κατάλαβα πῶς έγινε κόκκινος από τὴ χαρά μου, ένοιωσα τὴν καρδιά μου να χτυπάει και σκέφτηκα τὶς 20.000 μάρκα.

«Θεέ μου», είπα σιγά κι έκλεισα τὸ κάλυμμα του ντοσιέ, και τὴ φορά αὐτὴ ή Μπέρτα παρέλειψε να με διορθώσει.

«Εἰς ύγειαν», είπε ή κυρία Τσοῦμπεν χαμογελώντας, «ᾶς πιούμε λοιπόν».

Ἦπιαμε, κι εγώ σηκώθηκα και είπα: «Εἶναι ἴσως άπρέπεια, αλλά καταλαβαίνετε ἴσως, ότι τώρα θα ήθελα να πάω σπίτι».

«Σᾶς καταλαβαίνω καλά», είπε ή κυρία Τσοῦμπεν, «μένει μονάχα μιὰ λεπτομέρεια να τακτοποιήσουμε». Πῆρε τὸ ντοσιέ, τὸ ξεφύλλισε και είπε: «Η τιμὴ πὸν προσφέρετε κατὰ κυβικὸ μέτρο είναι τριάντα πφέννιχ πιὸ κάτω από τὴν τιμὴ τῆς άμέσως χαμηλότερης προσφορᾶς. Σᾶς προτείνω ν' ανεβάσετε τὴν τιμὴ κατὰ δεκαπέντε πφέννιχ: με τὸν τρόπο αὐτὸ και ή προσφορά σας εξακολουθεῖ να είναι ή πιὸ χαμηλὴ και σεῖς έχετε τεσσερεσῆμισι χιλιάδες μάρκα ἐπὶ πλέον. Ἐμπρός, κάντε το άμέσως!». Η Μπέρτα έβγαλε τὸ στυλὸ από τὴν τσάντα της και πῆγε να

μου τόν δώσει· εγώ όμως ήμουν πολύ ταραγμένος για να μπορώ να γράψω. “Έδωσα τὸ φάκελο στὴ Μπέρτα καὶ τὴν παρατηροῦσα πῶς ἄλλαζε μὲ σταθερὸ χέρι τὴν τιμὴ τοῦ κυβικοῦ μέτρου, πῶς ἔγραψε ξανά τὸ νέο συνολικὸ ποσὸ καὶ ἔδωσε πάλι τὸ ντοσσιέ στὴν κυρία Τσοῦμπεν.

«Καὶ τώρα», εἶπε ἡ κυρία Τσοῦμπεν, «μιὰ λεπτομέρεια ἀκόμη. Πάρτε τὸ μπλόκ τῶν ἐπιταγῶν σας καὶ ὑπογράψτε ἓνα τσέκ γιὰ τρεῖς χιλιάδες μάρκα». Αὐτὸ τὸ εἶχε πεῖ σ’ ἐμένα, ἀλλὰ τὸ μπλόκ τῶν ἐπιταγῶν μας τὸ ἔβγαλε ἡ Μπέρτα ἀπὸ τὴν τσάντα της κι αὐτὴ συμπλήρωσε τὸ τσέκ.

«Δὲ θά’χει ἀντίκρουσμα», εἶπα ἐγὼ σιγὰ.

«Όταν γίνεται ἡ ἀνάθεση, δίνουν μιὰ προκαταβολὴ κι ἔτσι θὰ ἔχει ἀντίκρουσμα», εἶπε ἡ κυρία Τσοῦμπεν.

“Ίσως δὲν κατάλαβα κἄν τι ἀκριβῶς ἔγινε. Καθὼς κατεβαίναμε ἐν πομπῇ, ἡ Μπέρτα εἶπε ὅτι ἦταν εὐτυχισμένη, ἐγὼ όμως σιωποῦσα.

Ἡ Μπέρτα διάλεξε ἄλλο δρόμο, περάσαμε ἀπὸ ἡσυχα τετράγωνα, ἔβλεπα φῶτα στ’ ἀνοιχτὰ παράθυρα, ἀνθρώπους νὰ κάθονται στὰ μπαλκόνια καὶ νὰ πίνουν κρασί· ἦταν μιὰ ξάστερη καὶ ζεστὴ νύχτα.

«Τὸ τσέκ ἦταν γιὰ τὸν Τσοῦμπεν;» ρώτησα κάποια στιγμή σιγὰ κι ἡ Μπέρτα ἀπάντησε τὸ ἴδιο σιγὰ: «Φυσικά».

Κυτοῦσα τὰ μικρὰ μαυρισμένα χέρια της ποὺ κρατοῦσαν σίγουρα καὶ ἄνετα τὸ τιμόνι. Χέρια, σκέφτηκα ἐγὼ, ποὺ ὑπογράφουν ἐπιταγές καὶ ἀδειάζουν σωληνάρια μὲ μαγιονέζα, καὶ κοίταξα πρὸ ψηλὰ — τὸ στόμα της· καὶ εἶδα πῶς οὔτε τώρα δὲν εἶχα διάθεση νὰ τὴ φιλήσω.

Αὐτὸ τὸ βράδι δὲ βοήθησα τὴ Μπέρτα νὰ βάλει τὸ αὐτοκίνητο στὸ γκαράζ, δὲν τὴ βοήθησα οὔτε καὶ στὸ πλύσιμο τῶν πιάτων. Πῆρα ἓνα μεγάλο ποτήρι μὲ κονιάκ, πῆγα στὸ δωμάτιο ποὺ δουλεύω καὶ κάθησα στὸ γραφεῖο μου, ποὺ μοῦ ἔρχεται κάπως πολὺ μεγάλο. Ὁ νοῦς μου ἤθελε νὰ πάει κάπου, σηκώθηκα, πῆγα στὸ ὑπνοδωμάτιο καὶ κοίταξα τὴν μπαρόκ Μαντόνα, ἀλλὰ οὔτε ἐκεῖ δὲν μοῦ ἔρχόταν στὸ νοῦ αὐτὸ ποὺ προσπαθοῦσα νὰ σκεφθῶ.

Τὸ κουδούνισμα τοῦ τηλεφώνου διέκοψε τὶς σκέψεις μου· σήκωσα τὸ ἀκουστικὸ καὶ δὲν δοκίμασα καμμιά ἐκπληξὴ ποὺ ἄκουσα τὴ φωνὴ τοῦ Τσοῦμπεν.

«Ἡ γυναίκα σας», εἶπε, «ἔκανε ἓνα μικρὸ λάθος. Ἀνέβασε

τὴν τιμὴ τοῦ κυβικοῦ μέτρου ὄχι κατὰ δεκαπέντε, ἀλλὰ κατὰ εἰκοσιπέντε πφέννιχ».

Σκέφτηκα γιὰ μιὰ στιγμή καὶ μετὰ εἶπα: «Δὲν πρόκειται γιὰ λάθος, ἔγινε μὲ τὴ συγκατάθεσή μου».

Σώπασε στὴν ἀρχὴ καὶ μετὰ εἶπε γελώντας: «Ὅστε λοιπὸν κουβεντιάσατε προηγουμένως τὶς διαφορὲς δυνατότητες;»

«Ναί», εἶπα ἐγώ.

«Ὁραῖα, τότε ἐτοιμάστε ἄλλο ἓνα τσέκ γιὰ χίλια μάρκα». «Πεντακόσια», εἶπα ἐγώ, καὶ σκέφτηκα: Εἶναι ὅπως στὰ ἄσχημα μυθιστορήματα — ἀκριβῶς ἔτσι εἶναι.

«Ὁχτακόσια», εἶπε αὐτός, καὶ ἐγώ εἶπα γελώντας: «Ἐξακόσια», καὶ ἤξερα, παρόλο πού δὲν εἶχα καθόλου πείρα, ὅτι αὐτὸς τώρα θὰ ἔλεγε ἑφτακόσια πενήντα, καὶ μόλις τὸ εἶπε πραγματικά, ἐγώ τοῦ εἶπα «ἐντάξει» καὶ κατέβασα τὸ ἀκουστικό.

Δὲν ἦταν ἀκόμα μεσάνυχτα, ὅταν κατέβηκα τὴ σκάλα καὶ πῆγα τὸ τσέκ στὸν Τσοῦμπεν, μέσα στὸ αὐτοκίνητο· ἦταν μόνος του καὶ γέλασε, καθὼς τοῦ ἔδωσα στὸ χέρι τὴ διπλωμένη ἐπιταγή. Ὅταν γύρισα στὸ σπίτι, ἡ Μπέρτα εἶχε ἐξαφανιστεῖ· δὲν ἦρθε, ὅταν γύρισα στὸ γραφεῖο μου· δὲν ἦρθε, ὅταν ἐγώ ξανακατέβηκα γιὰ νὰ πάρω ἄλλο ἓνα ποτήρι γάλα ἀπὸ τὸ ψυγεῖο, καὶ ἤξερα τί ἔλεγε ἀπὸ μέσα της· ἔλεγε: Πρέπει νὰ τὸ ξεπεράσει, κι ἐγώ πρέπει νὰ τὸν ἀφήσω μόνου του, πρέπει νὰ τὸ καταλάβει.

Ἐγώ ὅμως δὲ τὸ κατάλαβα ποτέ, γιὰτὶ ἦταν πραγματικὰ ἀκατανόητο.

μετάφραση Νίκου Σκουτερόπουλου

Χριστόφορος Μηλιώνης

Ἡ κραυγή

Ξαφνικά τὸ ἐρημικὸ τοπίο τρικυμίζεται ἀπὸ θόρυβο πού πλησιάζει. Μιά μοτοσυκλέτα προβάλλει στὸ βάθος νά ῥχεται μὲ μεγάλη ταχύτητα, χοροπηδώντας πάνω στὸ χωματόδρομο. Φρενάρει μπροστὰ στὴν αὐλόθυρα καὶ δυὸ ἄντρες πηδοῦν. Φυροῦν παντελόνια σὲ χρῶμα λαδί καὶ σκοῦρα πουκάμισα, σχεδὸν στὸ ἴδιο χρῶμα, μὲ μακριὰ κατεβασμένα μανίκια. Σηκώνουν τὴ μοτοσυκλέτα, τὴ μπάζουν στὴν αὐλὴ καὶ κλείνουν πίσω τους τὴν πόρτα. Ἐνα μικρὸ σύννεφο φτάνει στὸν ἥλιο. Ὁ ἴσκιος του κατεβαίνει γρήγορα τὴ γυμνὴ πλαγιὰ τοῦ λόφου μὲ τὰ χέρσα χωράφια καὶ τὶς σιάρες, γλιστράει στὸν ἔρημο χωματόδρομο κι ἀπλώνεται πάνω στὸ μοναχικὸ σπίτι.

Εἶναι ἓνα σπίτι δίπατο, χτισμένο μὲ γκριζοπράσινες πέτρες, σὰν κι αὐτὲς πού εἶναι σπχρμένες σ' ὅλη τὴ γυμνὴ πλαγιὰ, ἀνάμεσα στὰ ξερόχορτα — ἀγριάδες καὶ βρωμορίγανες, — στοὺς ὄχτους τῶν χέρσων χωραφιῶν καὶ στὶς ἄκρες τοῦ δρόμου. Ἡ στέγη του εἶναι σκεπασμένη μὲ κιτρινωπὰ κεραμίδια, πού καθὼς ἀπλώθηκε πάνω τους ἡ σκιά, ἔχουν πάρει τὸ πεθαμένο χρῶμα τοῦ λείψανου πού ἔχει μείνει πολλὲς μέρες ἄταφο καὶ μπαγιάτιασε. Ὅμως σὲ λίγο παίρνουν ἓναν τόνο πιὸ φωτεινὸ, καθὼς ἡ σκιά γλιστράει ἀπὸ τὴν ἄλλη ἄκρη τῆς στέγης καὶ σκαλώνει στὰ γυμνὰ κλαριά τῶν δέντρων, πού εἶναι δίπλα στὸ σπίτι καὶ πού θὰ πρέπει νά ἔναι τὰ τελευταῖα ἀπομεινάρια ἐνὸς ρημαγμένου κήπου. Εἶναι δέντρα τόσο γυμνά πού μοιάζουν πεθαμένα. Καθὼς ἔχουν μείνει ἀκλάδευτα, πέταξαν μακριὰ κλωνάρια, ὅσο μποροῦσαν πιὸ ψηλά, ἐξαντλήσανε ὅλη τὴ δύναμή τους σ' αὐτὴ τὴν ἀδέσμευτη καὶ μάταιη ἀνάπτυξή τους, ὥσπου ἀπόκαμαν καὶ παραιτήθηκαν κι ἀπ' τὴν ἴδια τὴ ζωή.

Τὸ σπίτι, ἀπὸ τούτη τουλάχιστο τὴν πλευρά, περιβάλλεται ἀπὸ ἓναν ψηλὸ μαντρότοιχο, πού ἀνεβαίνει κλιμακωτά, ἀκολουθώντας τὴν κλίση τοῦ ἐδάφους. Πάνω στὸν τοῖχο εἶναι ἀπλωμένες κουλοῦρες ἀπὸ σκουριασμένο συρματόπλεγμα. Ἐτσι τὸ σπίτι δὲ φαίνεται σ' ὅλο τὸ ὕψος του, παρὰ μονάχα τὸ ἐπάνω πάτωμα μὲ δυὸ παράθυρα· ἀνάμεσά τους ὑπάρχει ἀρκετὸ διάστημα κι ἐκεῖ, ἐσωτερικά, πρέπει νά εἶναι τὸ τζάκι, πού ἡ καμινάδα του ἐξέχει κάπου ἓνα μέτρο πάνω ἀπὸ τὰ κεραμίδια. Τὰ παράθυρα εἶναι κλεισμένα μὲ πρήχειρα σανιδώματα, ὄχι παντζούρια, ἀλλὰ

σκέτες σανίδες καρφωμένες στις ξύλινες κάσες, με δυο ξύλα σταυρωτά από πάνω. "Αν κρίνει κανείς από κάποια σημάδια κάπνας στα υπέρθυρα και στη μαρκίζα, κάτω απ' τή στέγη, τὸ σπίτι πρέπει κάποτε νὰ εἶχε καεῖ, ἴσως ἀπ' τοὺς Γερμανοὺς στὴν Κατοχή. Τὸ ξανάφτιαξαν ὅπως - ὅπως κι ὕστερα τὸ παράτησαν. "Ἐτσι θὰ μπορούσε κανείς νὰ ἐξηγήσει κι ἀπὸ μιὰν ἄλλη ἀποψη τὸ θάνατο τῶν γειτονικῶν δέντρων. Μπορεῖ δηλαδὴ νὰ στέγνωσαν ἀπ' τὴ φωτιά κι ἀπόμειναν ὄρθια σκέλεθρα, μάρτυρες μιᾶς ἐποχῆς πὺ πέρασε σὰν τὸν ἴσκιο τοῦ σύννεφου πάνω ἀπ' τὸν τόπο κι ἔφυγε ἀνεπιστρεπτί.

'Απ' τὸ ἰσόγειο ἐξάλλου δὲ φαίνεται παρὰ μονάχα τὸ ἐπάνω μέρος ἀπὸ ἓνα παράθυρο στ' ἀριστερὰ πὺ κι αὐτὸ εἶναι σφαιρισμένο κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο: σκέτες σανίδες καρφωμένες στὴν ξύλινη κάσα και δυο ξύλα σταυρωτά. 'Απ' τὴ δεξιὰ πλευρὰ τοῦ σπιτιοῦ, πὺ βρίσκεται πρὸς τὴ μεριὰ τοῦ δρόμου, ἡ προοπτικὴ δείχνει μιὰ λουρίδα ἀπ' τ' ἄνω, με τὴν εἴσοδο κι ἓνα τσιμεντένιο πλατὺ κεφαλόσκαλο. 'Ἡ σκάλα δὲ φαίνεται, γιατί τὴν κρύβει ὁ μαντρότοιχος, πὺ ἀνεβαίνει κλιμακωτά, ἀκολουθώντας τὴν κλίση τοῦ ἐδάφους, κι ἔχει ἐπάνω κουλοῦρες ἀπὸ σκουριασμένο συρματόπλεγμα. "Ὁμως στὴ νοητὴ προέκταση τῆς σκάλας ὁ τοῖχος καταλήγει σὲ αὐλόθυρα στεγασμένη με μαῦρες πλάκες ἀπὸ σχιστόλιθο. Πάνω στὸ τσιμεντένιο κεφαλόσκαλο, ἀριστερὰ στὴν εἴσοδο, εἶναι στημένο κάθετα ἓνα παλιὸ κοντάρι σημαίας, ξεπλυμένο ἀπ' τὶς βροχές. "Ὁλο τὸ σπίτι προβάλλεται στὸ φόντο τ' οὐρανοῦ, πὺ σημαίνει ὅτι πίσω του ὁ λόφος πέφτει ἀπότομα, κι ἴσως ἐκεῖ βρίσκεται ὁ συνοικισμὸς, ὅπου ὁδηγεῖ ὁ χωματόδρομος, ἔρημος χωρὶς κανένα διαβάτη νὰ φεύγει ἢ νὰ ῥχεται.

'Ἡ πόρτα τοῦ σπιτιοῦ ξαφνικὰ ἀνοίγει και προβάλλει μιὰ ἀντρικὴ φιγούρα. Στέκεται γιὰ λίγο στὸ τσιμεντένιο κεφαλόσκαλο, δίπλα στὸ ὄρθιο κοντάρι. Φοράει λαδὶ παντελόνι και σκοῦρο πουκάμισο, σχεδὸν στὸ ἴδιο χρῶμα, με κατεβασμένα τὰ μανίκια. Κοιτάζει πέρα στὸ τέρμα τοῦ δρόμου, σηκώνει τὸ κεφάλι πρὸς τὴν πλαγιὰ τοῦ λόφου, ὕστερα ψηλὰ στὸν οὐρανὸ, ὅπου ἓνα σύννεφο πλησιάζει στὸν ἥλιο, και τέλος ξαναμπαίνει μέσα κλείνοντας τὴν πόρτα. 'Ὁ ἴσκιος τοῦ σύννεφου κατεβαίνει γρήγορα τὴ γυμνὴ πλαγιὰ με τὰ χέρσα χωράφια και τὶς σιάρες, γλιστράει στὸν ἔρημο δρόμο κι ἀπλώνεται πάνω στὸ μοναχικὸ σπίτι, πὺ ἡ στέγη του με τὰ κιτρινωπὰ κεραμίδια παίρνει τὸ πεθαμένο χρῶμα τοῦ λείψανου, πὺ ἔχει μείνει πολλὲς μέρες ἀταφο και μπαγιάτιασε. "Ὁμως σὲ λίγο ὁ τόνος γίνεται πιὸ φω-

τεινός, καθὼς ἡ σκιά γλιστράει ἀπὸ τὴν ἀριστερὴ πλευρὰ τῆς στέγης καὶ σκαλώνει πάνω στὰ γυμνά κλαδιὰ τῶν δέντρων ποὺ εἶναι σύρριζα στὸ σπίτι.

Εἶναι δέντρα τόσο γυμνά, ποὺ μοιάζουν πεθαμένα ἀπομεινάρια ἐνὸς ρημαγμένου κήπου. Καθὼς ἔχουν μείνει ἀκλάδευτα, πέταξαν μακρὰ κλωνάρια, ὅσο μπορούσαν πιὸ ψηλά, ὥσπου ἐξαντλήσανε ὅλη τὴ δύναμή τους σὲ μιὰν ἀδέσμευτη καὶ μάταιη προσπάθεια, καὶ στὸ τέλος ἀπόκαμαν καὶ παραιτήθηκαν κι ἀπ' τὴν ἴδια τὴ ζωὴ τους. Μπορεῖ πάλι νὰ στέγνωσαν ἀπ' τῆς φωτιά, ὅταν κάρηκε τὸ σπίτι, κι ἀπόμειναν ὄρθια σκέλεθρα, μάρτυρες μιᾶς ἐποχῆς ποὺ πέρασε σὰν τὸν ἴσκιο τοῦ σύννεφου πάνω ἀπ' τὸν τόπο κι ἔφυγε ἀνεπιστρεπτί.

Ξαφνικὰ ὅμως τὸ ἐρημικὸ τοπίο τρικυμίζεται ἀπὸ θόρυβο ποὺ πλησιάζει. Μιὰ μοτοσυκλέτα προβάλλει στὸ βάθος νὰ ῥχεταὶ μὲ μεγάλη ταχύτητα, χοροπηδώντας πάνω στὸ χωματόδρομο. Φρενάρει μπροστὰ στὴν αὐλόθυρα καὶ δυὸ ἄντρες πηδοῦν. Φοροῦν παντελόνια σὲ χρῶμα λαδί καὶ σκουῖρα πουκάμισα, σχεδὸν στὸ ἴδιο χρῶμα, μὲ μακρὰ κατεβασμένα μανίκια. Σηκώνουν τὴ μοτοσυκλέτα, τὴ μπάζουν στὴν αὐλὴ καὶ κλείνουν πίσω τους τὴν πόρτα. Ξαναφαίνονται σχεδὸν ἀμέσως στὸ τσιμεντένιο κεφαλόσκαλο καὶ χώνονται στὸ σπίτι.

Τὴ στιγμὴ αὐτὴ βγαίνει ἀπὸ μέσα μιὰ δυνατὴ κραυγὴ, σὰν στρίγγλισμα χοίρου ποὺ τὸν σφάζουν, γίνεταὶ ὕστερα ἀγγομαχητὸ καὶ τέλος σβῆνει.

Τὸ τοπίο ξαναγίνεται ἤσυχο. Ὁ ἥλιος λάμπει στὸν οὐρανό, ὅμως ἓνα σύννεφο τὸν φτάνει. Ὁ ἴσκιος τοῦ κατεβαίνει γρήγορα τὴ γυμνὴ πλαγιά τοῦ λόφου μὲ τὰ χέρσα χωράφια καὶ τὶς σιᾶρες, γλιστράει στὸν ἔρημο χωματόδρομο κι ἀράζει πάνω στὸ μοναχικὸ σπίτι, στὰ πεθαμένα δέντρα καὶ στὰ σκουριασμένα συρματοπλέγματα.

Εἰσαγωγή στὸ Μάθημα τῶν Γαλλικῶν

(A Paris)

Ἡ δασκάλα λέει :

— Ἄς σταθοῦμε ἐδῶ στὴ γέφυρα Pont - Neuf κι ἄς διαβάσουμε λίγες γραμμὲς τοῦ Ἀνατόλ Φράνς :

« Ἀπ' τὸ παράθυρό μου κοιτάζω τὸν ὀρίζοντα, ποὺ ἀπλώνεται στ' ἀριστερά μου, ὡς τοὺς λόφους τοῦ Σα-

γιώ, και μ' αφήνει να διακρίνω την 'Αψίδα του Θριάμβου, σαν πέτρινο κύβο, τον ξακουστό Σηκουάνα με τὰ γεφύρια του, τὶς φλαμουριές στον κήπο του Κεραμεικοῦ, τὸ Λουῆβρο — ἓνα σκαλιστὸ στολίδι τῆς 'Αναγέννησης. Δεξιά, ἀπ' τὴ μεριά του Pont-Neuf, τὸ παλιὸ και σεβαστὸ Παρίσι με τοὺς πύργους και τοὺς ἀνεμοδείχτες του — ὅλα αὐτὰ εἶναι ἡ ζωὴ μου...».

Εἶναι μιὰ μικροκαμωμένη κοπέλλα, με μαλλιά πού ἔχουν τὸ χρῶμα στιλβωμένου ξύλου καρυδιᾶς και πέφτουν χυτὰ πάνω στους ὤμους της. Φοράει μπλούζα πορτοκαλιὰ και καφετιὰ σκωτσέζικη φούστα. Στέκεται ὄρθια πάνω στὸ σκονισμένο βᾶθρο τῆς ἔδρας και διαβάζει 'Ανατὸλ Φράνς :

«Οἱ μπουκινίστ ταχτοποιοῦν τὰ κουτιά τους στὸ στηθαῖο του ποταμοῦ — αὐτοὶ οἱ γενναῖοι ἔμποροι του πνεύματος...».

Ἵστερα ἀφήνει τὸ βιβλίο στὴν ἔδρα. Ἡ αἴθουσα εἶναι στενόμακρη με τρεῖς σειρές θρανία, ὅπου κάθονται οἱ μαθητές, δυὸ δυὸ σὲ κάθε θρανίο.

«Καθὼς διαβαίνομε τὴ γέφυρα, λέει ἡ δασκάλα, ρίχνομε μιὰ ματιὰ στὸ ποτάμι. Σὲ μιὰ τέτοια στιγμή ὁ ποιητῆς Γκυγιώμ 'Απολλιναιρ ἔγραψε τοὺς στίχους :

Sous le pont Mirabeau
coul la Seine,

ὅπου τὸ ἀέναο κύλισμα του χρόνου παραβάλλεται με τὸ κύλισμα του ποταμοῦ. Ἐπέναντί μας εἶναι ἡ Notre-Dame».

Στὸν τοῖχο, πού εἶναι ἀκριβῶς ἀπέναντι ἀπ' τὴν ἔδρα, κρέμεται μιὰ μεγάλη φωτογραφία σὲ φτηνὴ κορνίζα. Ἡ φωτογραφία εἰκονίζει ἓναν ἄντρα με φουσκωμένο μέτωπο και χεῖλη λεπτά, σφιγμένα κάτω ἀπὸ τὸ ψαλλιδισμένο τριγωνικὸ μουστάκι. Τὰ μάτια του βγαίνουν ἔξω ἀπὸ τὶς κόγχες και τὸ βλέμμα τους ἔρχεται ὀλόισια και καρφώνεται στὴν ἔδρα. Ἀνάμεσχα στὴν ἔδρα και στὸν δεξιὸ τοῖχο, τὸν μόνο πού ἔχει παράθυρα, κάθεται ὁ Ἐπιθεωρητῆς σὲ μιὰ παλιὰ καρέκλα. Πάνω στὰ γόνατά του ἔχει ἓνα μπλόκ ἀνοιχτὸ και κρατᾷ σημειώσεις.

«Ἀκριβῶς ἀπέναντί μας, λέει ἡ δασκάλα, εἶναι ἡ Notre-Dame, τὸ περίφημο γοτθικὸ μνημεῖο του Μεσαίωνα, πού ὁ Βικτὸρ Οὐγκὼ τὸ γέμισε με τὰ φαντάσματά του : τὸν κακὸ Φρολλό, τὸν παραμορφωμένο Κουτσιμόντο και τὴν ὁμορφή Ἐσμεράλδα».

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς σηκώνει τὸ βλέμμα ἀπὸ τὸ μπλόκ, ποὺ εἶναι ἀνοιχτὸ στὰ γόνατά του, καὶ τὸ ἀποθέτει βαρὺ πάνω στὴ δασκάλα, ποὺ στέκεται ὄρθια στὸ βᾶθρο τῆς ἔδρας καὶ μιλάει. Μιὰ κοπέλλα μικροκαμωμένη. Φοράει μπλούζα πορτοκαλιὰ καὶ καφετιὰ σκωτσέζικη φούστα. Τὰ μαλλιά της ἔχουν τὸ χρῶμα στιλβωμένου ξύλου καρυδιᾶς καὶ πέφτουν χυτὰ στοὺς ὤμους της. Ὑστερα τὸ περνάει πάνω ἀπ' τὰ κεφάλια τῶν μαθητῶν, ποὺ κάθονται δυὸ - δυὸ σὲ τρεῖς σειρὲς θρανία, καὶ τὸ στυλώνει γιὰ λίγο στὴ μεγάλη φωτογραφία, ποὺ κρέμεται στὸν ἀντικρυνὸ τοῦχο καὶ εἰκονίζει ἕναν ἄντρα μὲ φουσκωμένο μέτωπο καὶ χεῖλη λεπτὰ, σφιγμένα κάτω ἀπὸ τὸ τριγωνικὸ ψαλλιδισμένον μουστάκι. Στὸ δεξιὸ τοῦχο εἶναι τρία μεγάλα παράθυρα χωρὶς κουρτίνες μὲ σκονισμένα τζάμια. Τὰ κάτω τζάμια, ὅπως δείχνουν κάποια ὑπολείμματα ποὺ σχηματίζουν ἀκανόνιστα περιθώρια, ἦταν κάποτε βαμμένα μὲ γαλάκτωμα, ἀλλὰ ἡ μπογιά ἔχει φύγει καὶ μονάχα ἕνα ἀπόμεινε βαμμένο, στὸ πρῶτο παράθυρο πρὸς τὴν ἔδρα. Ἀλλὰ κι αὐτὸ στὸ κέντρο ἔχει μιὰ μεγάλη τρύπα, ὅπου τὸ χρῶμα τὸ ἔχουν ξύσει μὲ ξυράφι ἢ μαχαιράκι. Ὁ Ἐπιθεωρητὴς σηκώνεται. Εἶναι ὀγκώδης καὶ τὸ δεξί του πόδι πρέπει νὰ ἔχει πάθει ἀγκύλωση, γιατί διαγράφει πλάγια ἕναν ὀλόκληρο κύκλο, γιὰ νὰ ῥθει μπροστὰ καὶ νὰ προωθήσει κατὰ ἕνα βῆμα τὸν ὄγκο του. Ὑστερα ἕνα βῆμα μὲ τὸ γερὸ πόδι καὶ ξανά ἕνας κύκλος μὲ τὸ δεξί, κι ὁ Ἐπιθεωρητὴς φτάνει ἀκριβῶς μπροστὰ στὸ πρῶτο παράθυρο. Ἀπ' τὴ μέση καὶ πάνω τὸ κορμί του εἶναι γεροδεμένο, μὲ μεγάλο τετράγωνο κεφάλι, ποὺ στηρίζεται σὲ χοντρὸ σβέρκο, κουρεμένον ψηλὰ καὶ καθαρισμένον στὴ βάση μὲ ξυράφι. Ἀπὸ τὰ σκονισμένα τζάμια διακρίνεται τὸ πίσω μέρος ἑνὸς παλιοῦ σπιτιοῦ, πολὺ κοντά, μ' ἕνα μικρὸ ξύλινο παράπηγμα, ποὺ θὰ πρέπει νὰ χρησιμεύει γιὰ κουζίνα ἢ πλυσταριό. Μιὰ γυναίκα μ' ἀνασκουμπωμένα τὰ μανίκια τοῦ φουστάνιου καὶ μὲ ποδιά, ποὺ τὴ μιὰ της ἄκρη τὴν ἔχει σκαλωμένη στὴ ζώνη, βγαίνει ἀπὸ τὸ παράπηγμα καὶ στέκεται στὴ βάση μιᾶς ξύλινης χαρβαλωμένης σκάλας, ποὺ ἡ κορφή της δὲ φαίνεται, γιατί τὴν κόβει τὸ πάνω μέρος τοῦ παραθυριοῦ.

«Δεξιά μας, λέει ἡ δασκάλα, εἶναι τὸ Καρτιέ - Λατέν».

Ἡ γυναίκα σκύβει τὸ κεφάλι της κι ἀδειάζει λίγο - λίγο στὸ ἔδαφος ἕνα μικρὸ μεταλλικὸ σκεῦος, καπνισμένο, ποὺ μοιάζει μὲ τηγάνι χωρὶς οὐρά. Πρέπει νὰ ταίζει κάποια γάτα ἢ τίς ὄρνιθες — δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ ἰδεῖ, γιατί τὸ ἔδαφος εἶναι πιὸ χα-

μηλά. Ἐξάλλου καὶ τὰ πόδια τῆς γυναίκας δὲ φαίνονται παρὰ μονάχα ὡς τὶς γυμνές της γάμπες.

«Δεξιά μας, λέει ἡ δασκάλα, εἶναι τὸ Καρτιέ - Λατέν, ἡ φημισμένη πανεπιστημιακὴ συνοικία μετὰ τῆ Σορβόνη καὶ τὰ δυὸ βουλευβάρτα: τὸ Σαιν - Μισέλ καὶ τὸν Σαιν - Ζερμαίν ντε Πρέ, ποὺ εἶναι πάντα γεμάτα ἀπὸ φοιτητές, διανοούμενους καὶ καλλιτέχνες ἀπ' ὅλο τὸν κόσμο. Μποροῦμε νὰ ποῦμε πὼς ἐδῶ βρίσκεται τὸ κεφάλι κι ἡ καρδιά τῆς Εὐρώπης. Ἀπὸ δῶ ξεκινοῦν τὰ μεγάλα πνευματικὰ κινήματα κι ἀπὸ δῶ πηγάζουν τὰ καλλιτεχνικὰ ρεύματα κι ἀπλώνονται ὕστερα σ' ὅλο τὸν κόσμο...».

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς στρέφει τὸ κορμί του καὶ κάνει ἓνα βῆμα μετὰ τὸ γερὸ του πόδι. Ὑστερα μετὰ τὸ δεξιὸ διαγράφει πλάγια ἓναν ὀλόκληρο κύκλο, γιὰ νὰ τὸ φέρει μπροστά, κάνει ξανά ἓνα βῆμα μετὰ τὸ γερὸ καὶ φτάνει ἔτσι στὴν παλιὰ καρέκλα. Κοιτάζει τὴ δασκάλα ποὺ στέκεται δίπλα του, ὄρθια στὸ σκονισμένο βᾶθρο της, μετὰ τὸ βλέμμα στυλωμένο στὴ μεγάλη φωτογραφία μετὰ τὴ φτηνὴ κορνίζα. Ἡ φωτογραφία εἰκονίζει ἓναν ἄντρα μετὰ φουσκωμένο μέτωπο, μετὰ χεῖλη λεπτά, σφιγμένα κάτω ἀπ' τὸ τριγωνικὸ ψαλλιδισμένο μουστάκι. Τὰ μάτια του βγαίνουν ἔξω ἀπὸ τὶς κόγχες καὶ τὸ βλέμμα τους ἔρχεται ὀλόγισια καὶ καρφώνεται στὴν ἔδρα. Ὁ ἀριστερὸς τοῖχος εἶναι ἐντελῶς γυμνός, λερωμένος στὸ κάτω μέρος ἀπ' τοὺς ἀγκῶνες καὶ τὰ χέρια τῶν παιδιῶν, ποὺ κάθονται δίπλα, τὸ ἴδιο καὶ ὁ δεξιός, κάτω ἀπ' τὰ τρία παράθυρα, ἀπ' ὅπου φαίνεται τὸ πίσω μέρος ἑνὸς παλιοῦ σπιτιοῦ, μετὰ μιὰ ξύλινη χαρβαλωμένη σκάλα κι ἓνα μικρὸ παράπηγμα, ποὺ πρέπει νὰ χρησιμεύει γιὰ κουζίνα ἢ πλυσταριό. Ἡ δασκάλα λέει: «Στ' ἀριστερά μας, λέει ὁ Ἀνατόλ Φράνς, ἀπλώνεται ὁ ὀρίζοντας ὡς τοὺς λόφους Σαγιώ, μετὰ τὸν πέτρινο κύβο τῆς Ἀψίδας τοῦ Θριάμβου, τὶς φλαμουριές τοῦ Κεραμεικοῦ καὶ τὸ Λοῦβρο — ἓνα στολίδι σκαλιστὸ τῆς Ἀναγέννησης —. Ὅλα αὐτὰ εἶναι ἡ ζωὴ μου».

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς κρατᾶει σημειώσεις σ' ἓνα μπλόκ ἀνοιχτὸ πάνω στὰ γόνατά του.

Μανώλης Πράτσικας

Ἡ ἀνάκριση τρίτου βαθμοῦ

Λοιπόν; Τὸ λεωφορεῖο. Ἡ στάση. Ὁ κόσμος. Ἡ ἀδημονία. Ἡ ὥρα. Ἡ σειρά. Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπός μας, ὁ Μ. Π. Τὸ θέαμα συνηθισμένο. Καμμιά τάξη. Κανένας σεβασμός. Οὔτε ἀντίρρηση. "Ὅμως ἡ διαδρομὴ ἦταν μεγάλη. Ὁ Μ. Π. ἔπρεπε νὰ σπρώξει, νὰ πηδήσει, νὰ πιάσει θέση. Ὑστερα θὰ ἐκλείνε τὰ μάτια μαζὺ μὲ τὴν μικρὴ εὐτυχία τῆς στιγμῆς. Ἡ σκέψη — του — θὰ πήγαινε μπροστά. Τὸ λεωφορεῖο θὰ ἀκολουθοῦσε. Ἐπειτα θὰ εἶχε — θὰ τὸν πλησίαζαν; — τίς μνηῆμες γιὰ τὸ τί εἶχε γνωρίσει, γιὰ τὸ τί εἶχε περάσει.

Λοιπόν;

Μιὰ πρόσθετη κίνηση ἡ σκέψη του. Ναι, αὐτὸ εἶναι. Καὶ θὰ στριφογύριζε στὸν χρόνο, ἀνάμεσα σὲ γνωστούς ἀνθρώπους, πολὺ κοντά, σχεδὸν δίπλα στὸ θάνατο. Ἐδῶ ἡ ζωὴ τους δὲν τὸν ἐνδιέφερε. Καὶ θὰ ἔτρεχε ἡ σκέψη νὰ ἐπιανε τὸν εἰδικὸ χῶρο, θὰ σκόπωνε τὰ λίγα ὄνειρα ποὺ εἶχε — καί, νὰ ἔτσι — θὰ μπορούσε νὰ δείξει, τελείως ἐλεύθερα, τὰ μικρὰ κι ἀσήμαντα πρόσωπά τους μὲ ἱστορίες, λεπτομέρειες, ἴσως καὶ πίκρες.

Αὐτὸς ὅμως ὁ Μ. Π. θὰ ἔμενε πίσω. Καθυστερημένος. Κουρασμένος. Βραδύς στὴν ἀντίστροφη καταγραφή. Κλειστὰ τὰ μάτια. Μ' ἑλαφρὰ παιγνιδίσματα, ἀπὸ φῶς ἱλαρὸ ἀνάλογο μὲ τὴν ταχύτητα, τὸ δρομολόγιο καὶ τὰ μικρὰ καὶ μεγάλα σπίτια τῆς διαδρομῆς.

Λοιπόν;

Ποιὸς ἦταν ὁ ἥρωας; Ἐγὼ ὁ Μ. Π., θὰ ἀπαντοῦσε. Οἱ ἄλλοι φυσικὰ θὰ γελοῦσαν, θὰ τὸν ἐδειχναν. Νὰ ἔτσι. Μὲ τὸ δάκτυλο. Γέλια, ξεφωνητά. Εἰρωνεῖα φθηνή. Ἄφθονη.

Ὁ Μ. Π. μέσα στὸ λεωφορεῖο, ἀφοῦ ἔσπρωξε, πῆδησε, βρέθηκε ἔτοιμος νὰ πιάσει θέση κτλ... Ὁ ἄλλος ἦταν σχεδὸν στὰ χρόνια του. Εἶχε κι ἓνα παιδί μαζύ. "ὦ! Ἦταν ξανθό, μὲ πρασινογάλανα μάτια. Καὶ κρατοῦσε μὲ πείσμα, μ' ἐμπιστοσύνη τὸν ἄλλον ἀπὸ τὸ χέρι. Ὁ κόσμος εἶχε ἀγριέψει, ἡ σειρά ἔγινε κομμάτια. Πρόσωπα καὶ σχήματα ἀπὸ γραμμὲς εὐθεῖες, γραμμὲς καμπύλες, κινήσεις μὲ μανία καὶ κακία, φωνές, ἐπιφωνήματα, βρισιές. Ἀνέβηκαν πρῶτα οἱ τυχεροί. Ἐπιασαν θέση. Ὑστερα, ἀκολούθησαν οἱ ἄλλοι. Γέροι, παιδιά, γυναῖκες.

Λοιπόν; Ὁ Μ. Π. λίγο πιὸ μέσα. Ἡ πόρτα. Καμμιά σκέψη.

Μόνο προσπάθεια. Λαχάνιασε. Πῆρε ἀναπνοή. Ἐπειτα ἐνοιωσε νὰ τὸν σπρώχνει, νὰ τὸν πιέζει δυνατὰ ὁ ἄλλος. Τὸν εἶδε. Πρόσωπο μὲ πρόσωπο. Μάλωσαν... Ἐδῶ πού τὰ λέμε, ὁ μικρὸς ἔδωσε πρῶτος τὴν ἀφορμή. Πῆγε νὰ ξεφύγει κι ὄρμησε γιὰ νὰ καθήσει στὴν ἄδεια θέση. Ὁ πατέρας του προσπάθησε — τί νὰ ἔκανε; — νὰ τὸν ἀκολουθήσει. Ἦταν ἀργός. Χωρὶς νεῦρο. Ὁ Μ. Π. πιδ γρήγορος τοὺς ἐμπόδισε καὶ τοὺς δύο. Ἐβαλε τὸ ἓνα πόδι μπροστά. Ὁ μικρὸς ἐπέμενε. Πεισματῶσε. Ὡστόσο ὁ πατέρας δὲν ἔδειχνε ἀκόμα κανένα ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον. Τὸ παιδί τὸν κοίταξε, τὰ πρασινογάλανα μάτια καρφώθηκαν ἐρωτηματικὰ πάνω του... Ἐτσι ἔγινε ἡ ἀρχή. Ὁ ἐλάχιστος χρόνος πού μέτρησε τὴν διάρκεια ἦταν μόλις δύο - τρεῖς στιγμὲς καὶ κάτι. Ἴσως σὺν καὶ μιὰ μοῖρα.

Ἐπειτα ὁ Μ. Π. ἔφαγε ξύλο... Ἐδῶ ἔχουμε ἓνα γεγονός πολὺ φανερό, ἀπόλυτα ἐξακριβωμένο. Μὲ μάρτυρες. Μὲ διαπιστώσεις στὶς ἀπαραίτητες λεπτομέρειες. Στὴν ὥρα. Στὴν διαδρομή. Ἀκόμα καὶ μὲ πολλὰ στοιχῆματα. Συγκεκριμένα ὄλοι αὐτοὶ οἱ κανονικοί, ὅσο καὶ οἱ ὑπεράριθμοι, ἐπιβάτες τοῦ λεωφορείου πίστευαν στὴν ἀρχὴ ὅτι ὁ Μ. Π. θὰ κέρδιζε αὐτὸν τὸν ἀγώνα. Γελάστηκαν ὅμως. Ἐξαπατήθηκαν ἀπὸ τὰ φαινόμενα. Ἐπεσαν ἔξω στὴν πρόβλεψή τους. Ὡστόσο εἶχαν δίκαιο. Ὁ Μ. Π. σὲ σύγκριση μὲ τὸν ἄλλον, ἔδειχνε περισσότερο ἄνδρας, πολὺ πιδ γυμνασμένος καὶ ἀθλητικὸς. Πλάτος, ἀνάστημα ξεχώριζαν. Ἐνῶ ὁ ἀντίπαλός του ἔμοιαζε γιὰ ἄρρωστος. Μὲ φοβισμένη ὄψη...

Πρῶτα σήκωσε τὸ χέρι. Φυσικὰ ὁ Μ. Π. χτύπησε, ἔσπρωξε. Ἦθελε νὰ συνεχίσει. Πατέρας καὶ γιὸς τὸν εἶχαν νευριάσει, τὸν εἶχαν προσβάλει μὲ τὸν τρόπο τους. Ἐτσι λοιπὸν ὕψωσε μὲ δύναμη τὸ χέρι γιὰ τὸ δεύτερο χτύπημα, ὅταν εἶδε γιὰ μιὰ μετέωρη στιγμὴ τὰ πρασινογάλαζα μάτια τοῦ μικροῦ. Τὸν κοιτοῦσαν... Μούδιασε. Ἐνοιωσε ἓνα παράξενο, ἀπίθανο βύθισμα στὴ μνήμη. Αἰσθάνθηκε—τί ντροπή—ὅτι αὐτὲς οἱ ματιὲς ἦταν μιὰ φιλικὴ πρόσκληση. Ναί, τὸν ἔπαιρναν μαζύ, μακριὰ ἀπὸ τὴν κοινὴ λογικὴ τους, καὶ τὸν ἔφερναν πίσω σὲ κάποιον σταθμὸ μὲ παλιούς στοχασμούς, ἴσως καὶ μὲ ὁμοία ὄνειρα. Προσπάθησε νὰ μετρήσει τὴ στιγμὴ του. Τὸ κατόρθωσε. Ἦταν ἓνα παιδικὸ δῶρο φτιαγμένο ἀπὸ τὴν ξεχασμένη—ἀλήθεια;—μοῖρα του. Ἐτσι τὸ χέρι ἔμεινε μετέωρο κι' αὐτό. Ἀκόμα καὶ ἡ στιγμὴ ἔγινε σωστὴ, στὰ μέτρα τοῦ χρόνου. Ἦστερα δέχθηκε τὰ χτυπήματα, μὲ ἀδράνεια καὶ ὑπακοή. Ἐδειξε ἐκεῖ, μπροστὰ σ' ὄλους αὐτούς, πῶς ἦταν ἀσήμαντος. Ἐκείνη τὴν ὥρα ὁ Μ. Π. ξάφνιασε πολὺ ἐντυπωσιακὰ τοὺς ἐπι-

βάτες καὶ τὶς προσωπικὲς ἱστορίες τους μὲ τὰ παραμύθια, τοὺς ἥρωϊσμοὺς κτλ. "Ὅμως — αὐτὸς — συνέχισε νὰ ἐξετάζει τὰ μάτια τοῦ μικροῦ. "Ἀκουγε καὶ τὰ ἐπιφωνήματα πού συνόδευαν — ἀνοιγαν, ἔκλειναν — τὴν κάθε παλικαρίσια ἐπιτυχία τοῦ πατέρα του. Ἦταν ἥρωας, δυνατός, ἀκατανίκητος. Ὁ μικρὸς χαμογελοῦσε τώρα μὲ ἱκανοποίηση...

— Ποιὸ εἶναι τὸ καλύτερο παραμῦθι; Ὁ πατέρας μου. "Ἐτσι ἀπάντησε κάποτε... "Ὅμως πότε; Καὶ ποῦ; Καὶ ποιὸς ἀπὸ τοὺς δύο;

Τὸ λεωφορεῖο δὲν ξεκίνησε. Οἱ ἐπιβάτες συζητοῦσαν, ὁ ὀδηγὸς ἦταν ἀδιάφορος καὶ περίμενε. Ὁ εἰσπράκτορας προσπαθοῦσε νὰ βρεῖ μιὰ λύση.

Λοιπόν; Τελικὰ ἦρθε — τὸν φώναξαν — ἓνας ἀστυφύλακας. "Ἀρχισε τὴ συνηθισμένη δουλειά. Ρωτοῦσε σχολαστικά, ἐξέταζε, σημείωνε. Ὡστόσο τὸ λεωφορεῖο καθυστέρησε ἀρκετὰ στὸ δρομολόγιο, ὁ κόσμος ἀγανάκτησε. Φώναξε.

— Κύριε, θὰ ῥθειτε μαζί;

Ὁ Μ. Π. χαμογέλασε. Αὐτὴ ἡ στιγμή ἔγινε προσωπικὴ του ἱστορία. Τὴν κέρδισε ἀπ' ὄλους ἐκεῖ μέσα. Ἀκόμα κι ἀπὸ τὸν μικρὸ μὲ τὰ ὅμοια πρασινογάλανα μάτια.

— Μάλιστα.

Μπροστὰ ὁ ἀστυφύλακας, πίσω αὐτός. Πρὶν κατεβεῖ ὅμως ἀπὸ τὸ λεωφορεῖο, πέρασε δίπλα — τὸν ἄγγιξε — ἀπὸ τὸ παιδί καὶ μὲ μιὰ ἀπίθανα ἐλεύθερη χειρονομία τοῦ χαιδεψε τὰ μαλλιά. Χωρὶς λέξη, καμιὰ κίνηση. Ἡ σκηνὴ ἔδειξε τὴν παραξενιά της, ἔγινε σιωπὴ. Οἱ ἄνθρωποι, οἱ ἐπιβάτες δηλαδή, κοίταξαν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον. Κάτι προσπάθησαν νὰ ἐξηγήσουν. Ζήτησαν νὰ βροῦν κάποια ἐρμηνεῖα, ἴσως σὲ πιθανὲς ἀναδρομὲς γιὰ τὸν χρόνο, γιὰ τὸν χῶρο, κάτι μὲ λίγα λόγια πού νὰ μπορεῖ νὰ ξεδιαλύνει ὀριστικὰ γι' αὐτούς, τὴν τελευταία πράξη τοῦ Μ. Π.

— Μὰ αὐτὸς πρέπει νὰ εἶναι τρελλός.

Φώναξαν ὁ ἓνας, ὁ διπλανός, ὁ εἰσπράκτορας. Μερικοὶ κίνησαν τὸ κεφάλι ἐντελῶς χαρακτηριστικά, οἱ ἄλλοι ὅμως, οἱ περισσότεροι, ἄρχισαν νὰ γελᾶνε, νὰ χαχανίζουν γιὰ τὸν δαρμένο κτλ. Μ. Π. Εἰρωνεῖα. Χλευασμός. "Ἐτσι πλήρωσε τὸ εἰσιτήριο γιὰ μιὰ διαδρομὴ πού δὲν πρόλαβε, πού ἐμποδίστηκε — ἀπὸ ποιόν; — νὰ κἀνει ὁ ψεύτικος ἥρωας Μ. Π. Τὸ λεωφορεῖο ξεκίνησε. Στὸ παράθυρο ἦταν ὁ μικρὸς καὶ τὸν κοιτοῦσε. Στὴν ἴδια θέση πού ἤθελε νὰ καθίσει αὐτὸς ὁ ἴδιος, τὰ πρασινογάλανα μάτια τοῦ παιδιοῦ

τὸν παρακολουθοῦσαν περίεργα, καθὼς τοὺς χῶριζε μὲ τάξη μιὰ σειρὰ ἀπὸ στιγμές, μέτρα καὶ μοίρα.

Λοιπὸν: Τί σημαίνουν ὅλα αὐτά, τὸν ρώτησαν στὸ Τμήμα; Δὲν ἀπάντησε. Ὑστερα τὸν ἔκλεισαν γιὰ διατάραξη κοινῆς ἡσυχίας. Ὑστερα ἦρθε, ἦταν τόσο φυσικό, ἡ Νύχτα. Ὑστερα ἔπιασε νὰ στοχάζεται τὴ μνήμη. Ἀκίνητος, βουβός, ἴδιος κι ὁμοιος, — γιὰτί ὄχι; — μὲ τὸ ἀσάλευτο σκοτάδι τῆς καρφωμένης σιωπῆς... Ὁ Μ. Π. στὴν κατάθεση ποὺ ὑπέγραψε, ἤθελε νὰ προσθέσει ἀκόμα πὼς ὁ πατέρας, ἡ μάνα κι αὐτός, ὅταν ἦταν μικρός...

— "Αἱ Ναι. Παρ' ὀλίγο νὰ τὸ ξεχάσει... Κάποτε ἐκεῖνοι βρέθηκαν χωρισμένοι μὲ σφραγίδες καὶ νομικὲς ἐπίσημες διατυπώσεις. Αὐτός, ὅταν ἀνέβαινε σὲ λεωφορεῖο μὲ τὴ μάνα, τοὺς ἔσπρωχναν, τοὺς τσαλάκωναν ἀδιάφορα... Τώρα μὲ τὸ μικρὸ μὲ τὰ ὅμοια πρασινογάλανα μάτια κάτι θυμήθηκε, κάτι προσπάθησε νὰ ζήσει. Ἔτσι ἀρρώστησαν καὶ μ' αὐτὸν τὸν τρόπο ἡ φαντασία του καὶ ὁ ἴδιος ὁ Μ. Π. Αὐτὴ εἶναι μὲ λίγα λόγια ἡ ἱστορία.

— Κύριε, αὐτὰ ποὺ μᾶς λέτε δὲν ἐνδιαφέρουν. Ἐδῶ ἐξετάζουμε γεγονότα καθαρὰ. Ἀργότερα ἴσως, ἡ περίπτωση ἀπασχολήσει καὶ τὴν ἀνάκριση τρίτου βαθμοῦ.

Ἀκίνητος, βουβός, δαρμένος ὁ μεγάλος Μ. Π., ὁ μικρὸς Μ. Π., ἔπιασε τώρα νὰ γίνεται μέσα στὸν χρόνον πότε λαχτάρα καὶ ζωὴ καὶ πότε σκοτάδι καὶ θάνατος. Αὐριο θὰ τὸν ἐβγαζαν. Θὰ πλήρωνε. Ὅμως θὰ ξαναπήγαινε πάλι στὸ ἴδιο λεωφορεῖο.

Στὴν ἴδια διαδρομῇ. Ἴσως, ἂν ἦταν τυχερός, θὰ εἶχε κι ἓνα παρόμοιο ἐπεισόδιο. Αὐτὴ τὴ φορά θὰ ἔπιανε καὶ τὴ θέση τοῦ δίπλα στὸ παράθυρο.

Β ο ύ λ α Σ κ α μ ν έ λ ο υ

‘Ο άνθρωπος με τήν τραγιάσκα και άλλες ιστορίες

I

Λεβέντης ήταν ο πατέρας μου και γέλαγε, λέει συχνά. Τò λένε και τò ξέρουν όλοι οί συγγενείς πού μου περίσσεψαν. Μ’ έσπειρε κι έτρεξε να πεθάνει. ‘Η μάνα πάλι ήτανε γλυκειά, πολύ γλυκειά, όσο μπορεί να είναι μία πού γράφεται στο σώμα της ‘Αντίστασης, για να τήν αγαπήσουνε οί άντρες. Τά ψυχοσάββατα μου ‘δειχνε πάντα μιὰ κούτα στο όστεοφυλάκιο κι έσκουζε ανάμεσα : «Νά ο πατέρας σου». ‘Υστερα βγαίναμε κι οί δυò πολύ περήφανες. Μᾶς έδινε ο πεθαμένος μας αυτόπεποίτηση. Κι ή μάνα μου μου έπαιρνε με ένα πενταράκι γλυφιντζούρι και τό ‘γλυφα και έτρεμε τò στῆθος μου από φόβο κι ένιωθα μπόλικο μυστήριο παντού. Μ’ έσπειρε κι έτρεξε να πεθάνει. Γιατί ; Για ποιόν ; “Αργησα να τò καταλάβω. “Αργησα ν’ αγαπήσω τήν περιπτωσή του κι ᾶς μαζεύω χρόνια ντοκουμέντα. Τò τελευταίο μ’ ανάγκασε να τριγυρνάω με παλαιμάχους, να μελετάω έμβατήρια, ποίηση αγωνιστική, έργα πολεμικά. Σιγά - σιγά λοιπόν ο χαρακτήρας μου έγινε άχαρος και θλιβερός και δέ θυμάμαι πότε μου κόλλησαν τò παρατσούκλι : «Μίλα μου για τόν πόλεμο».

Στά διαλείμματα πήγαινα με γυναΐκες. “Ημουν ένας Πιζάρο. Γουργούριζαν στην άγκαλιά μου. «Καλέ μου, άκου τή βροχή. Μύρισε τò γρασίδι. Εΐμαστε πλάσματα αδυνατούλικα». ‘Εγώ λυπόμουν. Λυπόμουν πού δίπλα μου ή ζωή ήτανε τόσο όμορφη. Λυπόμουν πού έγώ και ή ζωή είμασταν σαν παράλληλες ευθείες. Λυπόμουν πού ‘βλεπα τόσο πλατύκαρδα να διώχνουνε τò παρελθόν, να ταπεινώνουν έτσι όλους τούς νεκρούς, να γράφουν στα παλιά τους τὰ παπούτσια τήν ιστορία. Συνήθισα τις Πέμπτες να τριγυρνάω στα Μουσειά. Μόνο εκεί είναι τόσο συντηρημένος όλος ο θάνατος. ‘Εκει βουτάω άσύδοτα στη μοίρα μας. ‘Εκει νιώθω έπώνυμος. Γεμίζω ένθύμια, παραπονιέμαι, δέ συγχωρώ.

Ναι ! Γέλαγε, λέει, ο πατέρας μου συχνά. Κι όμως στον κόσμο μ’ έφερε ή μάνα μου και ή μαμμή ή ‘Ασπασία. ‘Ηρθα άναποδα στον κόσμο μας. Κι οί συγγενείς, μ’ επικεφαλής τόν θείο τόν Ευστάθιο, προφήτευαν : «Θά γίνει ποδοσφαιριστής. Και Νικηφόρος, έστω τò όνομα αυτού». Μόνο ή μαμμή δέν συμφωνούσε : «Θαρρείς και μᾶς μουντζώνει τò χτικιάρικο». Σε μιὰ φωτογραφία ο πατέρας μου φόραγε παπιόν. Κι ήτανε κρεμασμένη σ’ ένα κόντρα πλακέ όταν γεννήθηκα. “Εγραφε από πίσω : «‘Ενωσις με άλλον κύριον με κουστούμι και παπχιόν». Τά ‘σβησα κάποτε κι έγραψα μερακλωμένος :

«Τὸ σῶμα καὶ τὰ κόκκαλα ὄλα θὰ γίνουν χῶμα,
μὰ ἢ φωτογραφία μου θὰ μείνει στὸν αἰῶνα».

Μετὰ τοὺς ἄφησα. Βαρέθηκα, ἀδιαφόρησα γιὰ ὄλα, καὶ τὸ καθένα πέθανε μὲ τὴ σειρά του. Μὲ τὴ φωτογραφία μόνο καμμιὰ φορὰ ξαφνιάζω καὶ διασκεδάζω τὸν εἰσπράχτορα: «Ἐνωσις, καλέ. Ἐνωσις μὲ ἄλλον κύριον μὲ κουστούμι καὶ παπιόν. Πάσσο». Δὲν καταλαβαίνει ὁ εἰσπράχτορας. Ὑστερα εἶναι αὐτὸς μὲ τὴν τραγιάσκα καὶ τὸν τρουβὰ καὶ τὴ μισὴ φρατζόλα. Βρώμα στὰ νύχια, γαλότσες, μπόχα καὶ λασποῦρες. Καὶ τῆς κυράτσας δὲν τῆς ξεφεύγει ἡ γραφικότητα. Κάθεται ἔκεῖ χαριτωμένα καὶ τὴ στραγγίζει. Φέρνει τὸ δαχτυλάκι τῆς στὴ μύτη. Μυρίζει. Σκέφτεται τὶ νὰ γίνεῖ μ' ὄλους ἐκείνους ποὺ μᾶς χαλᾶνε τὸ τοπίο. Δὲν κουνιέμαι. Δὲ μπορῶ νὰ τὸν βοηθήσω ἐγώ. Δὲ μπορῶ νὰ πῶ σκρόφα, ρουφιάννα τὴν κοινωνία μας. Εἶν' ἄνοστα, εἶν' ἄγουστα. Δὲν κουνιέται κι ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴν τραγιάσκα. Θὰ φτύσει μόνο σὰν κατέβει. Τότες τὸ σάλιο του θὰ πάει μακριά.

Κοιτάει ἓνα μεγάλο δαχτυλίδι ἢ κυράτσα. Σκέφτεται κάτι πιὸ ποιοτικὸ γι' αὐτή. Διάλεξε τὸ βράδυ. «Περὶ ἀνθρωπισμοῦ. Καὶ μεθ' ὑποβολῆς ἀποριῶν». Ἐν συνεχείᾳ ὄνειρεύεται. Πότε θὰ ῥθει τὸ καλοκαίρι, νὰ γνωρίσει τοὺς μεγάλους ποιητές. Ἐχει προσόντα καὶ μαγιὸ ποὺ κρύβει τίς καισαρικές τομές. Ναί! Ναί! Ἐκεῖ μαζί τους στὴν ἀκρογιαλιά, θ' ἀκούσει πῶς τὰ κοκκόρια ὄλους αὐτοὺς δὲν τοὺς ἀφήνουνε νὰ κοιμηθοῦν, πῶς ὄλοι αὐτοὶ δὲν τὰ καταλαβαίνουν τὰ κοκκόρια. Κοιτᾶν λοιπὸν πῶς μεγαλώνουν τὰ νύχια τους στὴν ἀπραξία. Τ' ἀκοῦν. Ἐσκυψα τὸ κεφάλι μου. Ἀπότυχα. Ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴν τραγιάσκα, ὁ πατέρας μου. Οὐ μπλέξεις, ἀπαγορεύεται τὸ πτύειν. Εἶσαι σχιζοφρενής. Ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴν τραγιάσκα μὲ φοβᾶται, μὲ ξεχωρίζει. Εἶν' ὁ πατέρας μου. Κι αὐτὴ σιχαίνεται. Δὲν ἀδιαφορεῖ. Δὲν εἶναι ὄλα ἀποφασισμένα. Δὲν εἶναι ἢ τάξη τῶν πραγμάτων.

Περπάτησα σὲ ἄδειους δρόμους, σὲ νύχτες, σὲ βροχές. Ἐψαχνα τὸν πατέρα μου, τὸν ἄνθρωπο μὲ τὴν τραγιάσκα. Ποῦ πάω, ντέ! Γιατὶ γεννήθηκα; Ποτὲ δὲν ἔζησε ὁ θεῖος ὁ Εὐστάθιος μὲ τὴν ρεμπόμπλικα. Ποῦ λές, πρέπει νὰ ξέρεις. Ὅσοι δὲν ἀγαπᾶν τὴν τάξη καὶ τὴν ἀρμονία φτιάνουνε παραμύθια γιὰ τὸν μέσο ἄνθρωπο. Θὰ τοῦ κρεμάσουν καὶ τρουβὰ καὶ λάσπες καὶ ἀδικημένη καὶ βασανισμένη ὄψη. Ἀργότερα ἢ τὸν γκαβώνουν ἢ τὸν κουτσαίνουν ἢ βάζουν μία μηχανὴ σὲ ἓνα ἐργοστάσιο ποὺ θὰ τοῦ κόψει τὰ δάχτυλα, τὰ χέρια ἢ πόδια. Κι ὕστερα αὐτὸ τὸ κούτσουρο τὸ αὐτοκτονοῦν, γιατί δὲν ἔχει νὰ ταῖσει λέει τὰ παιδιὰ του. Ἄδειος ὁ δρόμος, ξυλωμένη ἢ φόδρα ἀπ' τὸ παλτό, νύχτα, βροχή, νερὰ καὶ φύλλα. Ἀνέκδοτα. — Ὡραία μαντάμ. — Μαντάμ,

εἶστε χάρμα. — Μαντάμ! Τὶ ἤθελε ἐπιτέλους ἡ μαμμὴ ἢ Ἄσπασια στὸν ὕπνο μου, τί γύρευε νὰ πεῖ: Νικηφοράκο, φουκαράκο, ὁ πατέρας σου γέλαγε συχνά. Ἐγὼ τώρα ἔχω οἶκο ἀνοχῆς «Ἡ ὠραία ἑταίρα». Ὁ πατέρας σου ἐπιμένει. Τοῦ θείου σου τοῦ Στάθου μόνο ἡ ρεμπούπλικα τοῦ ἔμεινε.

Τὴ βάλαμε κι ἐμεῖς πάνω ἀπ' τὸ μπαστουῖνι σου μὲς στὸ σωρὸ ἀπ' τὰ αὐγὰ τῆς Πασκαλιάς, νὰ μὴ τὰ κλέψουν οἱ κουροῦνες.

II

Ποὺ οἱ δικοὶ τῆς πέθαναν ἀπὸ δυσεντερία, τὸ φέρνει στὸ μυαλό τῆς ὅταν τσακώνεται μετὰ τὴ γριά. Τότε χτυπάει τὰ χέρια τῆς καὶ εὐχεται ἀλαφιασμένη. «Γιατὶ νὰ μὴ μποροῦσα νὰ πεθάνω τότε κι ἐγὼ ἢ ἄμοιρη ἀπὸ δυσεντερία. Γιατὶ νὰ μὴ μποροῦσα». «Τὶ θὰ ἔκανες», τῆς λέει ἡ γριά, «πὲς μου τί θὰ ἔκανες, ἂν δὲ βρισκόμουν ἐγὼ. Ἐγὼ, γιὰ νὰ σὲ πάρω ὅταν ἔτρωγες τὸ πράσο σου, πίσω ἀπ' τὴν καλύβα σου. Ἐγὼ, νὰ σὲ ταῖζω χρόνια γαλοτύρι καὶ γιαούρτι». Τώρα ποὺ ἡ γριά τὰ κάνει ὅλα πάνω τῆς, βγάζει σφυρίγματα ἀπὸ παντοῦ, καμώματα καὶ ἀναστεναγμούς καὶ βογγητὰ καὶ «ἔχεις ὑποχρέωση, μωρή, νὰ μὲ παστρεύεις, γιατί ἐγὼ, ἐγὼ σὲ βρῆκα μετὰ τὸ πράσο καὶ σὲ πῆρα γκότσια καὶ σὲ πῆγα σπίτι μου. Ἀνάθεμα! Καὶ ἔτρωγες ὕστερα ὅλο γιαούρτι καὶ αὐγά. Μωρή, ἡ κόττα πίνει τὸ νερὸ ἀλλὰ κοιτάει τὸ θεὸ».

Αὐτὴ ὅταν σκέφτεται ὅτι ἡ γριά κάποτε θὰ τὰ κακαρώσει, δὲν γίνεται, ἀνακουφίζεται. Καὶ μοναχὰ ὅταν τὸ σκέφτεται, γεμίζει χάρδια τὴ γριά, γίνεται πεταχτή, βάζει τὸ ράδιο καὶ τὴ ρωτᾷ. «Μάννα, θέλεις ἓνα λουκούμι, θές νὰ σὲ πλύνω; Ἐλα νὰ σοῦ ἀλλάξω τὰ σεντόνια. Πάλι τὰ βρώμισες». Μισοτσιρίζει ἡ γριά, ὅταν τὴν τσουβαλιάζει καὶ τὴν ἀπιθώνει στὸ κρεβάτι τῆς, ὅταν τὴν ξεβρακώνει, ὅταν τῆς ρίχνει στὶς πληγές τῆς τάλκ. «Βρώμα, τό ἔβαλες νὰ μὲ φᾶς». «Κλειστο, γιατί θὰ σὲ ἀφήσω ἔτσι ξεβράτωση γιὰ πέντε μέρες». Καὶ φοβερίζεται μ' αὐτὸ ἡ γριά, γίνεται σὰν ἀρνάκι, μαζεύεται, πιάνει τὸ μοιρολόγι τῆς. «Ὅλα τὰ βράδια παραφυλώντας τὴν τὴν ἀφουγκράζεται. Μπορεῖ νὰ γίνεῖ ἀπόψε, λέει... Κάποτε θὰ σωθοῦν τὰ ψέματα καὶ θὰ γλυτώσω ἀπ' αὐτὴν. Ὅταν πεθάνει, πρῶτον μπορεῖ ν' ἀνοίξει ἡ τύχη μου. Θά'χω τὸ σπίτι καὶ τὴ σύνταξη. Ὅταν στὸν ὕπνο ἡ γριά φωνάζει Ρήνα-Ρήνα, πανικοβάλλεται. Πετάγεται καὶ τὴν τραντάζει: «Ἐγὼ σοῦ τρώω τὰ σκατά, ἀχάριστη, καὶ σὺ φωνάζεις Ρήνα».

Ἀργότερα ἓνα ξημέρωμα ἄφησε τὴν πνοή τῆς ἡ γριά ἐπάνω στὰ κατορημένα τῆς σεντόνια, γυμνὴ ἀπὸ κάτω, μετὰ πληγές πασπαλισμένες ὅλες τάλκ, ἐνῶ ἡ ψυχοκόρη ὄνειρευόνταν. Ἦτανε νιὰ καὶ ὁμορφὴ στὴ βόλτα καὶ πάνω-κάτω ἔτρωγε στραγάλια

μέ τις φιλενάδες της, κουνώντας μία τσάντα κόκκινη κι όλοι τις πείραζαν, ιδίως όμως οί φαντάροι. Ξύπνησε τόσο όμορφα πρωί - πρωί. Σχεδόν πιάνοντας τὰ μαλλιά της έκοίταζε μ' άγάπη τή γριά: «Έλα. Άστα αυτά. Πάς νά μου κάνεις τήν άκούνητη. Σ' έμαθα πιά και δέ με ξεγελάς. Πάω νά βράσω γάλα. Μίλα, μωρή». Όταν κατάλαβε, άρχισε ούρλιαχτά και κλάματα, ώσπου μαζεύτηκε ή γειτονιά, και φώναζε. Και έπειτα, άφοϋ τήν σήκωσαν: «Έμεινα, μάννα μου, έρημη». Έρημη.

III

Στό κεραμένιο κηροπήγιο τὸ σπερμασέτο βάζοντας, ὁ κύριος, τὸ ἀνακάλυψε πὼς εἶναι ἀπεριόριστα μοναχικός. Ὑστερα ξάπλωσε και ἔκλεισε τὰ μάτια γιά ἕνα δευτερόλεπτο, χωρίς νά φεύγει ἢ χυδαιότητα τῶν παραστάσεων. Ψιθύριζε ἀπρόσωπα και ἐπιστημονικά, ἢ χυδαιότητα πού αἰσθάνονταν ἦταν μετάθεση πράξεων πραγμάτων σέ πρόσωπα κι ἢ ὑπαρξή του δηλητηριασμένη ἀπ' τις κουβέντες τοῦ πατριάρχη Μήτσου μπογιατζῆ και τοῦ σωφῆρ τοῦ Πολυκάρπου. Συγχώρεσε μέ γενναιοψυχία τὸν ἑαυτό του, μὰ ἀπ' τήν ἄλλη μέρα φόρεσε μαύρη τή γραβάτα του, πένθος στ' ἀριστερό του τὸ μανίκι και περιδιάβηκε τ' ἀνθρώπινο ἀσκέρι, ἀπ' τις 7 ὡς τις 9. Ἐκανε μιὰ γκριμάτσα δυσφορίας κάθε πού οἱ ἀγκῶνες του ἀγγιζαν ἔτσι στὰ φευγαλέα μιαν τρεβίραν ἢ ἕνα μπράτσο τριχωτό, κι ὁμως στό βάθος ἦταν τόσο εὐχαριστημένος κι ἔδινε ἔνταση στήν ἐπαφή, σέ τέτιο τρόπο ὡστε ταυτιζόταν μέ ρουκέττα και ἤθελε ὅλα τὰ ὑπεράνω νά τὰ κουτουλήσει. Βόλταρε κι ἦτανε φανταστικός, σ' αὐτὸν μὰ και στοὺς ἄλλους. Δέν γύρναγε ποτέ στό στύλ τοῦ πέρα - δῶθε και πιπιλιζόνταν. «Τώρα. Τώρα. Πῶς μέ κοιτᾶν. Ἰδού».

Μιά ξένη ξεφτισμένη, πραγματικά, νόμισε και τὸν πέρασε γιά ποιητὴ μισάνθρωπο. Γι' αὐτὸ τὸν λόγο ἦταν πού ξεθάρρεψε και μπῆκε στό ὠραῖο ζαχαροπλαστεῖο τῶν ἐπιτυχημένων και τῶν ἐκκολαπτόμενων τοιούτων, γιά πέντε πάστες. Δέν εἶχε βέβαια τί νά τις κάνει. Ὅταν θά γύριζε, θά ἔμπαιναν στό ψυγεῖο και θά ἔβλεπε. «Ἐπέροχα. Συντόμως, προσεχῶς, γιορτάζει ὁ Παντελῆς». Στό γυρισμὸ τοῦ ἦρθε ἢ ἔμπνευση νά γίνει αὐτάρκης. Γι' αὐτὸ ἀπὸ αὔριο θά ἔπλενε μόνος τὰ ἑσώρουχα και ἔτσι τὸ Ἐρμιονάκι θά ἔχανε ἕναν πελάτη.

Αὐτὸν τὸν κύριο κάθε τρεῖς μέρες τὸν ἀγαποῦσε μιὰ δεσποινίδα και πεθυμοῦσε νά περπατάει χιλιόμετρα μαζί του, μέ τή γραβάτα του και μέ τὸ πένθος του. Καθῶς και μέ τήν ὁμορφιά του και μ' ἕναν ὄρον ἀπαράβατον: Νά μὴ μιλάει ὁ κύριος. Ἡ δεσποινίδα ἦταν μορφωμένη κι ὁ κύριος, ὅπως τῆς σφύριξαν, τοιοῦτος και βραδύγλωστος και χρυσοχόος.

Γ. Ξ. Στογιαννίδης

Ἡ ἀπειλή

Ἔσπασε τὸ λαμπογνάλι στὴν καρδιά τοῦ ζόφου
καὶ τὰ γυαλιὰ πετάχτηκαν διαλυτικά.
Κολυμπήσαμε τὴν ὑπόλοιπη νύχτα ἐρμαία τῆς δίνης
καὶ ποιὸς ξέρει ἂν γλυτώσαμε ἀκόμη.
Παράξενο, σὰ νὰ κολυμπῶ στὸ ἴδιο τὸ μέρος πρὶν ἀπ' τὸ νανάγιο.
«Πῶς μοιάζεις ἐκεῖνη;...» Ἄγγιξε τὸ στήθος τῆς σκληρῶ
κι ἔτρεμε ὅπως σὲ κρῦο νερὸ μέσα.
«Νὰ ζεῖ ἄραγε ὁ Ἰάσων;» πεθαμένος βέβαια
χωρὶς νὰ ἔχει λιώσει στὴ μνήμη μου ὡστόσο.
Ἄπὸ τότε δράκοι, μάγοι κι ἄλλα ἀμφίβια ἐρπετὰ
ἀνάβουν σβησμένα κερὰ πασπατεύοντας στὰ σκοτεινὰ
κι ὀλόκληρο δάσος μὲ χοντροξύλα κι ἄνθη ὕλικὰ
ὀρθώνεται μπρὸς μου.

Ἐἴκοσι χρόνια στὶς παραλίες
μέσα στὸ πλῆθος ρίχνω τὸν ἴδιο σταυρό.
Μυρίζει θυμάρι μακρινὸ
κι ἐγὼ σὰν τὸν κλέφτη
ξυπνῶ καὶ τὸ κόβω.

Τὸ ἔλεγε ὁ ποιητής: «Ὁ τόπος εἶναι κλειστός».
Πᾶνε πολλὰ χρόνια ἀπὸ τότε. Ἀλλάξαμε
τὰ παλιὰ σεντόνια μὲ νέα. Γνωρίσαμε
τὴ φθορὰ ἀπὸ μέσα. Κι ἡ βροχὴ
φούσκωνε σὰν ἓνα πτώμα τὴ λίμνη ὄλο φοβέρα.
«Θὰ πνιγοῦμε» φώναξαν ἂν δὲ μποῦμε στὸ πλήρωμα.
Ἀλλάξαμε πάλι σεντόνια,
πόσοι νεκροὶ ἔλιωσαν κι ἡ ἐλπίδα θεατρικὰ ἔλαμπε στὴν ἀπο-
σύνθεση
χωρὶς νὰ λογαριάσουμε τὸν ἦχο ποὺ ἀκούγονταν
στὸ χαλασμένο σπóρο. Ὁ τόπος ὑποφέρει
ἀπ' τὸ φέρσιμο τῶν ἀγαλμάτων
ποὺ τὰ προσκυνοῦμε καὶ τὰ ταπεινώνουμε συνεχῶς.
Ἄν εἶναι νὰ ζήσουμε καλύτερα νὰ γνωρίσουμε τίς πληγές μας,
ἐδῶ στὸ φῶς βγάζοντας τὰ καρφιὰ ἀπ' τὸ σῶμα μας ἓνα - ἓνα.

Τὸ τραῖνο θὰ δολοφονηθεῖ μὲ τόσες ταλαντεύσεις,

ὅμως τὴν ἄλλη μέρα ἢ ἐλπίδα
καταματωμένη θὰ κολίτεται,
ὅταν οἱ ἐπιβάτες θ' ἀναζητοῦν τὰ κατεσπαρμένα ὑπάρχοντα,
ἀνταλλακτικὰ παλιὰ μπηγμένα στὶς σάρκες τους.
Θὰ ξαναπιάσουν τὰ θρυμματισμένα σπαθιά τους
θὰ συνεχίσουν τὸν πόλεμο πάλι
χωρὶς
μιὰ στιγμή ν' ἀρνηθοῦν τὸ σκουριασμένο ὄπλισμό τους.

Ξεγελώντας τοὺς φύλακες ὄρμησε στὸ διάδρομο
φέρνοντας τὴ σύγκλιση καὶ τὴν ταραχή.
Τέρας πὺ ἀπ' τοῦ Τειρεσία ξεφεύγοντας τὴ μαντικὴ
φανερώνεται
γιὰ νὰ σιχαθοῦμε τὰ φροῦτα, τὸ ψωμί καὶ τὸν ἔρωτα
ἔτσι πὺ στὴν ἀσιτία περτώντας
γιὰ μιὰν ἀκόμη φορὰ νὰ πεθάνουμε.
Στὸν κῆπο πιά ὁ ἄνεμος ἐρημωμένος καθυστερεῖ
ἀποφεύγοντας τὴν ἐκδίκηση τοῦ τυφλωμένου προφήτη.
Λὲς ἀπὸ φόβο δὲν προχωρεῖ στὴ σκοτεινὴ κρύπτη ὠριμάζοντας
περιμένει τὸ ἀπαίσιο τέρας νὰ σπαραχθεῖ.

Μὲ μιὰ ἀδέξια κίνηση
ἔσπασα τὸν καθρέφτη πὺ ξυριζόμενον
γεμίζοντας τὸ κορμί μου μικρὰ μικρὰ
γνάλινα θρύψαλα.
Δὲν εἶμαι πιά μόνος, εἶμαι γεμάτος
ἀπὸ τὸν ἑαυτό μου καθρεφτισμένος σ' ἄπειρα μόρια.
Σκέφτομαι ν' ἀφεθῶ στ' ὄδυνηρὸ τοῦτο καθρέφτισμα,
ὅμως μοιρασμένος σὲ χίλια κομμάτια
πόσο θ' ἀντέξω;
"Υστερα θὰ ἴναι σὰ νὰ μὲ παρακολουθοῦν
κι αὐτὸ μὲ τρομάζει.
"Ὅπως ἐκεῖνοι μὲ τὰ μαῦρα γναλιὰ
πὺ ἐλέγχουν τὴν κάθε σου κίνηση.

"Ὅχι,
χίλιες φορές καλύτερα μόνος.

Λουκᾶς Κούσουλας

Μουσικῆς τύχαι

Ἡ μουσικὴ
μ' ἐνδιαφέρει πάντα
καὶ τὴν παρακολουθῶ.
Ὅχι ὅτι συντηρῶ
ἰδίαν ὀρχήστρα!
Ὅτε πῶς ἔφαγα τὰ ᾠδεῖα
μὲ τὸ κουτάλι! Ὅς ἐκεῖ ὄχι!
Γιὰ φιλόμουσος ὁμῶς,
γιὰ ἐρασιτέχνης,
μὲ τὴν παλιὰ ὠραία σημασία
— καὶ τὴ νέα ἐξάλλου —
εἶμαι νομίζω μὲ τὸ παραπάνω.
Ἡ καρδιά μου ἐπιτέλους τὸ ξέρει... Ἄν εἶναι
χόμπυ ἀνώδυνο τὰ στερεοφωνικά μου,
ἢ ἀπόδοσή τους ἢ λειτουργία τους,
τελευταῖο μοντέλο τῆς Γκρούντιχ,
κι ἂν πέρα ἀπ' τὴν ὁποιαδήποτε ἀπόλαυση,
καὶ μὲς ἀπ' αὐτή,
πάντα ὑπολογίσιμη,
δὲν εἶναι κάτι νοήματα ποὺ περιμένω
σημαντικότερα γιὰ τὴ ζωὴ μου.
Μὲ βόσκει μιὰ τέτοια
— ἐλπίδα νὰ πῶ ἢ ἀφέλεια;

Δυστυχῶς
ἡ ὑπόθεση ἐξελλισσεται ἀνάποδα.
Κι ὄχι ὅτι πᾶνε ὄλα χαράμι
καὶ ξεγλιστράει πάνω μου ἡ μουσικὴ
— ὅπως συμβαίνει κάποτε μὲ τὸ κρασί —
χωρὶς νὰ μ' ἀγγίξει...
Τόσο πολὺ ὄχι.
Περίμενα ὡστόσο περισσότερο κάτι.

Σὰν εἶμουν νέος θυμᾶμαι,
σὰν εἶμουν ἄγουρος· σὰν εἶμουν
— ὅ τῆς καινούργιας παραφροσύνης! —

ἀδημιούργητος! φοιτητής
 μ' ἐλάχιστα μέσα,
 πᾶνε εἴκοσι χρόνια ἤδη·
 στή σοφίτα πὸν ἔμενα δὲν εἶχα
 τὴν κεφαλὴν κλῖναι...
 Καὶ τὸ πικ-ἀπ
 ἓνα καβουρδιστήρι· οὔτε στὸ ἐπίπεδο
 τῆς ἐποχῆς...
 Ἐκεῖνη δμῶς ἢ μουσική...
 Τῆς κάθε ἀντιθέσεως!

Κάτι κακότεχνοι δίσκοι.
 Ἐπιπλέον: ὄλο
 ἀκαδημαϊσμός!
 Ἐξηγήσεις φυσικὰ εὐκόλα βρῖσκονται,
 μὰ ὁ ἀπορφανισμὸς
 μένει.

Ἐὸ δρόμος

Εἴκοσι χρόνια στὸν ἴδιο δρόμο,
 καὶ λεωφόρος νὰ εἶταν
 στὶς παλιὲς πρωτεύουσες,
 καὶ μονοπάτι στὴν ἐρημιὰ
 νὰ τὸ ὀρίζει ὁ ἄνεμος,
 εἴκοσι χρόνια
 — ὦφειλε νὰ τὸν γνωρίζω!
 Νὰ μὴ διαθέτει ἄλλα ἀπρόοπτα!
 Ποῦ εἶναι λοιπὸν ἢ ὑπερβολή,
 ποῦ βρῖσκεται κὰν τὸ παράξενο
 στὴν ἀξίωσή μου νὰ τὸν κατέχω,
 τὸ σοκάκι τῆς ἐπαρχίας — τί λέω;
 νὰ τὸν ἔχω τελείως ἀποστηθίσει,
 νὰ τὸν ἔχω ἂν θέλετε
 ἀηδιάσει!
 Ταχτικὰ ἐγκληματικός!

Εἶταν μῆπως τὸ λιγοστὸ χιόνι σήμερα
 σκεπάζοντάς τον μὲ τρυφερότητα;
 κι εἶταν ἢ διακοπὴ ρεύματος τὶς προάλλες

ξεσκεπάζοντάς τον στό φεγγαρόφωτο ;
 Ἰσχύουν λοιπὸν ἄρκετὰ κάτι τέτοια
 νὰ τὸν ἐπηρεάσουν ἔτσι βαθιά,
 νὰ τὸν γητέψουν, νὰ τὸν μεταμορφώσουν ;
 Εἶναι δυνατόν ;

Ἰδίως αὐτά· τ' ἀμελητέα κι εὐκαταφρόνητα.
 Διακοπὲς ρεύματος, στὴν ἐποχὴ μας.
 Χιόνι στὰ χαμηλὰ καὶ τὰ λοιπά,
 τελείως ἀνυπόθετα προτοῦ εὐδοκήσουν,
 σὰν τὰ καλὰ πνεύματα ὁμως,
 καὶ δταν ἀόρατα,
 ὄχι γι' αὐτὸ λιγότερο πραγματικά,
 καὶ δραστικὰ μὲ τὸ παραπάνω !

Ἐκ τῶν Παραλλαγῶν

«Δὲν ἐλπίζω τίποτα
 δὲν φοβᾶμαι τίποτα
 εἶμαι λέφτερος».

Ἐπ' τὸ τίποτα ὡστόσο,
 ποὺ θὰ ἔλεγε κι ὁ Λουκιανὸς
 — ἐκτὸς ἂν εἶναι Θεὸς
 θὰ πρόσθετε κι ὁ σοφὸς —
 δὲ βγαίνει τίποτα...
 Ὅχι ὀλόκληρη ἐλευθερία !
 Ποὺ χρειάστηκε μιὰ φορὰ
 τῶν Ἑλλήνων τὰ κόκκαλα !

«Βαρδιάνος στὰ σπόρκα»

Παρὰ παρατηρητῆς
 ἐντεταλμένος τῶν ἀρμοδίων ὑπηρεσιῶν
 γιὰ τὴ συγκέντρωση στοιχείων πρῶτα,
 καὶ μοναδικὸς ὕστερα ὑπεύθυνος
 τοῦ ἔργου τῆς περιθάλψεως,
 καὶ τιμημένος ἐν συνεχείᾳ
 στὰ ὑψίστα ἀξιώματα — χίλιες φορὲς
 βαρδιάνος στὰ σπόρκα ! Ἐπ' τὴν ἀρχή !

Ἰβύκου, ἔπαινος τοῦ τυράννου Πολυκράτη *

Οἱ καὶ Δαρδανίδα Προιάμοιο με- γ' ἄστνυ περικλεῆς ὄλβιον ἠνάρων	ἀντ.
"Αργοθεν ὀρνυμένοι Ζηνὸς μέγαλοιο βουλαῖς ξανθᾶς Ἑλένας περὶ εἶδει	ἐπωδ.
δῆριν πολύνυμον ἔχοντες πόλεμον κατὰ δακρυόεντα, πέργαμον δ' ἀνέβα ταλαπείριον ἄτα χρυσοέθειραν διὰ Κύπριδα.	
Ἴνυν δέ μοι οὔτε ξειναπάταν Πάριν] ἐπιθύμιον οὔτε τανίσφυρον ὑμνῆν Κασσάνδραν	στρ.
Προιάμοιό τε παῖδας ἄλλους Τροίας θ' ὑπιπύλοιο ἀλώσιμον ἄμαρ ἀνώνυμον· οὐδέπω ἠρώων ἀρετὰν	ἀντ.
ὑπεράφανον οὓς τε κοῖλαι ναῆς πολυγόμοφοι ἐλεύσαν	ἐπωδ.
Τροία κακόν, ἠρώας ἐσθλοῦς· τῶν μὲν κρείων Ἀγαμέμνων ἄρχε Πλεισθενίδας βασιλεὺς ἀγὸς ἀνδρῶν Ἀτρέος ἐσθλοῦ πάϊς ἐκ πατρός·	
καὶ τὰ μὲν ἂν Μοῖσαι σεσοφισμένα εὖ Ἑλικωνίδες ἐμβαῖεν λόγῳ· θνατός δ' οὐ κεν ἀνήρ	στρ.
διερός τὰ ἕκαστα εἶποι ναῶν ὡς Μενέλαος ἀπ' Αὐλίδος Αἰγαῖον διὰ πόντον ἀπ' Ἀργεος ἠλύθον [ἀντ.
ἵπποτρόφον ὡς τε φῶτες χαλκάσπιδες νῆες Ἀχαιῶν	ἐπωδ.
τῶν μὲν προφερέστατος αἰχμᾶ] πόδας ὠκὺς Ἀχιλλεὺς καὶ μέγας Τελαμώνιος ἄλκιμος Αἴας	
] ἀπ' Ἀργεος	στρ.
] ἐς Ἴλιον	
] χρυσεόστροφος	ἀντ.
"Υλλίς ἐγήνατο, τῷ δ' ἄρα Τρωίλον ὡσεὶ χρυσὸν ὄρει- χάλκῳ τρεῖς ἄπεφθον ἤδη	

* μέρος εὐρύτερης μελέτης, ποὺ ἐξαντλεῖ καὶ τὰ διαλεκτικὰ καὶ μετρικὰ προβλήματα τοῦ ποιήματος· σὲ μερικὰ σημεῖα τῆς (λ.χ. στὰ χρονολογικὰ) κρίθηκε ἀναγκαῖα μιὰ συντόμευση στὴν ἐλληνικὴ ἀπόδοση. Μετάφραση τοῦ ἐγκωμίου καὶ τῶν λοιπῶν σωζομένων τοῦ Ἰβύκου βλ. στή σελ. 242 «Δ»

Τρῶες Δαναοὶ τ' ἐρόεσσαν
μορφὰν μάλ' ἐῖσκον ὅμοιον.
Τοῖς μὲν πέδα κάλλεος αἰὲν
καὶ σύ, Πολύκρατες, κλέος ἄφθιτον ἐξεῖς
ὡς κατ' αἰοιδὰν καὶ ἐμὸν κλέος.

ἐπωδ.

Ὅπως οἱ «Μίμοι» τοῦ Ἡρώνδα καὶ οἱ «Πέρσες» τοῦ Τιμόθεου, αὐτὸ τὸ ποίημα ἀναπληρώνει ἓνα κενὸ πού ὑπῆρχε στὴν παράδοση τῆς ἐλληνικῆς ποίησης. Τὰ σχόλια στὸ III 153 τοῦ Ἀπολλώνιου τοῦ Ρόδιου ὑπαινίσσονται ἓνα ποίημα τοῦ Ἰβύκου, πού ἀπευθύνονταν σὲ κάποιον Γοργία, καὶ σχετίζονταν μὲ τὴν ἀπαγωγή τοῦ Γανυμήδη ἀπὸ τὸ Δία καὶ τοῦ Τιθωνοῦ ἀπὸ τὴν Αὐγή. Ἀπ' αὐτὴ τὴν ἔνδειξη, συμπεραίνονταν ἀπὸ παλιὰ πὼς ὁ Ἰβυκος ἔγραψε ποιήματα, στὰ ὁποῖα ἡ ἀνάπτυξη λατρευτικῶν μύθων χρησίμευε ἀπλῶς γιὰ νὰ πλαισιωθεῖ ὁ ἔπαινος κάποιου προσώπου, πού ἀγαποῦσε πιθανὸν ὁ ἴδιος ἢ ὁ προστάτης του. Ὁ Στησίχορος καλλιέργησε τίς λανθάνουσες δυνάμεις τῆς χορικῆς ποίησης μ' ἐντελῶς καινούργια καὶ φυσιολογικὴ ἔκφραση, ἀντλώντας τὴν ἔμπνευσή του καὶ πέρα ἀπὸ τοὺς τοπικοὺς μύθους. Ἀπὸ τοὺς θεοὺς καὶ ἡμιθέους τῆς περιφέρειας, στράφηκε σ' αὐτοὺς τῆς πανελληνίας πίστεως καὶ μάλιστα σ' ὄσους συνδέονταν στενὰ μὲ τὴ λατρεία τοῦ δυτικοῦ ἀποικισμού· καὶ ξανατραγούδησε, μὲ λυρικοὺς στίχους, μύθους κιόλας γνωστοὺς ἀπὸ τὸ πανελλήνιον ἔπος. Ἡ καινοτομία τοῦ Ἰβύκου εἶναι πιὸ ἀπρόοπτη καὶ περίεργη. Γι' αὐτόν, οἱ μῦθοι πού ὁ Στησίχορος προσάρμοσε στὴ χορικὴ ποίηση, τοῦ Ἡρακλῆ καὶ τῆς Ἑλένης, τοῦ Ἀγαμέμνονα καὶ τῶν Ἀργοναυτῶν, δὲν γίνεται πιά νὰ τραγουδηθοῦν γιὰ μεγαλύτερη δοξολόγηση τῶν ἡρώων καὶ τῶν ἡρώιδων αὐτῆς τῆς μεγαλειώδους περιπέτειας, παρὰ γιὰ νὰ εἰκονογραφήσουν ἀπλῶς τὴν ὁμορφιὰ καὶ τὴ χάρη κάποιων ξεχωριστῶν στὴν αὐλὴ τοῦ τυράννου. Κι ἐδῶ ἔχομε ἓνα δεῖγμα τοῦ τύπου, τοῦ παλαιότερου πού σώθηκε, ἑνὸς καθαρὰ κοσμικοῦ ἐγκωμίου. Ἡ στιχουργικὴ (δομὴ στροφῆς — ἀντιστροφῆς — ἐπωδοῦ) μαρτυρεῖ πὼς πρόκειται γιὰ δεῖγμα χορικοῦ τραγουδιοῦ. Ἀλλὰ τὸ κυρίως θέμα του δείχνει, πὼς δὲν εἶχε καμμιά σχέση μὲ θρησκευτικὲς ἐκδηλώσεις. Εἶναι μᾶλλον προσωπικὸς ὕμνος καὶ τραγουδιόταν γιὰ ἓνα θνητόν, τὸν Πολυκράτη. Ἡ αἰολικὴ μονωδία μοιάζει, ξαφνικὰ καὶ ἀδέξια, νὰ συνδυάζεται ἢ νὰ συγχέεται μὲ τὰ δωρικὰ χορικά τραγούδια.

Ἴσως τίποτε πιὸ πολὺ δὲν ἐκπλήσσει ἀπὸ τὴν πεσμένη ποιότητά του. Χωρὶς πνοὴ καὶ εὐγένεια, προϋποθέτει ἓνα ἀκροα-

τήριον ὅπου πιδὸ πολὺ ἀπὸ τὴν ποίηση ἐνδιαφέρει ὁ ἔπαινος τοῦ τέλους· καὶ ἕναν ποιητὴ, ποὺ γράφει παρακινημένος ὄχι ἀπὸ τὴν ἔμπνευση, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἔξη ἢ τὴν ἀνάγκη. Ἡ αὐλὴ τοῦ τυράννου, ποὺ αὐτὴ τὴν ἐποχὴ μπορεῖ νὰ μᾶς δώσει μιὰ μοναδικὴ ἀντίληψη γι' αὐτοῦ τοῦ τύπου τὴν ποίηση, ἐδῶ ἔχει καταστρέψει ὅ,τι ἀλλοῦ ὁδήγησε σὲ θαυμαστὰ ἐπιτεύγματα. Βλέπομε ἕναν ποιητὴ, ποὺ γιὰ χάρη του καὶ γιὰ χάρη τοῦ κυρίου του ἔχει ἐξευτελίσει μιὰ μεγάλη ὑπόθεση, γιὰ τὴν χαρὰ ἐφήμερων συγκινήσεων· ἕναν ποιητὴ, ποὺ γράφει μηχανικὰ κατ' ἐντολὴν καὶ φιλοδοξεῖ μᾶλλον νὰ κολακεύσει τὴν ὑπερηφάνεια καὶ νὰ φουντώσει τὰ πάθη, παρὰ νὰ μορφώσει καὶ νὰ ἐξυψώσει τίς εὐγενέστερες ὁρμές ποὺ μ' αὐτὲς ἦταν προικισμένοι οἱ ἀδίστακτοι ἡγεμόνες τοῦ Αἰγαίου. Ἡ μεγαλειώδης ἱστορία γιὰ τὴν πολιορκία καὶ τὴν ἄλωση τῆς Τροίας ἐδῶ διασύρεται. Λέγεται, γιὰ ν' ἀναφερθοῦν οἱ κύριοι ἥρωες, κι αὐτοὶ κατονομάζονται γιὰ νὰ ὑποδειχθοῦν οἱ δυὸ ὠραιότεροι· καὶ τὸ συμπέρασμα δλων, πὼς ἡ ὁμορφιὰ τοῦ Πολυκράτη — ποὺ ἴσως ἦταν παρὼν στὴ συντροφιά — εἶναι ἐφάμιλλη ἐκεῖνων. Τὰ μεγάλα ὀνόματα ὑπηρετοῦν ἀσημαντότητες· οἱ λαμπρὲς ἀρετὲς τους μικραίνουν γιὰ νὰ γίνουν κάδρα ἐνὸς χαριτωμένου προσώπου.

Ἡ ἀνεπάρκεια τοῦ θέματος ποικίλεται ἀπὸ κάποια προσόντα. Ἡ ὑπόθεση προχωρεῖ μὲς ἀπὸ τυπικὲς φράσεις, ποὺ εἰσάγονται μὲ ρητορικὰ τεχνάσματα: «νῦν δέ μοι οὔτε...] ἐπιθύμιον...] ὑμνῆν», ἢ «θνατὸς δ' οὐ κεν ἀνὴρ διερός τὰ ἕκαστα εἶποι». Καὶ στὴν τάση αὐτοῦ τοῦ ἐνθουσιαστικοῦ ὕφους, ἀντιστοιχεῖ μιὰ ἀξιόλογη ἀνεση στὴ σύνθεση. Ἡ εἰκόνα μολαταῦτα μένει ἀφρόντιστη, μέσα σὲ φτωχὰ πλαίσια. Καὶ ὑπάρχει σωρεία ἐπικῶν τύπων ἐπένθετων, ποὺ δὲν ἐνσωματώνονται: «Δαρδανίδα Πριάμοιο, ἄστυ περικλεές, Ζηνὸς μεγάλοιο βουλαῖς, πόλεμον κατὰ δακρυόεντα, πόδας ὠκὺς Ἀχιλλεύς, κλέος ἄφθιτον». Προέρχονται, αὐτοὶ καὶ ἀρκετοὶ ἄλλοι, ἀπὸ τὸ ἔπος, μὰ μένουν μετέωροι, ἀναφομοίωτοι, ὑποκατάστατα τῆς φαντασίας. Καί, μὲς ἀπὸ τίς συρραφές, ὅπου ξεμυτίζει ὁ τόνος του, εἶναι ἰδιαίτερα ὑβριστικός. Μερικὲς φράσεις του εἶναι ἀτεχνες: «ἀρετὰν ἡρώων οὐς νᾶες ἐλεύσαν, ἥρωας ἐσθλοὺς»· ἄλλες, σχεδὸν ἐξαρθρωμένες: «ἀπ' Αὐλίδος Αἰγαῖον διὰ πόντον ἀπ' Ἄργεος ἡλύθον» (ἐννοεῖ: ἤρθαν ἀπὸ τὸ Ἄργος διαμέσου τῆς Αὐλίδας)· κι ἕνας παραλληλισμὸς, ποὺ δείχνει λεπτότητα: «τῷ δ' ἄρα Τρωίλον ὠσεὶ χρυσὸν ὄρειχάλκω τρις ἀπεφθον ἤδη Τρῶες Δαναοὶ τ' ἐρόεσσαν μορφὰν μάλ' ἐτίσκον δμοιον». Ἄλλη μορφικὴ ἀδυναμία του, εἶναι ἡ συσσώρευση ἐπι-

θέτων: «κρείων Ἀγαμέμνων Πλεισθενίδας βασιλεὺς ἀγὸς ἀνδρῶν Ἀτρέος πάϊς», «μεγ' ἄστυ περικλεῆς ὄλβιον», «μέγας Τελαμῶνιος ἄλκιμος Αἴας». Ἀπὸ τῆς 160 λέξεις τοῦ ἀποσπάσματος οἱ 100 εἶναι οὐσιαστικά καὶ ἐπίθετα, διαλεγμένα χωρὶς μεγάλη καλαισθησία.

Ἐλπίζαμε πὼς ἓνα ἀκόμη ποίημα τοῦ Ἰβύκου θ' ἀποκάλυπτε πλούσια γλωσσικὴ ὕλη καὶ φλογερὴ φαντασία. Καὶ εἶδαμε ἓνα συγκέρασμα: τοῦ μεγαλείου τοῦ ἔπους, τοῦ χρώματος τῆς χορικῆς ποίησης καὶ τῆς περιπάθειας τῆς αἰολικῆς μελωδίας. Σύνθεση τέτοιου ὕφους καὶ δομῆς, μὲ τέτοια γλώσσα, μετρικὴ, ἐκμετάλλευση τοῦ θέματος ἰδιότυπη, εἶναι ἀσφαλῶς τεχνικὴ ἀρχαϊκὴ· καὶ θὰ ἐπιζοῦσε μὲ τὴν κηδεμονία ἐνὸς μεγάλου ὀνόματος. Θὰ μᾶς βόλευε νὰ τὸ καταδικάζαμε σὰ μεταγενέστερη μίμηση· ἀλλὰ καμιά μαρτυρία δὲν ἤρθε νὰ στηρίξει αὐτὴ τὴν ὑπόθεση. Ἀπὸ τὰ μεγάλα ὀνόματα τοῦ ἀρχαϊκοῦ λυρισμοῦ, σοβαρὰ μπορεῖ νὰ ὑποστηριχτεῖ μόνον τὸ ὄνομα τοῦ Ἰβύκου[*]. Ἄλλωστε ζέραμε, πὼς αὐτὸς ἔγραψε καὶ τὸ ποίημα στὸν Γοργία ἐνσωματώνοντας τὴν ἱστορία τοῦ Γυνυμήδη, ἀκριβῶς ὅπως στὸ τραγούδι τοῦ Πολυκράτη ἐνσωματώνει τὴ διήγηση γιὰ τὴν Τροία. Καὶ κανεὶς δὲν θ' ἀμφισβητήσῃ τὴν πιθανότητα, πὼς ἓνας ποιητὴς ταξιδεμένος πού ἔγραψε ἐρωτικὴ ποίηση μιὰ γενιὰ μετὰ τοὺς λεσβίους μελικούς θὰ περνοῦσε χωρὶς νὰ φανεῖ ἢ ἐπίδρασή τους. Κι οὔτε εἶν' ἀνάγκη νὰ μακρηγορήσομε, γιὰ ν' ἀποδείξομε πὼς εἶναι δουλειὰ τοῦ Ἰβύκου. Ἀρκεῖ πού εἶναι στίχοι αἰολικοὶ ἰβυκείας τεχνοτροπίας· εἶναι τὸ εἶδος τοῦ τραγουδιοῦ, πού κατὰ κοινὴ παραδοχὴ σχετίζεται μὲ τ' ὄνομά του. Μπορεῖ ἀπὸ τὰ φτωχότερα δείγματα, ἀλλὰ ποῖος μπορεῖ ν' ἀμφισβητήσῃ τὸ γεγονός, πὼς ἂν δὲν εἶναι δουλειὰ ἐνὸς δασκάλου, εἶναι δουλειὰ τῆς σχολῆς του; Οἱ μεγάλοι λυρικοὶ συνεπάγονται ἄλλους κατώτερους. Σὲ κάθε Ἰβυκὸν ἀντιστοιχεῖ μιὰ δωδεκάδα μιμητῶν στὴ διάρκεια τῆς ζωῆς του καὶ πλῆθος ἀνώνυμων στὶς ἐπόμενες γενιές· πλῆθος προστάτες τύπου Πολυκράτη καὶ πλῆθος ποιητῶν τύπου Ἰβύκου. Ἀλλὰ στὴν ἰδιαιτερότητα αὐτῆς τῆς τεχνοτροπίας ἀντιστοιχεῖ ἓνα μόνον ἀπὸ τὰ μεγάλα ὀνόματα, κι οἱ μιμήσεις πού

* Ὑποστηρίζεται φευγαλέα καὶ ἡ πατρότητα τοῦ Στησίχορου (γιατὶ ἦταν καὶ στοὺς ἀρχαίους δυσδιάκριτη ἡ πατρότητα ποιημάτων, ὅπως τὰ «Ἄθλα ἐπὶ Περίᾳ»· ἀλλὰ καὶ γιὰ τῆς κοινῆς λέξεις τους, π. χ. «ὄρειχαλκος» «λεύκιππος», «ἔξοθεν», «πηνέλωψ»). Ἀναφέρεται ἐπίσης ἡ σπανιότητα ἢ ὀψιμότητα μερικῶν γλωσσικῶν τύπων ἢ ἀποχρώσεων τοῦ ποιήματος (μιὰ δὲν τοὺς ἀπαντοῦν πολὺ ἀργά, λ. χ. στὸν Ἡρόνδα). Ἀλλὰ καὶ ἡ ὑπόθεση τῆς ἐλληνιστικῆς δημιουργίας τελικὰ ἀποκλείεται Σημ. τ. Μ.

ἐπέζησαν ἦταν αὐτὲς ποὺ τὶς στέγασε ἓνα ὄνομα.

Τὸ πιὸ ἐδιαφέρον μέρος τοῦ ποιήματος εἶναι τὸ σπάρραγμα τοῦ τέλους. Μετὰ χαρᾶς θὰ θυσιάσαμε ἄλλους, γι' αὐτοὺς τοὺς στίχους ποὺ εἶχαν πολλὰ νὰ μᾶς ποῦν. Στὰ σχόλια γίνεται μνεῖα τοῦ Τεύκρου καὶ τοῦ Λαομέδοντα· ἀλλὰ τὰ σημεῖα ἀναφορᾶς καὶ ἡ σύνδεσή τους μὲ τὸ θέμα δὲ μποροῦν πιά νὰ προσδιοριστοῦν. Ὅπου τὸ θέμα ξανακαθαρίζεται, ἡ μετάβαση ἔχει συντελεστεῖ. Ὁ κατάλογος τῶν ἡρώων ἔχει φτάσει στὸ ἀποκορύφωμα καὶ ἀκολουθεῖ ἡ διαφήμιση τοῦ προσωπικοῦ κάλλους. Ὁ κάλλιστος τῶν Ἀχαιῶν τοῦ Ὀμήρου ἦταν ὁ Νηρέας, γι' αὐτὸν εἶναι ὁ γιὸς τῆς Ὑλλιδας· ἄγνωστος σὲ μᾶς, ἀκόμη καὶ τ' ὄνομά του. Ἀπὸ τὴν «Ἰλιάδα» ὁ Ἴβυκος στρέφεται τώρα σ' ἓνα ἔπος μὲ πλατιά διάδοση τὸν βον αἰ. Κάνει μιὰ σύγκριση τοῦ γιοῦ τῆς Ὑλλιδας καὶ τοῦ πανέμορφου τρωαδίτη Τρωίλου. Ὁ Τρωίλος, νεότερος γιὸς τοῦ Πριάμου καὶ τῆς Ἐκάβης, μᾶς ἦταν γνωστὸς ἀπὸ τὰ «Κύπρια ἔπη»· ἐκεῖ ἀναφέρονταν καὶ ὁ θάνατός του ἀπὸ τὸν Ἀχιλλέα. Ἡ ἐκπληκτικὴ ὁμορφιά του θὰ ἦταν λοιπὸν γνωστὴ καὶ στὸν ποιητὴ μας ἀπὸ τὴν ἴδια πηγὴ. Ἐχομε σχετικὴ ἀναφορὰ καὶ στὰ χαριτωμένα λόγια τοῦ Φρυνίχου:

«λάμπει δ' ἐπὶ πορφυραῖς παριῆισι φῶς ἔρωτος»,
ποὺ ὑπαινίσσονται ἴσως τὴ μυθολογικὴ ἐκδοχὴ τοῦ ἐρωτικοῦ δεσμοῦ Ἀχιλλέα - Τρωίλου. Καὶ τὸ ποίημα φτάνει στὴν κορυφωσὴ του· οἱ προθέσεις του διαμιάς φωτίζονται στοὺς τελευταίους στίχους: «τοῖς μὲν πέδα κάλλεος αἰὲν / καὶ σύ, Πολύκρατες, κλέος ἄφθιτον ἐξεῖς». Ἡ πιὸ πολύτιμη καὶ ἐπίμαχη ἀναφορὰ εἶναι τώρα τὸ ὄνομα τοῦ Πολυκράτη.

Γιὰ τὰ χρονολογικὰ τοῦ Ἴβυκου μαρτυροῦν δυὸ πηγές: Ὁ Εὐσέβιος, ποὺ σημειώνει πὼς ἔζησε στὴν ἀκμὴ τῆς τυραννίας τοῦ Πολυκράτη· καὶ ἡ Σούδα, ποὺ γράφει: «Ρηγῖνος· ἐνθῆδε εἰς Σάμον ἦλθεν, ὅτε αὐτῆς ἦρχεν ὁ Πολυκράτης τοῦ τυράννου πατῆρ· χρόνος δὲ οὗτος ὁ ἐπὶ Κροίσου, ὀλυμπιάς νδ'» (= 564 - 1). Στὶς δυὸ πηγές ὑπάρχει μιὰ διαφορὰ 28 χρόνων. Καὶ μιὰ φαινομενικὴ ἀνακρίβεια τῆς Σούδας: ἡ ταυτωνυμία πατέρα καὶ γιοῦ [*]. Ἡ διόρθωση τοῦ Πολυκράτη σὲ Πολυκράτους μᾶς βγά-

* Ὁ πατέρας τοῦ τυράννου λεγόταν Αἰάκης· καὶ ὁ γιὸς του Πολυκράτης πρέπει νὰ ἦταν ὁ πρῶτος ποὺ σφετερίστηκε τὴν ἐξουσία («ἔσχεν Σάμον ἐπανιστάς», Ἡρόδοτος III 39). Γιὰ τὸν πατέρα του, ὁ Page διερωτᾶται μήπως μπορεῖ, λόγω τῆς σπανιότητος τοῦ ὀνόματος, νὰ ταυτιστεῖ μ' ἓναν Αἰάκη, ἐπιστάτη ναοῦ, ποὺ ἀναφέρεται σὲ ἀφιερωματικὴ ἐπιγραφή στὴν Ἡρα («Αἰάκης ἀνέθηκεν ὁ Βρύσωνος, ὅς τῇ Ἡρῇ τὴν σύλην ἔπρησεν κατὰ τὴν ἐπίστασιν»), Βαθὺ Σάμου, Σημ. τ. Μ.

ζει φυσικά ἀπὸ τῆ δυσκολία· «εἰς Σάμον ἦλθεν ὅτε αὐτῆς ἤρχεν ὁ Πολυκράτους τοῦ τυράννου πατήρ». Καὶ τὸ ποίημα συναινεῖ στὴ διόρθωση· ὁ Πολυκράτης ἐδῶ ἐξυμνεῖται γιὰ τὴ νεανικὴ ὁμορφιά του. Τοὺς ἀρχαίους ἀναγνώστες, ὅπως κι ἐμᾶς, θὰ ξέ-νιζε μιὰ σύγκριση τοῦ τυράννου, στὰ χρόνια τῆς παντοδυναμίας του, μ' ἓνα ἀγόρι (Τρωίλος). Ἔρχεται φυσικὴ λοιπὸν ἡ ὑπόθεση, πῶς ἐννοεῖ τὸν Πολυκράτη στὴ νεανικὴ ἢ καὶ παιδικὴ ἡλικία του. Ὁ πατέρας του θὰ ἦταν ὁ κυβερνήτης τῆς Σάμου, καὶ στὴν αὐλή του προσκλήθηκε ὁ Ἴβυκος γιὰ νὰ ὑμνήσει τὴν περηφάνια τοῦ ὠραίου πρίγκιπα. Ἀλλὰ τὴν ὀριστικὴ ἐκδοχὴ μᾶς ὑποβάλλει ὁ Ἰμέριος: «Ἦν Πολυκράτης ἔφηβος· ὁ δὲ Πολυκράτης οὗτος οὐ βασιλεὺς Σάμου μόνον ἀλλὰ καὶ τῆς ἑλληνικῆς ἀπάσης θαλάσσης, ὑφ' ἧς γαῖα ὀρίζεται. Ὁ δὴ γοῦν τῆς Ρόδου Πολυκράτης ἦρα μουσικῆς καὶ μελῶν καὶ τὸν πατέρα ἔπειθε συμπρᾶξαι αὐτῷ πρὸς τὸν τῆς μουσικῆς ἔρωτα. Ὁ δὲ Ἀνακρέοντα τὸν μελοποιὸν μεταπεμψάμενος δίδωσι τῷ παιδί τοῦτον τῆς ἐπιθυμίας διδάσκαλον, ὑφ' οὗ τὴν βασιλικὴν ἀρετὴν ὁ παῖς διὰ τῆς λύρας πονῶν τὴν Ὀμηρικὴν ἡμελλε πληρῶσειν εὐχὴν τῷ πατρί, Πολυκράτης πάντων κρείστων ἐσόμενος». Κατὰ τὴν ἐκδοχὴ αὐτῆ, ὁ Πολυκράτης τῆς Σάμου ἔστειλε τὸ γιόν του, Πολυκράτη ἐπίσης, σὰν κυβερνήτη τῆς Ρόδου· ὅπως ὁ Περίανδρος τὸν Λυκόφρονα στὴν Κέρκυρα, καὶ στὸ Σίγιον ὁ Πεισίστρατος τὸν Ἡγεσίστρατον. Ἐκεῖ τοῦ ἔστειλε, γιὰ ψυχαγωγία καὶ μὀρφωσὴ του, τὸν Ἀνακρέοντα [*].

Ὁ Ἴβυκος φυσικά δὲν ἀναφέρεται στὴ μνεία τοῦ Ἰμερίου. Ἀλλ' ἂν συσχετισθεῖ μὲ τοὺς στίχους τοῦ Ἀνακρέοντα «οὗτος δ' Ἰηλυσίους τίλλει τοὺς κυανάσπιδας», συνδέεται καὶ πάλι μὲ τὴν τυραννία τοῦ Πολυκράτη· μὲ τὴ διαφορά, πῶς ὁ Πολυκράτης τοῦ ποιήματος δὲν εἶναι πιά ὁ τύραννος τῆς Σάμου, ἀλλὰ ὁ ὁμώνυμος γιός του, ἓνα παιδί πού θὰ μποροῦσε νὰ ὑμνηθεῖ γιὰ τὴν ὁμορφιά του, γιὰ νὰ χαρεῖ ὁ πατέρας του. Ἔτσι ἐπαληθεύεται καὶ πάλι ὁ Εὐσέβιος· ἡ ζωὴ τοῦ Ἴβυκου συμπίπτει δηλαδὴ μὲ τὰ χρόνια τῆς ἀκμῆς τοῦ τυράννου Πολυκράτη· καὶ τὸ ποίημα εἶναι ἔπαινος τοῦ νεαροῦ γιοῦ του, κατόπι τυράννου τῆς Ρόδου.

μετάφραση : Ν. Α. Εὐαγγέλου

* Ὁ Ἰμέριος εἶναι ὁ τελευταῖος φιλόλογος τῆς ἀρχαιότητος, πού μᾶς ἀποκαλύπτει γνώσεις πρώτου χειροῦ γιὰ τοὺς πρώιμους λυρικούς. Ὁ ἐπαγγελματίας αὐτὸς σοφιστὴς τοῦ 4ου αἰ. στὴν Ἀθήνα φαίνεται νὰ εἶχε γνωρίσει τὰ «ἀπόθετα», βιβλία ἀπρόσιτα ἀκόμη καὶ γιὰ τοὺς εἰδικούς στὴν ἐποχὴ του Σημ. τ. Μ.

Ἴβυκος

μετάφραση Γιάννη Δάλλα

Ὁ Ἴβυκος, μὲ τὴ σειρά του, ἀνανεώνει τὴν παράδοση τοῦ λυρικοῦ τραγουδιοῦ, ποὺ θεμελίωσε πρὶν ἀπ' αὐτὸν στὴ δωρική Σπάρτη ὁ Ἄλκμανας καὶ συνέχισε στὴ μεγάλη Ἑλλάδα ὁ Στησίχορος. Εἶναι Ρηγίνος, ἀλλὰ γιὰ πολὺ διάστημα ἔζησε στὴν αὐλὴ τοῦ τυράννου τῆς Σάμου Πολυκράτη. Οἱ δυὸ σταθμοὶ τῆς ζωῆς του εἶναι καθοριστικοὶ γιὰ τὴν ποίησή του: Ρίζες καὶ κορμὸς τῆς, ἢ σικελικὴ παράδοση τοῦ χορικοῦ τραγουδιοῦ καὶ στὸν κορμὸν αὐτόν, ἐμβολιασμὸς γόνιμος ἢ αἰολικὴ μονωδία.

Πραγματικά, καθὼς ἀπὸ μαρτυρίες καὶ ἀπὸ δυσανάλογα πρὸς τὴ φήμη του θρυμματισμένα ἀποσπάσματα συμπεραίνομε, στὴν πρώτη φάση του κινεῖται στὴν ποιητικὴ περιοχὴ τοῦ Στησιχόρου. Συνεχίζει τὴν προτίμηση μυθολογικῶν θεμάτων καὶ μάλιστα τοπικῶν παραλλαγῶν τους, χωρὶς ν' ἀποκλείει καὶ τοὺς πανελλήνιους μύθους. Ἔτσι, κοντὰ σ' ἐκδοχὰς τῆς περιφέρειας, ὅπως τοῦ τιμωροῦ Μενέλαου ποὺ πέφτει τὸ σπαθὶ του μόλις ξαναντικρύζει τὴν Ἑλένη ἢ τοῦ δεσμοῦ Ἀχιλλέας καὶ Μήδειας στὰ Ἡλύσια πεδία, ὑμνοῦνται καὶ γενικὲς διηγήσεις, σὰν ἐκείνη τοῦ Ἡρακλῆ ποὺ σκοτώνει τὰ τέκνα τῆς Μολιόνας. Εἰσφορὰ ἀπὸ τὴν πατρίδα του, καὶ πατρίδα τοῦ ὄρφισμοῦ, εἶναι καὶ ἡ πρῶιμη ἀναφορὰ του στὸν Ὀρφέα. Ὁ μῦθος πάντως δὲν παύει νὰ τὸν ἐνδιαφέρει ὡς ἀργά, ἂν κρίνομε ἀπὸ ἓνα ποίημα τριαδικοῦ συστήματος τῆς τελευταίας περιόδου του. Ἀλλὰ τοῦ χρησιμεύει τῶρα σὰν ὄρος σύγκρισης, στὴν ὑπηρεσία ἐνὸς προσωπικοῦ ἐγκωμίου. Ποιὸς ἐγκωμιάζεται ἐκεῖ, ἀποτέλεσε θέμα φιλολογικῆς διαμάχης. Ὁ Βιλαμόβιτς - Μέλλεντορφ ὑποθέτει τὸν Πολυκράτη τῆς Σάμου καὶ ὁ Μάας ἓνα νεαρὸν ἰδιώτη. Γιὰ τὸν Πέιτζ ἐγκωμιάζεται ὁ γιὸς τοῦ τυράννου, Πολυκράτης τῆς Ρόδου.

Στὴ δευτέρη φάση τῆς ζωῆς του σημειώνεται καὶ μιὰ μεταστροφή, ποὺ συνοδεύεται μὲ μιὰ δευτέρη χειραγώγηση ὡς τὴν ὀριστικὴ του χειραφέτηση. Ἡ χορικὴ ποίησή του ἀκούγεται τῶρα σὰν ὁμαλὴ διαδοχὴ στὴν περιοχὴ τοῦ ἴδιου τοῦ ἔπους. Ἡ ἐπικὴ ἐνδίδει ἐδῶ σ' ἄλλου ποιητικοῦ εἶδους, τὴ χορικὴ μεγαλοπρέπεια. Καὶ συνάμα πλουτίζεται μὲ τὴν πολυχρωμία τῆς αἰολικῆς μελωδίας. Ὁ Ἀλκαῖος καὶ ἡ Σαπφώ, μιὰ γενιὰ ἀρχαιότεροι, εἶναι τὰ κυρίαρχα πλαίσια αὐτῆς τῆς μελωδίας. Καὶ ὁ Ἀνακρέοντας, προσκαλεσμένος στὴν αὐλὴ τοῦ ἴδιου τυράννου, μιὰ σύγχρονη διασταύρωση. Καίρια εἶναι καὶ ἡ μεταστροφή του στὰ θέματα κατασταλάζει καὶ γίνεται ὁ ποιητὴς τῆς ἐρωτικῆς περιπάθειας. Μὲς ἀπὸ τὸ βραδὺ ξετύλιγμα τῶν εἰκόνων του ὑποβάλλεται ἡ ἀμεσότητα τῶν καταστάσεων: ὁ ἐρωτὰς του ξεσπᾷ σὰν φυσικὴ δύναμη. Καὶ ἡ παρουσία τοῦ φυσικοῦ κόσμου εἶναι καὶ σ' αὐτὸν χυμώδης, ὅπως στὴ σύγχρονη ἀγγειογραφία. Καὶ ὅπως σ' αὐτὴν, ἡ λεπτομέρεια δὲν διασπᾷ παρὰ ποικίλλει μὲ τίς ἀποχρώσεις τῆς τὴν ἐντύπωση τοῦ συνόλου. Ὅπως στὶς ἀνακατατάξεις τῆς ἀρχαϊκῆς ἐποχῆς ἢ ἀνησυχία τοῦ ἀτόμου πλουτίζει τὴν κοινωνικὴ ἐξέλιξη, ἔτσι συμβαίνει νὰ πλουτίζεται ἀπὸ τὴν μελικὴ διασταύρωση καὶ ἡ συγκρατημένη, κυματιστὴ τῶρα, μεγαλοπρέπεια τοῦ χορικοῦ τραγουδιοῦ του.

Ὁ Ἴβυκος σὰ νὰ συναντᾷ ἐδῶ στὴν ὄριμη καμπὴ τῆς τὴν εὐαισθησία τοῦ ἰωνικοῦ κόσμου, ποὺ τὴν πρώτη ἀνθισὴ του εἶχε ἐκφράσει ὁ Ἄλκμανας. Ἀλλῆ δυνατότητα γιὰ ἐξέλιξη πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνση

δὲν φαίνεται νὰ ὑπάρχει. Τὴν καινούρια μεταστροφή, κυριολεκτικὰ πρὸς εὐρύτερα στάδια, θὰ τὴν ἐπιχειρήσει, τὴν ἐπόμενη γενιά, ὁ Σιμωνίδης καὶ θὰ τὴν κορυφώσει ὁ Πίνδαρος.

1

Στὸν Πολυκράτη τῆς Ρόδου

Ὅσοι τοῦ Δαρδανίδη Πριάμου τῆ μεγάλης πόλης
τῆ φημισμένη γιὰ τὰ πλούτη κούρσεψαν
ξεσηκωμένοι ἀπὸ τὸ Ἄργος
μὲ τοῦ τρανοῦ Διὸς τῆ γνώμη

γιὰ χάρη τῆς Ἑλένης τῆς ξανθόμορφης
διαλαλημένη μάχη σέροντας
καὶ φονικὰ κλάμα στὸ κλάμα
κι ἀνέβη ἢ συμφορὰ στὰ μαῦρα πέραμα
ἀπ' τῆ χρυσομαλλοῦσα Κύπριδα.

Τώρα τὸν ὀρκοπάτη τῆς φίλλας τὸν Πάρη
δὲν ἔχω δύναμη καρδιάς καὶ τὴν Κασσάνδρα
νὰ ὑμνήσω, μὲ τὰ τορνευτὰ σφυρὰ της,
καὶ τ' ἄλλα τέκνα τοῦ Πριάμου

κι οὔτε τῆς Τροίας μὲ τ' ἀπανωπύργια της
τῆ μέρα ποὺ χαλάστηκε τὴν ἄκραχτη· οὔτε
τὴν ἀντρείσυνη τὴν ἀγέρωχη
τόσων ἀντρείων, ποὺ τοὺς περῶσαν

κυρτὰ πολύκαρφα πλεούμενα
στὴν Τροία γιὰ συμφορὰ, πρώτους στοὺς πρώτους,
ποὺ ὁ ἀρχοντικὸς διαφέντενε Ἀγαμέμνονας,
ὁ Πλεισθενίδης βασιλιάς ταγὸς τῶν δπλων,
τοῦ Ἀτρέα παιδί, τέτοιου λαμπροῦ πατέρα.

Μόνον οἱ Μοῦσες τοῦ Ἑλικῶνα οἱ τετραπέρατες
μποροῦν γι αὐτοὺς ν' ἀρχίσουν ὕμνους·
ἄντρας θνητὸς ποὺ ζεῖ δὲν δύναται
ἀραδικῶς ν' ἀνιστορήσει

πῶς ὁ Μενέλαος ἀραγμένος στὴν Αὐλίδα
μὲς ἀπ' τὰ Αἰγαῖα νερὰ μακριὰ ἀπὸ τ' Ἄργος

φτάνει [στην Τροία]
 τὴν ἀλογότροφη καὶ πόσοι ἀρματωμένοι,

παιδιὰ τῶν Ἀχαιῶν μ' ἀσπίδες χάλκινες,
 καὶ πρωτοστάτης ὄλων στὸ κοντάρι
] γοργὸς στὰ πόδια ὁ Ἀχιλλέας
 κι ὁ ρωμαλέος μεγάλος Τελαμώνιος Αἴαντας

τοῦ Ἀτρεῆ ὁ γιγὸς μὲς ἀπὸ τ' Ἄργος
] στὴν Τροία
] [

] χρυσοτοξότης
 γέννησε ἢ Ὑλλίδα μ' ἐκείνου τοῦ Τρωίλου,
 πῶς λάμπει ἀπέναντι τοῦ μπρούντζου τὸ χρυσάφι

ποὺν τρεῖς φορές λαγάρισε,
 σὲ Δαναοὺς καὶ Τρωαδίτες ἔτσι
 ἢ ἀγαπημένη φάνταζε μορφή του.
 Καὶ πλάι στὴν ὁμορφιά τους τὴν παντοτινὴ
 ἀφθαρτὴ ἢ δόξα σου κι ἐσένα, Πολυκράτη,
 καθὼς ἢ δόξα μου κι ἐμένα ἀπ' τὸ τραγούδι.

2

Στὸν Γοργία

Πετᾶ μὲς στὸν ἀπόξενον αἰθέρα.

3 — 3 β

Τὰ τέκνα τῆς Μολιόνας

Στ' ἄσπρα φαριὰ ἀναβάτες τὰ δυὸ ἀγόρια,
 τῆς Μολιόνας τὰ τέκνα ἐγὼ τὰ σκότωση
 δίδυμα, μ' ὅμοια τὰ κεφάλια, σμιχτοπόδαρα,
 γεννημένοι κι οἱ δυὸ τους μέσα σ' ἓνα
 αὐγὸ ἀσημένιο.

Ξαφνιάστη· κι εἶχε ὦρα πολλὴ μαρμαρωμένος.

4

Ἔρωτικά

Οἱ μηλοκυδωνιᾶς τὴν ἀνοιξὴ
 κι αὐτὲς ἀκόμη ἀπ' τὶς ροὲς ἀρδεύονται
 τῶν ποταμῶν, βαθειὰ μέσα στ' ἀθήριστα
 κηπάρια τῶν Παρθένων· κι οἱ ἀγουρίδες
 μεστῶνοντας στὰ φουντωμένα κλήματα
 κρέμονται κρασερές — μονάχα ἐμένα
 οὔτε στιγμὴ δὲν εἰρηνεύει ὁ ἔρωτας,
 μὰ ἀστράφτει καὶ βροντᾶ σὰ φλογοστρόβιλος
 Θρακιᾶς Βοριᾶς

καθὼς τινάζεται ἀπ' τὴν Κύπριδα
 μὲ λύσσα ἀκόλαστη, σκοταδερός κι ἀθάμπωτος,
 μ' ἔχει στὰ βρόχια καὶ κρατεῖ στοὺς ὀρισμούς του
 τὰ λογικά μου.

5

Ἄσπρη πάλι μὲς ἀπ' τὰ γαλάζια του
 ματόκλαδα μὲ τρυφερὴ ματιὰ μὲ κοίταξε
 καὶ μ' ἔρριξε μὲ χίλια δυὸ πλανέματα στῆς Κύπριδας
 τ' ἄπειρα δίχτυα·
 κι ἀνατρομάζω ἀλήθεια ὅπως ξανάρχεται,
 σὰ νικηφόρον ἄτι πὸν ἄθελά του
 μ' ἄρματα σβέλτα παραβγαίνει στὰ γεράματα.

6

Εὐρύαλε, βλαστὲ τῶν γαλανῶν Χαρίτων,
 τῶν ὠριοπλόκαμων Μουσῶν μας τὸ ἔγνοιασμα,
 ἢ Κύπριδα, μὰ κι ἢ Πειθὼ μὲ τ' ἀγανά ματόφυλλα
 ἐσένα στ' ἄνθη τῆς τριανταφυλλιᾶς σ' ἀνάθρεψαν.

7

Ἄ, τὴ γλαυκόματη Κασσάνδρα τοῦ Πριάμου
 κόρη ὁμορφοπλέξουδη
 τὴν ἔχει πάρει ἢ φήμη τῶν ἀνθρώπων.

8

ἼΑλλα μυθολογικὰ

Λένε πὼς ἔγινε ὁ Ἡρακλῆς τοῦ Δία πρόμαχος,
μαζὶ μὲ τὴν Παλλάδα τὴ βασιλογέννητη
κι ἀκαταδάμαστη στὴ γνώμη· γιὰ αὐτὸς τὴ γέννησε
κι ἀπ' τὴν κορφή τῆς κεφαλῆς του πήδηξε.

9

Μὲ μιὰ παρθένα ἀπ' τὴ γενιὰ τοῦ Κάδμου πλάγιασε.

10

Ὁ γιὸς ἀνώφελα καθόλου
τοῦ Τυδέα.

11

Ἡ Μενελαΐδα Ἑλένη
] [
σὰν τὴν Ἀλθαία, Μελεαγρίδα.

12

Τὸν κοσμοξάκουστον γιὰ τ' ὄνομά του Ὀρφέα.

13

Δειλιάζω μὴν ἀπὸ θεοὺς σηκώνοντας
κάθε τιμὴ, πληρώσω στοὺς ἀνθρώπους.

14

Μὲ τῆς Φιλονεικίας τὴ λύσσα μὲς στὸ στόμα
] [
ἀγνάντια ἀν ἔρθει καὶ τὴ μάχη μοῦ κηρύξει.

15

Γιὰ τοὺς νεκροὺς βοτάνι τῆς ζωῆς δὲν ξαναβρίσκεται.

16

Φύση και ζωή

Λάμποντας, ὅπως μιᾶς νυχτὸς μακρόσυρτης
τ' ἄστρα τὰ σείρια φεγγοβόλα.

17

Τὶ μενεξέδες καὶ μυρσίνες καὶ τὶ ἀμάραντοι
καὶ μῆλα καὶ τριαντάφυλλα, τρυφερὴ δάφνη.

18

Σ' αὐτὴ τῇ φυλλωσιά, στὰ κατακλώναρα,
μὲ ραβδωτὲς τὶς τραχηλιές τους, ποικιλόχρωμες
μπεκάτσες κούρνιασαν, ψευτοκοκκινοπούλια
κι ἀλκύνες μακρυφτέρουγες.

19

Γλυκεῖα καρδιά μου, σὰν κοκκινοπούλι πάντα ἀνοιχτοφτέρουγη.

20

Ὅταν ἡ αὐγὴ στὶς δόξες τῆς ἄπνη ξυπνᾶ τ' ἀηδόνια.

21

Πέπλα πολύχρωμα ἀποπάνω καὶ καλύπτρες
καὶ πόρπες λύνοντας.

22

Ὅχι μὲ τῇ δικῇ του ἐπιθυμία

||
ἀγνῆ ἔταν ἡ ἐπιθυμία του † καὶ τῇ δέχτηκε †

23

Μήτε ὁ Κναξάρης, στρατηγὸς τῶν Μήδων.

24

Τὰ δερματόζωστα φουσάτα.

25

Τοῦ Ἐνναλίου παραφνάδες.

26

Δικαιολογία δὲν πιάνει σ' ἓνα ἀγώνισμα
μηδὲ φίλα.

27.

Πιομένοι τῇ νεροποντῇ μὲ τὸ καρδάρι.

28

Βουκέντρισε τὰ βόδια.

29

Τῶν κοπρόσκυλων τῆς τάβλας.

30

Ἵορτυγία

Δίπλα σ' ἓνα χερσονήσι
ξερολιθιά ἀπ' ἀνθρώπινες παλάμες·
πρὶν νὰ χτιστεῖ, μαζὶ μὲ τὰ κοχύλια
τὸ νέμονταν τὰ σαρκοβόρα ψάρια.

31

ἸΑπέξω ἀπ' τὴν κορφὴ τοῦ κύματος
ὄλα τὰ παλαμάρια ἀνώφελα.

Ἄννα Ἀχμάτοβα

ΡΕΚΒΙΕΜ

μετάφραση Ἄρη Ἀλεξάνδρου

Ὅχι, δὲν ζήτησα τὸν ξένον οὐρανό,
οὔτε φτερούγας ξένης προστασία —
εἶμουν μὲ τὸν λαό μου τότε ἐδῶ
ὅπου ὁ λαός μου ζοῦσε μὲς σιτὴ δυστυχία.

Ἄντὶ προλόγου

Στὰ φοβερὰ χρόνια τῆς γιεζόβσυνα, πέρασα δεκαεφτά μῆνες
περιμένοντας στὴν οὐρά, μπροστὰ στίς φυλακὲς τοῦ Λένινγκραντ.
Μιὰ μέρα, κάποιος μὲ «ἀναγνώρισε». Τότε, μιὰ γυναίκα ποὺ
στεκόταν πίσω μου καὶ δὲν εἶχε ἀκούσει βέβαια ποτέ της τὸ
ὄνομά μου, ξύπνησε ἀπ' τὴν ἀκαμπτη νάρκη ὅπου πέφταμε ὅλοι
μας καὶ μὲ ρώτησε μὲ τὰ μελανιασμένα χεῖλη της, σκύβοντας
στ' αὐτὴ μου (ἐκεῖ, ὅλοι μίλαγαν ψιθυριστά):

— Κι αὐτό, μπορεῖτε νὰ τὸ περιγράψετε;

Κι ἐγὼ τῆς εἶπα:

— Μπορῶ.

Τότε, κάτι σὰν χαμόγελο γλίστρησε πάνω σ' αὐτὸ ποὺ εἶ-
ταν κάποτε τὸ πρόσωπό της.

1 Ἀπριλίου 1957, Λένινγκραντ

Ἀφιέρωση

Τὰ βουνὰ λυγίζουν μπρὸς σ' αὐτὴ τὴ συμφορὰ
δὲν κυλάει ὁ μέγας ποταμὸς
μὰ τῆς φυλακῆς τὰ σίδηρα γερά
κι ἀπὸ πίσω τους τοῦ κάτεργου ἢ «μονιά»
κι ὁ θανατερὸς καημὸς.
Δροσερὸ φυσάει τὸ ἀγέρι γι' ἄλλους, ξένους
γι' ἄλλους γλυκοφέγγει ἀχνὰ τὸ δειλινὸ
ἴδιοι ἐμεῖς παντοῦ, δὲν παίρνουμε εἶδηση κανέννας,
τὰ κλειδιὰ μονάχα ἀκοῦμε σιχαμένα
καὶ τὰ βήματα βαριά τῶν στρατιωτῶν.
Σηκωνόμασταν, λὲς κι εἶτανε γιὰ τοὺς ἐωθινούς

μές στὴν ἀποθηριωμένη πόλη ὀδεύοντας ξανά,
 συναντιόμασταν πιὸ ξέπνοοι κι ἀπὸ τοὺς νεκρούς,
 χαμηλότερος ὁ γήλιος καὶ στὸ πούσι ὁ Νέβας, στοὺς καπνοὺς
 κι ὁμως τραγουδάει ἡ ἐλπίδα πέρα μακριά.
 Καταδίκη ...καὶ τὰ δάκρια εὐθύς, μὰ τί νὰ σώσουν
 ἔχει ἀπ' ὅλους ἤδη ἀποκοπεῖ
 λές καὶ τὴ ζωὴ μὲ πόνο ἀπ' τὴν καρδιά θὰ ξερριζώσουν
 λές καὶ βάνουσα τ' ἀνάσκελα θὰ τὴν ξαπλώσουν
 μὰ βαδίζει... καὶ τρικλίζει... μοναχῆ.
 Τάχατες οἱ ἀθέλητές μου φίλες ποῦ εἶναι τώρα ἐκεῖνες
 τῶν σατανικῶν μου δύο ἐτῶν;
 Τί στῆς Σιβηρίας τίς θύελλες βλέπουν, στοῦ χιονιοῦ τὴ δίνη
 τί φαντάζονται στὸν κύκλο γύρω ἀπ' τὴ σελήνη;
 Στέλνω σ' ὄλες τους τὸν ὕστατο χαιρετισμό.

Μάρτιος 1940

Εἰσαγωγή

Εἶταν τότε ποὺ μόνο ὁ νεκρὸς χαμογέλαε κι ὅταν
 τὴ γαλήνη ἀπολάμβανε. Κι ἄχρηστη σὰν κατιμὰς
 ὄλη ἡ πόλη τοῦ Λένινγκραντ ταλαντευόταν
 στὶς ὑγρὲς φυλακὲς τῆς σιμά.
 Κι εἶταν τότε ποὺ πιά ἀπ' τὸ μαρτύριο τρελλὲς καὶ χαμένες
 τῶν καταδικῶν βιάδιζαν κιόλας οἱ φάλαγγες. Στὴ διαπασῶν
 ὄλο σφύριζαν σύντομα χαῖρε κλαμένες
 οἱ σειρῆνες σφύριζαν ἀργὰ τῶν ἀτμομηχανῶν.
 Τοῦ θανάτου τ' ἀστέρια ψηλά ἀκίνητοῦσαν
 διπλωμένη στὰ δυὸ ἡ ἀθῶα Ρωσία καταγῆς
 μὲ αἱματόβρεχτες μπότες καθὼς τὴν πατοῦσαν
 καὶ μὲ λάστιχα οἱ μαῦρες οἱ κλοῦβες στὸ φῶς τῆς αὐγῆς

1

Συνοδεία σὲ πῆραν καθὼς χάραζε ἡ μέρα
 ἀπὸ πίσω σου βιάδιζα σὰν σ' ἐκφορὰ
 τὰ παιδιὰ στὸ σκοτάδι τῆς κάμαρας κλαῖγαν
 καὶ στὸ εἰκόνισμα στάζαν ἐμπρὸς τὰ κεριά.
 Πὰ στὰ χεῖλη σου ἡ ψύχρα τῆς ἁγίας εἰκόνας.

Τὸν ἰδρῶ τοῦ θανάτου στὸ μέτωπο δὲν τὸν ξεχνῶ.
Σὰν τῶν δόλιων στρελτσὺ* τὶς γυναῖκες, πεσμένη στὸ χῶμα
δίπλα ἐκεῖ στοῦ Κρεμλίνου τοὺς πύργους θὰ οὐρλιάζω κι ἐγώ.

1953

2

Ἦρεμος ὁ Ντόν, γαλήνια κατεβαίνει
κίτρινο φεγγάρι μὲς στὸ σπίτι μπαίνει.

Μπαίνει καὶ φορᾶει τὸν σκοῦφο του στραβὰ
βλέπει ἐκεῖ τὸ κίτρινο φεγγάρι μιὰ σκιά.

Τούτη ἐδῶ ἡ γυναίκα ἀπ' τὴν ἀρρώστεια λυώνει
εἶναι μιὰ γυναίκα μόνη.

Μὲς στὸ μνήμα ὁ ἄντρας, τὸ παιδί στὴ φυλακή,
κάντε καὶ γιὰ μὲ μιὰ προσευχή.

3

Ὅχι, δὲν ὑποφέρω ἐγώ, μὰ κάποιος ἄλλος.
Ἐγὼ δὲν θὰ τὸ ἄντεχα. Κι αὐτὸ ποὺ ἔχει συμβεῖ,
ἄς τὸ καλύψουν οἱ μαῦρες ὀθόνες
κι ἄς πάρει κάποιος τὰ φανάρια...

Νύχτα.

4

Ποιὸς νὰ στὸ ἔλεγε τότε ποὺ οἱ φίλοι σου
φιλενάδα τους σ' ἔλεγαν κι ἔτοιμο τό ἔχεις τὸ σκῶμμα.
κι ἀμαρτάνοντας πρόσφερές τ' ἄλικά χεῖλή σου,
στὴ ζωὴ σου νὰ πάθεις τί σοῦ ἔμελλε ἀκόμα.
Στὴν οὐρὰ τριακοστὴ μὲ τὸ δέμα σου
νὰ σταθεῖς στὰ Κρεστὺ** καὶ μπροστὰ νὰ κοιτᾷς

* στρελτσὺ = τάγμα τοῦ Ἰβάν τοῦ Τρομεροῦ, προσωπικὴ φρουρὰ τοῦ τσάρου.

** Κρεστὺ = φυλακὲς τοῦ Λένιγκραντ.

καὶ μὲ δάκρυα καυτά, μὲ τὸ αἷμα σου
 τοῦ χειμῶνα τὸν πάγο νὰ καῖς, νὰ τρυπᾷς.
 Στὸ προαύλιο μιὰ λεύκα κουνάει τὰ κλαδιά λυπημένη
 κι οὔτε θρόισμα ἀκούγεται — κι ὅμως κεῖ στὰ κελιά
 πόσοι ἀθῶοι πεθαίνουν καὶ πᾶνε χαμένοι...

5

Φωνάζω μῆνες δεκαεφτά
 καὶ σὲ καλῶ στὸ σπίτι νὰ γυρίσεις.
 Στοῦ δήμιου πρόσπεφτα τὰ πόδια ταχτικά
 ἄχ, γιέ μου ἐσύ καὶ φρίκη μου, νὰ ζήσεις.
 "Όλα μπερδεύτηκαν γιὰ πάντα ἐδῶ,
 δὲν ξεχωρίζω τίποτα, δὲν ἔχω λύση.
 "Ανθρωπος ποιὸς καὶ ποιὸς θεριό;
 'Η ἐκτέλεση θ' ἀργήσει; Δὲ θ' ἀργήσει;
 Καὶ μόνο τ' ἄνθη σκονισμένα στὶς πρασιές·
 τὸ θυμιατήρι κουδουνίζει· κι οἱ πατημασιές
 πηγαίνουν ποῦ; Στὸ πουθενά.
 Κι ἴσα στὰ μάτια μὲ κοιτάει χλωμὸ
 μὲ σύντομο ἀπειλώντας με χαμὸ
 ἓνα τεράστιο ἀστέρι ἀπὸ ψηλά.

6

Οἱ βδομάδες σὰν πουλιὰ πετᾶνε
 τί συνέβη ποιὸς θὰ μοῦ τὸ πεῖ;
 Πῶς σὲ κοίταζαν στῆ φυλακῆ
 οἱ λευκὲς οἱ νύχτες, ποὺ καταραμένες νὰ 'ναι
 πῶς καὶ τώρα σὲ ξανακοιτοῦν
 μὲ ἀετίσιο μάτι φλογερὸ
 καὶ γιὰ τὸν ψηλὸ σου τὸ σταυρὸ
 καὶ γιὰ θάνατο μιλοῦν.

7

'Η καταδικαστικὴ ἀπόφαση

Κι ἔπεσεν ἡ λέξη ἡ πέτρινη τοῦ νόμου
 πὰ στὸ στῆθος μου τὸ ἀκόμα ζωντανό.

Τὶ νὰ γίνεῖ, ἀπὸ καιρὸ προετοιμαζόμεν
ὄπως - ὄπως θὰ τὰ βγάλω πέρα καὶ μ' αὐτό.

Ἔχω σήμερα πολλές δουλειές. Γιὰ μέτρα :
Πρέπει κάθε μνήμη εὐθύς νὰ σκοτωθεῖ
πρέπει τὴν καρδιά νὰ κάνω πέτρα
πρέπει πάλι τὴ ζωὴ νὰ μάθω ἀπ' τὴν ἀρχή.

Γιατὶ ἀλλιῶς... Θροτίζει, νά, ζεστά τὸ θέρος
στὸ παράθυρό μου στέκω κι εἶναι σὰν γιορτὴ.
Τὸ ἔλεγε ἡ καρδιά μου ἀπὸ καιρὸ, τὰ ξέρω
τοῦτο ἐδῶ τὸ φῶς καὶ τ' ἄδειο σπίτι στὴ σιωπὴ.

Καλοκαίρι 1939

8

Πρὸς θάνατον

Ἔτσι κι ἀλλιῶς θὰ ῥθεῖς, γιατί ὄχι τούτη τὴ στιγμή ;
Σὲ περιμένω, ἀδύνατο νὰ ἐπουλωθεῖ τὸ τραῦμα.

Ὅλα τὰ φῶτα τὰ ἔσβησα κι ἡ πόρτα μου ἀνοιχτὴ
νὰ μπεῖς ἐσὺ καθημερινὸς καὶ σπάνιος ὡς θαῦμα.

Ὅποια μορφή σ' ἀρέσει πάρε γιὰ νὰ ῥθεῖς
σὰν βλῆμα εἰσόρμησε καὶ σκότωσέ με
ἢ μ' ἓνα ζύγι ζύγωσε σὰν ἔμπειρος ληστής
ἢ μὲ τοῦ τύφου τὸν καπνὸ φαρμάκωσέ με.

Ἡ ὥς μύθος πού ἔχεις σοφιστεῖ καὶ λές ἀπὸ καιρὸ
κι ὄλοι τὸν μάθαν πιά μέχρι ναυτίας, μέχρι κόρου
ὥστε τὸ μπλέ πηλίκιο στὴν αὐλὴ νὰ δῶ
κι ἀπὸ τὸν τρόπο του χλωμὸ τὸν θυρωρὸ μου.

Τὸ ἴδιο πιά μοῦ κάνει. Ὁ Γιεμισεῖ κυλάει μὲς στὸν ἀφρὸ
τὸ πολικὸ τ' ἀστέρι φέγγει μὲς στὴν ἀμφιλύκη
καὶ τὴν γαλάζια λάμψη τῶν ἀγαπημένων μου ματιῶν
ἢ τελευταία τὴν καλύπτει φρίκη.

19 Αὐγούστου 1939, σπίτι τῆς Φοντάνκα

9

Ἔχουν σκεπάσει τὴ μισή μου τὴν ψυχὴ
μὲ τίς φτεροῦγες τους ἢ τρέλλα κι ἢ λωλάδα

καὶ μὲ ποτίζουσι φλόγινο κρασί
καὶ μὲ καλοῦν στή σκοτεινὴ κοιλάδα.

Καὶ τὸ κατάλαβα πὼς πρέπει πιά νὰ ὑποταχτῶ
στὴν τρέλλα αὐτὴ καὶ νὰ ὑπομένω
ἀφουγκραζόμενη τὸ παραμιλητὸ
ποῦ εἶναι δικό μου καὶ ἔχει γίνῃ κιόλας ξένο.

Δὲ θὰ μ' ἀφήσει τίποτα νὰ πάρω αὐτὴ
μαζί μου τίποτα νὰ πάρω πιά δὲ θὰ μπορέσω
(ὅσες παράκλησες καὶ ἂν πῶ γονατιστὴ
καὶ μ' ὅσες ἰκεσίες καὶ ἂν τῆς προσπέσω) :

Μήτε τοῦ γιοῦ τὰ μάτια ποῦ φαντάζαν τρομερὰ
λὲς καὶ εἶταν μάτια πετρωμένου μαρτυρίου
μήτε τὴ μέρα ποῦ μὲ βρῆκε ἡ συμφορὰ
μήτε τὴ λίγην ὥρα τοῦ ἐπισκεπτηρίου

μήτε τὰ χέρια ποῦ δροσίζανε τὸν πυρετό μου
μήτε τῆς λεύκας τὴν τρεμάμενη σκιὰ
μήτε τὰ λόγια ποῦ ἀχνοσβήναν στὴ γωνιὰ τοῦ δρόμου —
τὰ «μὴν ἀνησυχεῖς» στερνὴ παρηγοριά.

4 Μαΐου 1940, σπίτι τῆς Φοντάνκα

10

Σταύρωση

*Μὴ θρηνεῖς δι' ἐμέ, Μῆτερ,
ὅτι ἐν τάφῳ κεῖμαι.*

I

Χορὸς ἀγγέλων δόξασε τὴν ὑπερούσια μέρα
καὶ ἀνεώχθη ἐν πυρὶ, ὦ οὐρανέ.
"Ἴνα τί μὲ ἐγκατέλιπες, ἐκραύγασε πρὸς τὸν πατέρα
καὶ στὴ μητέρα του εἶπε: Μὴ θρηνεῖς δι' ἐμέ.

II

Ἡ Μαγδαληνὴ θρηνοῦσε καὶ χτυπιόταν
πέτρα ἀπόμεινε ὁ καλὸς του μαθητῆς,

μὰ τὴ μάνα του ποὺ ἀμίλητη στεκόταν
δὲν ἐτόλμησε νὰ τὴν κοιτάξει οὐδεὶς.

1940 - 1943

Ἐπίλογος

I

Ἔμαθα πῶς τὰ πρόσωπα σουρώνουν, πῶς κρυφοκοιτάζει
ὁ τρόμος κάτω ἀπ' τὰ χαμηλωμένα βλέφαρα καὶ πῶς
μὲ τὴ σφηνοειδῆ γραφὴ της πὰ στὰ μάγουλα χαράζει
ἢ ὀδύνη τίς τραχιές, σκληρές σελίδες της στὸ λίγο φῶς,
πῶς ξάφνου οἱ βόστρυχοι, τεφροὶ καὶ μαῦροι ἐκεῖ στὸ μέτωπό μου
γυρνᾶν ἀπὸ τὴ μιὰ στιγμή στὴν ἄλλη στὸ ἀσημί,
μαραίνεται στὰ χεῖλη τὰ πειθήνια τὸ χαμόγελό μου
κι ὁ φόβος μὲς ἀπ' τὸ στεγνὸ γελάκι μου κρυφαντηχεῖ.
Καὶ δὲν προσεύχομαι γιὰ μένα μοναχά
μὰ μνημονεύω κι ὅσες στάθηκαν μαζί μου, δίχως ἦχο
στὴν κάψα τοῦ Ἰουλίου καὶ μὲς στὴν παγωνιά
κάτω ἀπ' τὸν κόκκινο, τὸν τυφλωμένο τοῖχο.

II

Καὶ πάλι πλησίασε, νά, τοῦ μνημόσυνου ἡ ὥρα
καὶ βλέπω κι ἀκούω καὶ νιώθω σας ὅλες σας τώρα :

κι ἐκείνην ποὺ σύραν βαστώντας την ὡς τὴ σιγὴ
κι ἐκείνην ποὺ πιά δὲν πατάει τὴ γενέθλια γῆ

κι ἐκείνην ποὺ κούνησε ἀχνὰ τ' ὄμορφό της κεφάλι
καὶ εἶπε: «Ξανάρχομαι ἐδῶ σὰν στὸ σπίτι μου πάλι».

Θὰ τό' θελα νὰ 'τανε τρόπος τὰ ὀνόματα ἐδῶ νὰ τὰ πῶ
μὰ μοῦ 'χουνε τοὺς καταλόγους παρμένους καὶ ποῦ νὰ τοὺς βρῶ.

Γι' αὐτὲς ἔχω ὑφάνει ἓνα κάλυμμα φέρετρου μαῦρο, φαρδὺ
μὲ λέξεις δικές τους, φτωχές, ποὺ κρυφάκουσα ἐκεῖ.

Καὶ πάντα θυμᾶμαι κι ἡ μνήμη τίς φέρνει κοντά μου
καὶ δὲ θὰ ξεχάσω τες, μήτε στὴ νέα συμφορὰ μου

κι ἂν κλείσουν, φιμώσουν μου τὸ ματωμένο μου στόμα
μ' αὐτὸ πού ἑκατὸ ἑκατομμύρια λαοῦ ξεφωνίζουν ἀκόμα

παρόμοια ἄς μὲ φέρνουν στὴ μνήμη ὡς ἐγὼ μελετῶ τες, ὠϊμένα,
καθὼς θὰ χαράζει μνημόσунου μέρα γιὰ μένα.

Κι ἂν κάποιοι σὲ τούτῃ τῇ χώρᾳ θελήσουν
τιμώντας τὴ μνήμη μου μιὰ προτομὴ νὰ μοῦ στήσουν

τὸ ναί μου τοὺς δίνω γι' αὐτὴ τὴ λαμπρὴ τελετὴ
μὲ μιὰ συμφωνία: Νὰ μὴ τὸ μνημεῖο στηθεῖ

στὴ θάλασσα δίπλα, ἐκεῖ πού πρωτόδα τὸ φῶς
γιατὶ μὲ τὴ θάλασσα κόπηκε πιά κι ὁ στερνός μου δεσμός

καὶ μήτε στοῦ Κήπου τῶν τσάρων τὴν πέρα τὴ μύχια γωνιά
ἐκεῖ πού μὲ ψάχνει στενάζοντας κάποια σκιά

μὰ ἐδῶ πού στεκόμουν ἀτέλειωτες ὥρες ὀρθή
ἐδῶ πού γιὰ μὲ στὸ λουκέτο δὲ βάλαν κλειδί.

Γιατὶ καὶ στὸν ὄλβιο τὸν θάνατο θέλω νὰ μείνει
τῆς μαύρης ὁ θόρυβος κλούβας γιὰ πάντα στὴ μνήμη

κι ὁ χτύπος, ὁ βρόντος τῆς πόρτας πού σκίζει τ' αὐτιά
κι ὡσὰν πληγωμένου θεριοῦ τὸ οὐρλιαχτὸ τῆς γριᾶς.

Κι ἄς στάζει ἀπ' τὰ βλέφαρα ἀσάλευτα μπρούντζινα, ὡς λυώνει
σὰν δάκρυ ἄς κυλάει καὶ σὰν δάκρυ ἄς σταλάζει τὸ χιόνι

κι ἄς γλούγλου κι ἄς γλοὺ φυλακῆς περιστέρι μακριὰ
καὶ πέρα τὰ πλοῖα τοῦ Νέβα ἄς πορεύονται ἄργά.

Μάρτιος 1940

κριτική πραγματογνωσία

Βασίλης Διοσκουρίδης

ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΑΝΙΑΤΗΣ: Ο ΜΙΔΑΣ ΒΑΣΙΛΙΑΣ ΕΧΕΙ ΑΥΤΙΑ ΓΑΪ-
ΔΑΡΟΥ ἢ ΕΚΑΤΕΡΩΘΕΝ ΤΗΣ ΟΥΣΙΑΣ ὑπὸ Θεμιστοκλους, 1972

Διακρίνουν* τέσσερα εἶδη δοκιμίου: τὸ πειστικό, ἢ δοκι-
μιακό· πὸ ἔχει μορφήν ἐπιχειρήματος: (εἰσάγεται μία θέση
καὶ στηρίζεται ἢ θέση αὐτή). Τὸ ἀφηγηματικό· πὸ ἔχει μορφήν
ἀφήγησης· καί, ἄρα, τὰ βασικά, τουλάχιστον, μορφολογικὰ στοιχεῖα
μιᾶς ἀφήγησης: μῦθος καὶ ἀφηγητὴ τοῦ μῦθου. Τὸ δραματικό· πὸ
ἔχει μορφήν διαλόγου· καί, ἄρα, τὰ βασικά, τουλάχιστον, μορφολο-
γικὰ στοιχεῖα ἐνὸς διαλόγου: χαρακτῆρες καὶ κατάστασις καὶ δρά-
σις. Τὸ στοχαστικό, τέλος, ἢ ποιητικό, δοκίμιο· πὸ ἔχει μορφήν
στοχασμοῦ· καί, ἄρα, τὸ βασικό, τουλάχιστον, μορφολογικὸ στοιχεῖο
ἐνὸς στοχασμοῦ: ποιητικὴ σύνδεσις εἰκόνας καὶ ιδέας. Εἰκόνας
καὶ ιδέες πρέπει νὰ συνδέονται, παρατηροῦν· εἰδεμῆ, θὰ ἔχομε ἀ-
πλῶς χαοτικὴν ρητορεία. Παρεκβατικὰ σημειῶνω, ὅτι διακρίνουν,
ἐπιπλέον, εἰδικὰς μορφὰς τῶν εἰδῶν αὐτῶν.

Καθαρότερον εἶδος θεωρεῖται τὸ πρῶτον. "Ἐνα δοκίμιο, λέ-
γουν, εἶναι στὸ μέγιστον βαθμὸν δοκιμιακὸν ὅταν ἐμφανίζεται ὡς
ἐπιχείρημα, ὡς ἄμεση ἀπόπειρα πειθοῦς. Τοῦτο, ὡστόσο, δὲν
σημαίνει ὅτι ἓνα μόνον εἶδος δοκιμίου, τὸ δοκιμιακόν, εἶναι πει-
στικό. "Ὅλα τὰ εἶδη εἶναι, κατὰ κάποιαν ἐννοίαν· ἐπειδὴ ὅλα εἶ-
ναι, τελικὰ, ἀπόψεις μᾶλλον ἐνὸς πράγματος παρά τὸ ἴδιον τὸ
πράγμα. "Ὅταν ἓνας δοκιμιογράφος περιγράφει κάποιαν σκηνήν,
παρατηροῦν, καταγράφει ὅτι ἐκεῖνος βλέπει ἀπὸ τὸ ὀπτικὸν ση-
μεῖον τοῦ στὸν χῶρον καὶ στὸν χρόνον· ἐπειδὴ δὲν μπορεῖ νὰ κάμει
διαφορετικά. Μπορεῖ νὰ περιγράψει τὴν σκηνήν ὅπως τὴν βλέπει
ἐκεῖνος μόνον, ὅχι ὅπως κάποιος ἄλλος, οὔτε ὅπως εἶναι. "Ὅμως
ἐκλέγοντας νὰ περιγράψει τὴν σκηνήν, ἔμμεσα μᾶς καλεῖ, ἰσχυρί-
ζονται, νὰ ἐκλάβομε τὸ λόγον τοῦ σὰν τὴν πραγματικὴν σκηνήν. Τὸ
ἴδιον ἰσχύει σὲ περιπτώσεις δοκιμιογράφων οἱ ὅποιοι ἀφηγοῦν-

* Δὲς Scholes - Klaus, Elements of the essay, Oup, New York 1969

ται γεγονότα ἢ μεταδίνουν πληροφορίες. Ἄρα, συνάγουν, ἡ πειστική διάσταση ὑπάρχει στὸν πυρήνα ὄλων τῶν δοκιμίων.

Ἐνα δοκίμιο προσεγγίζεται διαμέσου τῶν μορφολογικῶν στοιχείων του. Καὶ ἐπειδὴ ἐνδέχεται, ὑπενθυμίζουν, ἓνα δοκίμιο νὰ συνδυάζει τὰ τέσσερα θεμελιώδη εἶδη (καὶ ὅσο μακρότερο εἶναι, τόσο πιθανότερο εἶναι νὰ συνδυάζει τὰ εἶδη αὐτὰ μὲ τρόπους πλούσιους καὶ σύνθετους), ἡ μέθοδος προσέγγισης τοῦ κριτικοῦ ἀναγνώστη ὑπαγορεύεται ἀπὸ τὶς παραλλαγές στὰ μορφολογικὰ στοιχεῖα τοῦ ἔργου ποὺ μελετᾶ. Ἐχω ἐπιχειρήσει ὡστόσο νὰ δώσω ἓνα διάγραμμα τῆς θεωρίας τοῦ δοκιμίου· καὶ ἔχω ἀντλήσει τὸ διάγραμμα αὐτό, καθὼς ἀφήνω νὰ ἐννοηθεῖ, ἀπὸ τὸ (συστηματικὸ καὶ περιεκτικὸ) ἐγχειρίδιο, στὸ ὁποῖο παραπέμπω. Ὅφειλω νὰ εἰδοποιήσω ἀμέσως, ὅτι τὸ διάγραμμα εἶναι ἀνεπαρκές — τουλάχιστον καθεαυτὸ· πρῶτον, ἐπειδὴ δὲν ἀναφέρεται σὲ βασικὰ σημεῖα τῆς θεωρίας (στὰ σημεῖα, αἴφνης, ὅπου ἀνιχνεύεται ἡ φιλολογικὴ καταγωγή τοῦ δοκιμίου· ἢ στὸ σημεῖο ὅπου ἐξετάζεται ἡ ἐτυμολογικὴ παραγωγή τοῦ ὄρου «δοκίμιο», καὶ σὲ ἄλλα)· δεύτερον, ἐπειδὴ συγκεφαλαιώνει ἐλλειπτικὰ — καί, ἄρα, θίγει ὑπαινικτικὰ — ἐπίσης βασικὰ σημεῖα τῆς θεωρίας (τὰ σημεῖα, αἴφνης, ὅπου ἀναλύεται διεξοδικά, ὡς ἓνα μέτρο, ἡ κριτικὴ μέθοδος προσέγγισης τῶν τεσσάρων εἰδῶν· ἢ τὸ σημεῖο ὅπου περιγράφεται ἡ σύσταση μιᾶς εἰδικῆς μορφῆς τῶν εἰδῶν αὐτῶν, καὶ ἄλλα).

Ἄνεπαρκές ἂν εἶναι τὸ διάγραμμα καθεαυτὸ, εἶναι, ὡστόσο, ἐπαρκές γιὰ τὸν σκοπὸ μου· ἐννοῶ, τὴν κριτικὴν προσέγγιση στὸ κείμενο τοῦ Γιώργου Μανιάτη. Καὶ ὀνομάζω (α) αὐτὸ τὸ κείμενο στοχαστικὸ δοκίμιο· ποὺ παρουσιάζει (β), ἐξἄλλου, διαστάσεις πειστικοῦ καὶ ἀφηγηματικοῦ καὶ δραματικοῦ δοκιμίου. Πάλι εἰδοποιῶ, ὅτι ἡ (α) καὶ ἡ (β) φράσεις δὲν ἐκφράζουν ἐντελῶς τὴ γνώμη μου. Ἄν, ὅμως, εἰσαγάγω μίαν λεκτικὴν προσθήκη τόσο στὴν (α) ὅσο καὶ στὴ (β), ἡ γνώμη μου θὰ ἐκφράζεται ἐντελῶς· τοῦτο θὰ κάμω πρὸς τὸ τέλος αὐτοῦ τοῦ σημειώματος. Στὸ μετὰξύ, προτίθεμαι νὰ διατυπώσω μερικὲς προτάσεις μὲ διπλὸ σκοπὸ: τὴ στήριξη τῆς γνώμης μου κάτω ἀπὸ τὴν ἀτελεῆ μορφή της, καὶ τὴ δικαίωση τῶν λεκτικῶν προσθηκῶν στὴ γνώμη αὐτή.

Ὅτι ἡ ὀνομασία στοχαστικὸ δοκίμιο εἶναι βασικὰ ὀρθή, βεβαιώνεται ἀπὸ τὴ δομὴ τοῦ (πεζοῦ) λόγου καὶ τὸν τόνο τοῦ συγγραφέα ὅπως ἐμφανίζονται (σχεδὸν παντοῦ) στὸ κείμενο. Καὶ ἀναφορικὰ μὲ τὴ δομὴ τοῦ λόγου ὅπως ἐμφανίζεται στὸ κείμενο,

φανερὴ εἶναι ἡ πρόθεση τοῦ συγγραφέα νὰ ὑποβάλλει πράγματα διαμέσου τοῦ συνειρμοῦ λέξεων, εἰκόνων καὶ ἰδεῶν. Ἡ τελευταία πρόταση ἔχει δύο, τουλάχιστο, λογικὲς συνέπειες : ὅτι πρόθεση τοῦ συγγραφέα εἶναι νὰ ὑψώσει τίς εἰκόνες τοῦ κειμένου του σὲ σύμβολα μὲ νόημα περισσότερο ὑποβλητικὸ παρά πειστικόν· ὅτι πρόθεση τοῦ συγγραφέα εἶναι ἡ δομὴ τοῦ λόγου του νὰ ἔχει χαρακτηριστικότερο συνειρμικὸ παρά ἀφηγηματικόν, δραματικόν, ἢ πειστικόν. Ἄλλ' ὑποβλητικὴ χρῆσις τῶν συμβόλων καὶ συνειρμικὴ δομὴ τοῦ λόγου συσταίνουσι, ὅπως ἰσχυρίζονται, τὰ θεμελιώδη μορφολογικὰ στοιχεῖα ἐνὸς στοχασμοῦ· ἄρα, ἡ ὀνομασία στοχαστικὸ δοκίμιον, πού ἔδωσα στὸ κείμενον αὐτό, εἶναι βασικὰ ὀρθή.

Ἔτι ἡ ὀνομασία στοχαστικὸ δοκίμιον εἶναι βασικὰ ὀρθή, βεβαιώνεται, ἐξάλλου, ἀπὸ τὸν τόνον τοῦ συγγραφέα ὅπως ἐμφανίζεται στὸ κείμενον. Μὲ τόνον γενικὰ ἐννοοῦν τὴν στάση, ἢ τὴν σχέσιν, ἐνὸς συγγραφέα πρὸς τὸν ἀναγνώστη του ἢ τὸ ὑλικόν του ἢ ἀμφότερα). Παρεκβατικὰ σημειῶνω ὅτι ὑπάρχουσι, ἐπιπλέον, εἰδικὲς χρήσεις τοῦ ὄρου. Ὁ συγγραφέας ἐνὸς στοχαστικοῦ δοκιμίου, λέγουσι, ἐλάχιστα προσέχει τὸν ἀναγνώστη του· καὶ διαλέγεται μὲ τὸν ἑαυτὸν περισσότερο παρά μὲ ἄλλους. Ἐπειτα, δὲν ἐνδιαφέρεται νὰ μᾶς κινήσει πρὸς εἰδικὴ κατεύθυνση· οὔτε ὁ ἴδιος ἔχει πάντα. Μᾶς προσκαλεῖ νὰ ἀναγνώσομε· σπανίως, δμως, ἀναγνωρίζει τὴν παρουσίαν μας. Ὁ στοχαστικὸς συγγραφέας, τέλος, εἶν' ἓνα εἶδος ἐξερευνητῆ· πού ἐξετάζει τὸν ἑαυτὸν του καὶ τὸ περιβάλλον του ἀναζητώντας τὴν ἀλήθειαν. Τώρα, ἰδοὺ μερικὰ δείγματα γραφῆς τοῦ συγγραφέα μας : (α) σελ. 17, ὑποσ. 3 «Ἡ γλῶσσα στὴν ὁποία ἀπευθύνομαι σὲ κάποιον εἶναι κοινή, μάλιστα προσπαθῶ νὰ εἶναι, ὅσο γίνεται, ἡ δική του. Ὅταν γράφω, μιλάω τὸ μίλημά μου χωρὶς περιορισμὸν καὶ αὐτὸ πιστοποιεῖ ὅτι δὲ γράφω σὲ κάποιον, ἀλλὰ ἀπλῶς γράφω» (β) σελ. 32 «Εἶναι λέξεις : ντουβάρια ἐνὸς λαβυρίνθου πού δὲ θὰ διαβῶ ποτέ, πού θὰ μείνει πάντοτε ὀπισθὲν μου. Σὲ κάθε μου βῆμα αὐξάνει κατὰ ἓνα βῆμα : Τὸν ἀποφεύγω, μὲ ἀκολουθεῖ. Στρέφω νὰ τὸν ἀκολουθήσω, μὲ ἀποφεύγει. Λίγο λίγο λαβαίνει τὴν μορφήν τῆς ἴδιας τῆς ἀπειλῆς ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς ὁποίας ἐξακολουθῶ καὶ γράφω. Γράφω. Οἰωνοσκοπῶ, προανακρούω ἢ ἐμπεδώνω — γράφω» (γ) σελ. 53 «Τίποτε δὲν ὑπάρχει πιά ὅταν γράφω, ἀκόμη καὶ αὐτὸ τὸ φύλλον χαρτὶ καὶ τὸ ἴδιον τὸ χέρι μου — τὸ χέρι αὐτὸ μὲ τὸ ὁποῖον γράφω μπροστὰ στὰ μάτια μου — καὶ ἡ πραγματικότης ὀλόκληρη περιορίζονται στὴ

συλλαβή, και ὁ χρόνος στὸ μὴ —χρόνο τῆς ἀπομονωμένης στιγμῆς χωρὶς καμιά γέφυρα μὲ τὴ ζωή, ἐνῶ κι αὐτὸ τοῦτο τὸ πρᾶγμα γιὰ τὸ ὁποῖο γίνεται λόγος σβήνει ἐξ ὀλοκλήρου»*.

Αὐτὰ εἶναι τὰ δείγματα. Καὶ εἶναι, ὀφείλω νὰ προσθέσω δείγματα μὲ τὴν πλήρη ἔννοια τῆς λέξης: ἐκφράζουν τέλεια τὸν τόνο ὅπως ἐμφανίζεται σχεδὸν παντοῦ στὸ κείμενο —δείγματα χαρακτηριστικά. Καὶ ἀναφορικὰ μὲ τὰ (α), πού συσταίνονται ἀπὸ φράσεις γύρω στὴ φύση, λειτουργία καὶ διαφορὰ δύο «γλωσσῶν»: τῆς λογοτεχνικῆς καὶ τῆς κοινῆς, ἢ πρόθεση τοῦ συγγραφέα νὰ σταθεῖ, ἢ νὰ σχετισθεῖ, στοχαστικὰ πρὸς τὸν ἀναγνώστη ὑποδηλώνεται μὲ τὴ φράση. «Ὅταν γράφω, μιλάω τὸ μίλημά μου χωρὶς περιορισμό...». «Ὅταν γράφω, λέγει· ἄρα, ὅποτε γράφει· ἄρα, καὶ τώρα, ἐνόσω γράφει· μιλάω τὸ μίλημά μου, ἀποφαίνεται· ἄρα ἐκφράζει τὸν ἀτομικὸ του ἑαυτὸ περισσότερο παρὰ τὸν συλλογικὸ· μὲ ἄλλες λέξεις, διαλέγεται μὲ τὸν ἑαυτὸ του περισσότερο παρὰ μὲ ἄλλους· χωρὶς περιορισμό, διευκρινίζει· ἄρα, χωρὶς ὀργανωμένο σχέδιο, κινούμενο, αἴφνης, ἀπὸ μία παραδοχὴ πρὸς κάποιο συμπέρασμα, ἀπὸ μία κατάσταση πρὸς κάποια κορυφὴ καὶ λύση· μὲ ἄλλες λέξεις, οὔτε κινεῖται οὔτε, ἄρα, μᾶς κινεῖ πρὸς εἰδικὴ κατεύθυνση. Καὶ ἀναφορικὰ μὲ τὸ (β), πού συσταίνεται ἐν μέρει ἀπὸ φράσεις γύρω στὴ φύση τοῦ γλωσσικοῦ, ὅπως ὀνομάζεται, ὀρίζοντα καὶ τὴν ἀδυναμία ὑπέρβασής του, ἐν μέρει ἀπὸ φράσεις γύρω στὴν ἐπίγνωση τῆς ἀδυναμίας αὐτῆς καὶ τὴν ἐνέργεια τῆς ἐπίγνωσης, ἢ πρόθεση τοῦ συγγραφέα νὰ σταθεῖ στοχαστικὰ πρὸς τὸν ἀναγνώστη δηλώνεται διαμέσου τῆς συντακτικῆς κατασκευῆς τοῦ λόγου στὴν περίοδο: «Οἰωνοσκοπῶ, προανακρούω ἢ ἐμπεδώνω — γράφω». (Ἡ ὁποία σημειώνει, κατὰ μέγα μέτρο, τὴ νοηματικὴ κορύφωση καὶ τελείωση τοῦ χωρίου). Παρατηρῶ ἀρχικά, ὅτι περιέχει τέσσερις (κύριες μονολεκτικὲς) προτάσεις· ὅτι τὰ ρήματα ὄλων τῶν προτάσεων εἶναι τύποι ἐνεστώτων σὲ ὀριστικὴ· καὶ ὅτι ἡ τελευταία πρόταση ἐκφέρεται ἐμφατικά. Τὸ σχῆμα τῆς κατασκευῆς μου φαίνεται σημαντικὸ καὶ καθηλώνει στιγμιαῖα τὴν προσοχή μου. Παρατηρώντας ἀκριβέστερα ἀνακαλύπτω τὰ ἐξῆς: Ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος, οἱ ἐνεστωτικοὶ τύποι τῶν ρημάτων οἰωνοσκοπῶ καὶ προανακρούω ἢ ἐμπεδώνω προσδιορίζουν ἐπεξηγηματικὰ τὴν ἐν-

* Ἀκολουθῶ τὴν (αὐξουσα θετικὴ: 1, 2, 3, κτλ.), ὄχι τὴ (φθίνουσα ἀρνητικὴ: - 1, - 2, - 3, κτλ.), σελιδαρίθμηση τοῦ κειμένου· ἡ πρώτη εἶναι τοῦ ἐκδότη, ἡ δευτέρα τοῦ συγγραφέα· ὁ ὁποῖος, ἂν ἀντιλαμβάνομαι καλά, θεωρεῖ αὐτὸ τὸ γραφικὸ — ὀπτικὸ εὔρημα νοηματικὸ (συνεπῶς, ἀναπόσπαστο) στοιχεῖο τοῦ ἔργου.

νοια τοῦ ρήματος γράφω· καλύτερα προσδιορίζουν τὴν ἔννοια τοῦ ρήματος αὐτοῦ ὅπως ὑπάρχει καὶ ὅπως ἐνεργεῖ στὸ πνεῦμα τοῦ ὑποκειμένου τῶν προτάσεων· ἀκόμη καλύτερα, προσδιορίζουν τοὺς ὑπαρκτικούς τρόπους ἐνέργειας τοῦ συγγραφέα ὡς συγγραφέα. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, οἱ ἐνεστωτικοὶ τύποι τῶν ρημάτων οἰωνοσκοπῶ καὶ προανακρούω ἢ ἐμπεδώνω εἶναι τύποι ἐπαναληπτικοί· φανερώνουν σταθερὴν ἐπανάληψη τῶν ἐνεργειῶν ποὺ σημαίνουν τὰ ρήματα· τὰ ρήματα σημαίνουν, ὅπως εἶδαμε, τοὺς ὑπαρκτικούς τρόπους ἐνέργειας τοῦ συγγραφέα ὡς συγγραφέα. Καὶ τὸ συμπέρασμα εἶναι προφανές. Ἡ συντακτικὴ κατασκευή τοῦ λόγου στὴν περίοδο τείνει κυρίως νὰ καθορίσει ἓνα ἥθος τρόπων· ἐννοῶ, τοὺς τρόπους ἀπὸ τοὺς ὁποίους, καὶ μὲ τοὺς ὁποίους, ὁ συγγραφέας ὑπάρχει καὶ ἐνεργεῖ ὡς συγγραφέας· καί, ἄρα, τείνει νὰ καθορίσει τὸ εἶδος τοῦ συγγραφέα· εἶν' ἓνα εἶδος ἐξερευνητῆ (οἰωνοσκοπῶ, προανακρούω ἢ ἐμπεδώνω)· ποὺ ἐξετάζει (ἔμμονα, πάντα, συνεχῶς : ἐπαναληπτικὰ) τὸν ἑαυτό του καὶ τὸ περιβάλλον του ἀναζητώντας τὴν ἀλήθεια. Καὶ ἀναφορικὰ μὲ τὸ (γ), ποὺ συσταίνεται ἀπὸ φράσεις γύρω στὴν ψυχολογία τῆς δημιουργικῆς διαδικασίας, ἡ πρόθεση τοῦ συγγραφέα νὰ σταθεῖ στοχαστικὰ πρὸς τὸν ἀναγνώστη ἐξιχνιάζεται στὶς εἰκόνες καὶ τὶς ιδέες τοῦ χωρίου. Οἱ ὁποῖες ἐπιχειροῦν κυρίως νὰ δώσουν τὴν ἐντύπωση μιᾶς ὀλιγκῆς ἀπαλοιφῆς καὶ ἀπουσίας τῶν πραγμάτων κατὰ τὴν ὥρα τῆς δημιουργίας («Τίποτε δὲν ὑπάρχει πιά ὅταν γράφω... καμιὰ γέφυρα μὲ τὴ ζωή...»)· καὶ τὴν ἐντύπωση ἐνὸς προσώπου μόνον, ἀποσπασμένου καὶ προσηλωμένου : εἶναι τὸ πρόσωπο τοῦ συγγραφέα. Ποὺ δὲν ἀναγνωρίζει τὴν παρουσία μας· ποὺ διαλέγεται μὲ τὸν ἑαυτό του περισσότερο παρὰ μὲ ἄλλους· ποὺ στοχάζεται. Ἄρα, ἡ ὀνομασία στοχαστικὸ δοκίμιο, ποὺ ἔδωσα στὸ κείμενο αὐτό, εἶναι βασικὰ ὀρθή.

Βεβαίωσα τὴν πρόθεση τοῦ συγγραφέα νὰ ὑποβάλει πράγματα διαμέσου τοῦ συνειρμοῦ λέξεων, εἰκόνων καὶ ιδεῶν, ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος· καὶ νὰ σταθεῖ, ἢ νὰ σχετισθεῖ, στοχαστικὰ πρὸς τὸν ἀναγνώστη, ἀπὸ τὸ ἄλλο. Τώρα μπορῶ νὰ ἐξετάσω τὴν πραγμάτωση τῆς πρόθεσης. Ἴδού, ἓνα δεῖγμα* λεκτικῆς εἰκόνας τοῦ δοκιμίου. Εἰσάγεται ἔτσι : «Γράφτηκε στὸ ποτάμι, ἀρχὲς Μαΐου 1971, μὲ ἀφορμὴ τὴν ἐκλειψὴ τῆς σελήνης» σελ. 7· συνεχίζεται καὶ τελειώνεται ἔτσι : «Στὶς σελίδες τοῦ «Μίδα» δίνεται ὡς ἡμερομηνία γεννήσεως μιὰ στιγμὴ ἐκλείψεως καὶ

* «δεῖγμα» στὴν ἔννοια τοῦ § 7.

κινδύνου ἀφανισμοῦ, δὲν παύουν* ὥστόσο νὰ συνιστοῦν σύζευξη μὲ παρχγράφους δανεισμένες ἀπὸ ἓνα παρισινὸ τετράδιο σημειώσεων, μιᾶς ἐποχῆς (ἄνοιξη 1968) γενικῆς ἀταραξίας» σελ. 10 - 11· καὶ σχολιάζεται, ἢ διευκρινίζεται, ἔτσι: «Ὁ συγγραφέας σὲ κατάσταση κινδύνου ἐκλείψεως εἶναι αὐτὸς πού, εἰδοποιούμενος ὅτι τοῦ μένου τρία λεπτά καιρὸς, καταφεύγει στὸ γράψιμο...» σελ. 11 - 12· καὶ ἔτσι: «Ὁ κόσμος μπορεῖ νὰ χάνεται: Ἡ πόλις νὰ ἔχει παρθεῖ καὶ παραδοθεῖ στὴν ἀγριότητα. Παιδιὰ νὰ σφάζονται στοὺς δρόμους... Κλαγγές, κραυγές καὶ φλόγες νὰ εἶναι οἱ Συρακοῦσες... Τίποτε δὲ θὰ ταραξεί τὸν προσηλωμένο στοχαστή, οὔτε κὰν τὸ σπαθὶ πού σηκώνεται γιὰ νὰ τὸν ἀφανίσει. «Μὴ μοῦ χαλᾶς τοὺς κύκλους», θὰ πεῖ ἐνοχλημένος. Ἐνοχλημένος ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι τὸν ἀποσποῦν ἀπ' τὴ δουλειά του» σελ. 53 - 54· καὶ ἔτσι: «Τὸ γράψιμο εἶναι μόνο διορία. Τὴ νύκτα αὐτὴ τῆς ἐκλείψεως (γιατὶ ὁ ἴσκιος μου γύρισε πίσω ἐπάνω μου καὶ μὲ τύλιξε, κι εἶναι ἡ νύκτα ἀδύνατη καὶ τὸ φεγγάρι ἓνας κρατήρας), πού πασχίζω νὰ τελειώσω καὶ δὲν μπορῶ, νὰ ζήσω, καὶ οὔτε αὐτὸ τὸ μπορῶ, ἀλλὰ μόνο γράφω, εἶναι ἀκριβῶς σὰ νὰ ἐξαντλῶ (ἢ σὰ νὰ ἐπιτυγχάνω;) μιὰ τελευταία διορία. Χωρὶς σχεδὸν νὰ τὸ θέλω. Γιατὶ ἂν ἤθελα νὰ γράψω, θὰ κινδύνευαν ἀποκοιμηθῶ, καὶ ἂν γινόταν νὰ κοιμηθῶ, θὰ κινδύνευαν νὰ μὴ γράψω. Δὲν θέλω νὰ γράψω, θέλω νὰ κοιμηθῶ—γι' αὐτὸ μόνο γράφω.» σελ. 57 σημ. 21· καί, τέλος, ἔτσι: «Τὸ ποίημα γράφεται ἀσφαλῶς νύκτα, ἀλλὰ ἔχει τὴ δική του νύκτα, γι' αὐτὸ» σελ. 24· καὶ ἔτσι: «...τίποτε δὲ μοιάζει μὲ τὸ σκοτάδι ὅσο αὐτὸ τὸ γραφεῖο...». Ἡ πρώτη ἐντύπωση πού δέχομαι ἀπὸ τὴν εἰκόνα εἶναι ἡ μοναδικότητά της· ἀλλὰ μὲ τὴν κακὴ ἐννοια τοῦ ὄρου. Ἐπειδὴ ἀντιπροσωπεύει τὴν ἐμπειρία τοῦ συγγραφέα μόνο· καὶ τὸ περιεχόμενό της βρίσκεται ἔξω ἀπὸ τὴ δική μου ἐμπειρία· μὲ ἀποτέλεσμα νὰ μὴ μπορῶ νὰ ἐλέγξω τὸ κύρος της: ἄραγε ὁ Γαλλικὸς Μάϊος 1968 (παρισινὸ τετράδιο—ἄνοιξη 1968) διεγείρει τὴν ἰδέα μιᾶς ἐποχῆς γενικῆς ἀταραξίας; Καὶ γιὰτὶ εἰδικὰ ὁ Γαλλικὸς Μάϊος; Ἀλλὰ ὁ συγγραφέας, ἐνδέχεται νὰ μοῦ παρατηρήσουν, δὲν ἐννοεῖ μιὰν ἐποχὴ γενικῆς ἐξωτερικῆς ἀταραξίας, ἀλλὰ μιὰν ἐποχὴ γενικῆς ἐσωτερικῆς ἀταραξίας. Στὸ ὁποῖο θ' ἀπαντήσω: Ὁρθά· ὥστόσο, ποῖδ' εἶναι τὸ σύμβολο ἐδῶ μὲ τὸ ὁποῖο θὰ ἐννοήσω μιὰν ἐποχὴ γενικῆς ἐσωτερικῆς ἀταραξίας; ἄραγε μιὰ ἐποχὴ γενικῆς ἐξωτερικῆς ταρα-

* Μὲ τὴν ἔκφραση «δὲν παύουν» εἰσάγεται τὸ δεύτερο μέρος τῆς εἰκόνας· ὄχι νέα εἰκόνα.

χῆς (Γαλλικός Μάιος 1968); Τότε μπορεῖ νὰ εἰποῦν: "Ὁχι, καθόλου· τὸ σύμβολο εἶναι ὁ προσηλωμένος Συρακούσιος στοχαστής. Ἄλλὰ γνωρίζω αὐτὸ τὸ σύμβολο, θ' ἀποκριθῶ· καὶ δὲν εἶναι τὸ σύμβολο ποὺ ἀναζητῶ· ἀναζητῶ ἓνα σύμβολο μέσα στὴ συνειρμικὴ δομὴ τῆς φράσης «δὲν παύουν...»· ἐπίσης, ἓνα σύμβολο κοινό· μὲ τὸ ὁποῖο θὰ μποροῦσα νὰ ἐπικοινωνήσω. Τὸ σύμβολο τοῦ Συρακούσιου στοχαστῆ ὅπως ἐμφανίζεται ἐδῶ, εἶναι στὴν ὑψιστοβῆθμὸ ἀτομικὸ· προσωπικὸ· μοναδικὸ· καὶ ἄρα, ἀκατάληπτο. Ἡ δευτέρη ἐντύπωση ποὺ δέχομαι ἀπὸ τὴν εἰκόνα εἶναι ὅτι ὁ συγγραφέας ἐπινοεῖ· δὲν ἀποκαλύπτει. Αὐτὸ θὰ βεβαιώσω ἐξετάζοντας τὴ συνειρμικὴ κατασκευὴ τοῦ λόγου στὶς προτάσεις: (α) «Τῆ νύχτα αὐτὴ τῆς ἐκλειψης...», (β) «Γράφτηκε...», καὶ (γ) «Στὶς σελίδες τοῦ Μίδα δίνεται...». Ἡ (α) ἐπιχειρεῖ νὰ μεταβάλλει ἓνα στοιχεῖο, τὸν ὁμιλητῆ, σὲ ἓνα ἄλλο, τὸν «ἴσκιο» του, μεταφέροντας ὀρισμένα βασικὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ τελευταίου στὸ πρῶτο· ἐπιχειρεῖ νὰ συγχωνεύσει, ἢ νὰ ἐνώσει, κατὰ κάποιον τρόπο, τὰ δύο στοιχεῖα· μὲ ἀποτέλεσμα τὸ ἓνα, ὁ ὁμιλητής, νὰ μὴν εἶναι σὰν τὸ ἄλλο, τὸν «ἴσκιο» του, ἀλλὰ νὰ ἔχει γίνῃ τὸ ἄλλο, ὁ «ἴσκιος» του. Τὰ δύο στοιχεῖα, ὡστόσο, ἀρνοῦνται νὰ ἐνωθοῦν· καὶ παραθέτονται μόνο. Μπορῶ νὰ τὰ συγκρίνω καὶ μπορῶ νὰ ἐπισημάνω τὶς ὁμοιότητες των· δὲν μπορῶ νὰ ἰδῶ ὅτι ὀρισμένα βασικὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ τελευταίου ἀνήκουν πράγματι στὸ πρῶτο. Καὶ ἀναγκάζομαι νὰ διανοοῦμαι (ἄρα, νὰ συλλαμβάνω ἔμμεσα) ἀντὶ νὰ αἰσθάνομαι (ἄρα, νὰ συλλαμβάνω ἄμεσα) τὴν εἰκόνα. Τοῦτο συμβαίνει ἐξαιτίας τῆς κακῆς χρήσης τῆς γλώσσας· ἢ ὁποῖα ματαιώνει ἐντελῶς τὴ λειτουργία τοῦ συνειρμοῦ εἰκόνων καὶ ἰδεῶν. Ἡ διαρρύθμιση τῶν λέξεων (ὄχι, ἄρα, οἱ λέξεις) εἶναι περισσότερο «εὐφυῆς» παρὰ ἀκριβῆς, περισσότερο ἐπιδεικτικὴ παρὰ οἰκονομικὴ, περισσότερο περιφραστικὴ καὶ πλατυαστικὴ παρὰ ζωηρὴ καὶ ἐκφραστικὴ. Ἡ (β) καὶ ἡ (γ) εἰσάγουν τὴν εἰκόνα. Πρόθεση τοῦ συγγραφέα εἶναι νὰ ὑποβάλλει κάποια σχέση, ἢ συγγένεια, ἀνάμεσα σὲ δύο καθεστῶτα: ἓνα φυσικὸ (ἐξωτερικὸ) καὶ ἓνα ψυχικὸ (ἐσωτερικὸ). Ἄλλὰ ἡ (γ) εἰδοποιεῖ ὅτι ὁ συγγραφέας θυσιάζει τὴ συνειρμικὴ πλοκὴ στὴν πρόσκαιρὴ ἐπίδραση τῆς ἰδιαίτερης λέξης (μιὰ στιγμὴ ἐκλείψεως καὶ κινδύνου ἀφανισμοῦ)· ἐνῶ ἡ λεκτικὴ ροπὴ τῆς (α) δείχνει ἐκκεντρικότητα καὶ αὐταρέσκεια καὶ ναρκισσισμό. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ εἰκόνα εἶναι ἀποτέλεσμα αὐθαίρετης ἐπιλογῆς· καὶ ὅτι τὰ δύο καθεστῶτα δὲν σχετίζονται. Ἡ τρίτη ἐντύπωση ποὺ δέχομαι ἀπὸ τὴν εἰκόνα εἶναι ἡ ἐντύπωση τῆς βίας· μὲ βία ἐννοῶ

ἐδῶ βία τῆς γλώσσας· μὲ γλώσσα ἐννοῶ τὴν κοινή, ἢ φυσική, σὲ ἀντιδιαστολὴ πρὸς τὴν λογοτεχνική· ἢ ὁποῖα βιάζει τὴν κοινή, ἐπιχειρώντας ν' ἀποσπάσει τὴν προσοχὴ μας καὶ νὰ διεγείρει τὴ συνείδησή μας. Τὸ κύριο ἐλάττωμα αὐτοῦ τοῦ εἴδους γραφῆς εἶναι ὅτι συνεπάγεται μία φυγὴ ἀπὸ τὴ «φυσικότητα»· ἢ οὐσιαστικότητα τοῦ θέματος χάνεται στὴ φλυαρία· ἢ διανθισμένη γλώσσα τείνει νὰ καταλύσει τὴν εἰκόνα στρέφοντας τὴν προσοχὴ μας πρὸς τὴν ἐπιτήδευση καὶ τὴ (νόθα) σπουδαιότητά της. Ἡ ἀδεξιότητα, ἢ ἀβεβαιότητα καὶ ἡ ἀοριστία τῶν λέξεων ἐμποδίζουν τὴ ροὴ τοῦ λόγου νὰ συνιστοῦν σύζευξη (δὲς σελ. 10: «Τὸ σκάνδαλο αὐτὸ μπορέθηκε...»· τέτοιες συντακτικὲς ἀτασθαλίαι δημιουργοῦν τὴν ἐντύπωση ἄστοχων μεταφραστικῶν ἐπιδόσεων). Ἐπιχείρησα νὰ βεβαιώσω τὴν πραγμάτωση τῆς πρόθεσης τοῦ συγγραφέα νὰ ὑποβάλλει πράγματα διαμέσου τοῦ συνειρμοῦ λέξεων, εἰκόνων καὶ ἰδεῶν. Ἐὰν ἡ ἀνάλυση εἶναι ὀρθὴ καὶ ἡ δειγματοληψία προσεκτικὴ, ἔχω συλλέξει τρεῖς κυρίως ὅρους: *μοναδικότητα*, *ἐπινοητικότητα* καὶ *βία*· ποὺ ἀντιπροσωπεύουν τρεῖς οὐσιαστικὲς ιδιότητες τῆς συνειρμικῆς δομῆς τοῦ λόγου σχεδὸν παντοῦ στὸ κείμενο. Αὐτὲς οἱ τρεῖς οὐσιαστικὲς ιδιότητες εἶναι ἀρκετὲς νὰ ἀποδείξουν ὅτι ἡ πρόθεση τοῦ συγγραφέα δὲν πραγματοποιήθηκε· μὰ καὶ νὰ ὑποδείξουν ὅτι τὸ δοκίμιο εἶναι πρωτόλειο.

Βίαιο ἦθος λόγου φανερῶνει βίαιο ἦθος πνεύματος: τούτῃ ἡ φράση σχηματίζεται στὸ νοῦ μου, ὅταν ἔρχομαι νὰ ἐξετάσω τὴν πραγμάτωση τῆς πρόθεσης τοῦ συγγραφέα νὰ σταθεῖ στοχαστικὰ πρὸς τὸν ἀναγνώστη του. Καὶ δὲν χρειάζομαι ἰσχυρὴ κριτικὴ ὀξυδέρκεια γιὰ νὰ ἀντιληφθῶ ἀμέσως τὴν ἀντίθεση ἀνάμεσα στὴν πρόθεση καὶ τὴν πραγμάτωση σχεδὸν παντοῦ μέσα στὸ ἔργο. Αὐτὴ ἡ ἀντίθεση παρουσιάζεται μὲ πολλὰς μορφές· ποὺ εἶναι ἀνάλογες πρὸς τὴ σχέση, ἢ τὴ στάση, ποὺ παίρνει ὁ συγγραφέας κάθε φορὰ («κάθε φορὰ»: ἐπειδὴ βασικὸ χαρακτηριστικὸ τοῦ τόνου εἶναι οἱ συνεχεῖς παραλλαγές του· οἱ ὁποῖες δηλώνουν τὴν ἀνωριμότητα καὶ τὴν ἐπιπολαιότητα τοῦ συγγραφέα). Ἐδῶ θὰ ἐπισημάνω μόνο τρεῖς ἀπὸ τίς μορφές ἐκεῖνες· ἡ πρώτη ἐμφανίζεται ὡς *αἰφνιδιασμός*. Ὅπως στὸ (ψευδο) ποιητικὸ ἐρώτημα: «Μὲ τί ταχύτητα ἐξακοντίζεται πρὸς τὸ φῶς ἓνα λουλούδι;» σελ. 17· ἢ στὶς φράσεις: «Ἐκμυγεῖο τοῦ εἶναι (ἐνν. ἢ γλώσσα), καὶ ὡς ἐκ τούτου καὶ τοῦ μὴ — εἶναι, συγκεντρώνει τὸ γίνεσθαι τῆς ἐλεύσεως καὶ τῆς ἀναδιπλώσεως στὴν παρουσία καὶ τὴν ἀπουσία» σελ. 77· οἱ φράσεις δείχνουν ἄγωνα ἐπιρροὴ συγγραφέων ὅπως λ. χ. ὁ Heidegger· ὁ ὁποῖος ἀγαπᾷ αὐτὸ τὸ εἶδος λεκτικῶν σχηματισμῶν. Ἡ δευτέρη μορφή ἐμφανίζεται ὡς

φανατισμός· αἴφνης : «Όταν ἔχω ἐγκαταλείψει τὸ σύνηθες καὶ τὸ καθημερινὸ πρὸς χάριν τῆς ἀβύσσου (ἢ καθημερινότητα αὐτὸ τὸ συσσίτιο...)· φανατισμός : ἐπειδὴ τὸ προκλητικὸ ἦθος τοῦ τό-νου προδίδει ἄνθρωπο νεόφοιτο σὲ ἓναν χῶρο ὅπου ἡ ἡρεμία, ἡ πειθαρχία καὶ ἡ τάξη εἶναι οἱ μεγαλύτερες ἀρετὲς (σημειῶνω τὴν καθολικὴ ἐπιρροὴ γάλλων καὶ γερμανῶν συγγραφέων). Ἡ τρίτη, τέλος, μορφή ἐμφανίζεται ὡς δογματισμός· ὅπως, αἴφνης : «Ἡ καρέκλα (ἐνὸς πίνακα, ἐνν.)... δὲν ἀναφέρεται σὲ κάποια καρέκλα, οὔτε στὴν καρέκλα ἐν γένει. Ἔστω καὶ ἂν δοκιμάζει μιὰ λήψη, παρουσιάζει μιὰ ἔλλειψη. Ἡ καρέκλα τοῦ πίνακα λείπει» σελ. 80. Καὶ ὁ δογματισμὸς αὐτός, ὀφείλω νὰ προσθέσω τώρα, εἶναι ἡ κυριότερη πηγὴ μιᾶς ἀόριστης καὶ γενικῆς δυσφορίας ποὺ αἰσθάνομαι κατὰ τὴν πρώτη ἀνάγνωση τοῦ δοκιμίου. Παρεκβατικὰ σημειῶνω, ὅτι σπανίως ἀπαντῶ στὸ κείμενο ἐκφράσεις μὲ τὴ σημασία τοῦ «νομίζω» ἢ τοῦ «φρονῶ», ἢ ἰσοδύναμες.

Οἱ τρεῖς αὐτὲς μορφὲς ἀντίθεσης ἀνάμεσα στὴν πρόθεσή του νὰ σταθεῖ στοχαστικὰ πρὸς τὸν ἀναγνώστη του καὶ τὴν πραγμά-τωσή της ἀρκοῦν γιὰ ν' ἀποδείξουν ὅτι τὸ δοκίμιο εἶναι πρωτό-λειο. Καὶ εἶναι αὐτὴ ἡ μιὰ λεκτικὴ προσθήκη. Τώρα, ἰδοὺ τὸ δεύτερο σκέλος τῆς γνώμης μου : «ποὺ παρουσιάζει, ἐξάλλου, διαστάσεις πειστικοῦ καὶ ἀφηγηματικοῦ καὶ δραματικοῦ δοκι-μίου». Διαστάσεις τοῦ πρώτου εἴδους ἀνιχνεύω πράγματι στὶς σελ. 50, 76, 77, καὶ σὲ ἄλλες πρὸς τὸ τέλος ἰδίως τοῦ δοκιμίου (ποὺ συγκροτεῖται ἀπὸ τὶς περιφερειακὲς, κατὰ κάποια ἔννοια, θέσεις τοῦ συγγραφέα)· μὰ εἶναι ὅλες ὑποτυπώδεις. Ἐπειδὴ ἐμ-φανίζονται εἴτε σὰν σαρωτικὲς (θετικὲς - ἀρνητικὲς) γενικεύσεις εἴτε σὰν ἀποτελέσματα μιᾶς ἀφανοῦς λογικῆς διαδικασίας. Ἐπί-σης ὑποτυπώδεις εἶναι οἱ διαστάσεις τοῦ τρίτου εἴδους (δές, λ. χ. σελ. 83, καὶ 60· ἐπειδὴ ὁ διάλογος εἶναι ἀλληγορικὸς καὶ γενι-κὸς καὶ συμβολικὸς (μὲ τὴν κακὴ ἔννοια τῶν ἐπιθέτων) παρὰ συγκεκριμένους καὶ ἄμεσους καὶ φυσικὸς. Διακρίνω, ὡστόσο, γνή-σια ἔχνη διαστάσεων τοῦ δευτέρου εἴδους (δές, αἴφνης, στὶς σελ. 30 : «Καημένο πουλί...», σελ. 25 : «Ἐνθυμοῦμαι τὴν εὐθυμὴ ἐκπληξὴ ἐνὸς ἐκάστου...», καὶ σὲ ἄλλες)· ἀλλ' εἶναι τόσο ἰσχνὲς καὶ τόσο σπάνιες αὐτὲς οἱ διαστάσεις ὥστε μετὰ βίας κινοῦν τὴν προσοχή μου· καὶ δὲν θὰ δίσταζα νὰ τὶς χαρακτηρίσω ὑπο-τυπώδεις· ποὺ εἶναι ἡ ἄλλη λεκτικὴ προσθήκη. Ἄρα, δικαιολο-γοῦμαι νὰ ὀνομάσω αὐτὸ τὸ κείμενο πρωτόλειο στοχαστικὸ δο-κίμιο· ποὺ παρουσιάζει, ἐξάλλου, ὑποτυπώδεις διαστάσεις πει-στικοῦ καὶ ἀφηγηματικοῦ καὶ δραματικοῦ δοκιμίου. Τώρα ἡ γνώμη μου ἐκφράζεται ἐντελῶς.

πνευματικά συμπτώματα

Paul Valet

ΜΙΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΜΑΡΤΥΡΙΑ

Σκληρή ή μοίρα να είσαι ποιητής. 'Αλλά γι' αυτήν ήταν ακόμη πιό σκληρή." Εζήσε, βέβαια, τὰ νεανικά της χρόνια στὸ Τσαρκογιέ Σέλο, αὐτὲς τὶς ρωσικὲς Βερσαλλίες δίπλα στὴ Βαλτική, πολὺ διαφορετικὲς ἀπὸ τὴ Μαύρη θάλασσα ὅπου γεννήθηκε*. Εἶχε τὶς πρῶτες ἐπαφὲς καὶ φιλίες της μὲ τοὺς ποιητὲς τῆς Belle époque, τοὺς πρῶτους ἔρωτες καὶ τὶς πρῶτες συλλογὲς της μὲ ποιήματα λυρικά, κάπως πουσικινικά, ἀλλὰ προσωπικά· καὶ ὁμως ἤδη σκιασμένα ἀπὸ τοὺς ἐπερχόμενους θανάτους. Ὁ παγκόσμιος πόλεμος ζύγωνε. Τὶς παραμονὲς του, ὅταν ὁλος ὁ κόσμος πίστευε στὴν εἰρήνη, ἔγραφε: *Ἡ διορία τελείωσε, τελειώνει...* Ἡ καταστροφή εἶχε συνετελεστεῖ, μὲς στὴ συνείδησή της. Μέσα σὲ μιὰ ὥρα γεράσαμε γιὰ ἑκατὸ χρόνια, γράφει στίς 19 Ἰουλίου 1914, δυὸ ἑβδομάδες πρὶν ἐκτραγεῖ ὁ πόλεμος. "Ἐτσι λοιπὸν ἡ ποιήτρια αὐτὴ μὲ τὴ φλογερὴ φαντασία, ποὺ δὲν τραγουδοῦσε παρὰ τὶς ἀνεπαίσθητες κυμάνσεις τῆς γυναικείας ψυχῆς, τὴ φύση, τὸν ἔρωτα καὶ τὴ νοστιλγία γιὰ μιὰ εὐτυχία διαρκῶς φευγαλέα, ἤρθε ἀντιμέτωπη μὲ τὴν τρομερὴ ἀλήθεια. Καὶ αὐτὴ ἡ ἀλήθεια (ποὺ ἴσως εἶναι ἡ ἴδια ἡ φύση τοῦ 20 αἰ.) εἶχε διεισδύσει ὡς τὰ μύχια τῆς καρδιάς της, σὰν γυναίκας καὶ σὰν ποιήτριας. Δὲν θὰ λυτρωθεῖ ποτὲ πιά. Καὶ παραξενεύει τὸν δυτικὸν παρατηρητὴ, νὰ βλέπει αὐτὴ τὴ γυναίκα στὰ 25 της χρόνια, ὠραία, προκλητικὴ, περιζήτητη ἀπὸ τοὺς φίλους της, προορισμένη γιὰ κοσμικὲς ἀπολαύσεις, γιὰ ἔρωτες καὶ λογοτεχνικὴ δόξα (καθὼς εἶχε γίνει κιόλας γνωστὴ) νὰ μάχεται μ' ὅλες τὶς συγκαιρίες γιὰ νὰ ἐπωμιστεῖ μιὰ ἐντελῶς διαφορετικὴ μοίρα, καὶ ὁμως ἐξίσου δική της. Μποροῦμε νὰ πιστέψομε πῶς τοῦ λαοῦ της ἡ δυστυχία προκάλεσε αὐτὴ τὴν ἀλλαγὴ. Ριζωμένη στὴ ρωσικὴ πραγματικότητα, τὴν ὕλικὴ καὶ πνευματικὴ, ἔνιωσε ἀλληλέγγυη μὲ τὴ μοίρα τῶν ἄλλων, σ' ὅ,τι γινόταν γύρω της. Τὸ 1916 γράφει τοὺς στίχους ποὺ καθορίζουν τὴ βιαιότερη φύση της:

*Καὶ ἡ συνείδηση ἀκόμη πιό τρομερὴ
τιμωρεῖ. Ζητᾷ μιὰ ὀφειλὴ τεράστια.*

* Ἡ Ἄννα Ἀντριέγιεβνα Γκορένκο, γνωστὴ στὰ Γράμματα μὲ τὸ ὄνομα τῆς ταρτάρας γιαγιᾶς της Ἀχμάτοβα, γεννήθηκε στίς 11 Ἰουνίου 1889, στὴν περιφέρεια τῆς Ὀδησσοῦ

“Όταν ξεσπᾶ ἡ Ὀκτωβριανὴ ἐπανάσταση, οἱ φίλοι τῆς σκορπίζονται ἢ κρύβονται ἢ συμβιβάζονται, μὲ πίστη ἢ χωρὶς πίστη, μὲ τὴν νέα κατάσταση· ἢ προτιμοῦν τὴν (εὐκόλη καὶ δελεαστικὴ τότε) λύση τοῦ ἐξωτερικοῦ. Ἡ Ἄννα Ἀχμάτοβα μένει.

Συγκατανεύει στὴ μοίρα τῆς καὶ τὰ γεγονότα ἀκολουθοῦν ἀδυσώπητα τὴν πορεία τους. Τὸ 1921, ὁ πρῶτος ἄντρας τῆς, Νικόλα Γκουμίλεφ, τουφεκίστηκε γιὰ ἀντισοβιετικὴ δράση. Ἡ Ἀχμάτοβα ἀναγκάζεται νὰ σωπάσει, περίπου γιὰ 20 χρόνια. Ἐκτὸς ἀπὸ κάποιες μελέτες γιὰ τὸν Πούσκιν καὶ λίγες μεταφράσεις, δὲ μπορεῖ νὰ δημοσιεύσει τίποτε. Τὸ 1938, τὴν ἐποχὴ τῆς γιεζόβσινα*, συλλαμβάνεται ὁ μοναχογιὸς τῆς Λέβ Γκουμίλεφ, γιατί εἶχε τὸ ὄνομα τοῦ πατέρα του. Ἀρχίζουν λοιπὸν γιὰ τὴν Ἀχμάτοβα ἐβδομάδες, μῆνες, χρόνια ἐφιαλτικά, πού τὰ στίγματά τους φαίνονται στὸ *Ρέκβιεμ*. Ἀλλὰ ἀναλαμβάνει. Τὸ 1940, κατορθώνει νὰ δημοσιεύσει μιὰ ἐκλογή ἀπὸ τὰ παλιότερα ποιήματά τῆς καὶ μιὰ σειρὰ ἀπὸ ἀνέκδοτα κείμενα. Ὁ δεῦτερος παγκόσμιος πόλεμος τὴ βρῖσκει στὴν πόλη πού ἀγαποῦσε, τὸ Λένινγκραντ, μιὰ πόλη πού τώρα πεינוῦσε, πολιορκοῦνταν, βομβαρδίζονταν μέρα καὶ νύχτα. Μένει ἐκεῖ, γαλήνια καὶ θαρραλέα, περιγράφοντας στὰ πολεμικά τῆς ποιήματα τὴ βαθειὰ θλίψη τοῦ ρωσικοῦ λαοῦ καὶ τὴν ἀπόφασή του γι’ ἀντίσταση. Καὶ στὴν Τασκένδη πού τὴν ξέβρασε ὁ πόλεμος, συμμετέχει στὴν ἐποποιία τοῦ λαοῦ τῆς. Ἀπ’ αὐτὴ τὴν ἐποχὴ τῆς ἀπελπισίας ἔχομε ἕνα ποίημά τῆς μὲ πολὺ φῶς καὶ δύναμη, *Ἡ ἐπίθεση* (1942), προμήνυμα τῆς μακρινῆς μὰ σίγουρης νίκης. Τὰ πατριωτικά τῆς ποιήματα ἔχουν τώρα τεράστια ἀπήχηση στὴ μαχόμενη Ρωσία.

Ἡ νίκη, ἀκριβοπληρωμένη, ἔρχεται τέλος. Ἀλλὰ τὸ 1946, ἐγκαθίσταται στὴν ΕΣΣΔ ἡ ζντανόβσινα*, μὲ νέες συλλήψεις. Ἡ ποίηση τῆς Ἀχμάτοβα περνᾶ ἀπὸ ἀναθεώρηση. Τῆς καταλογίζουν ἕνα εἶδος δυτικισμοῦ, ξένου πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς σοβιετικῆς πραγματικότητας. Τὴν ἀποβάλλουν ἀπὸ τὴν Ἑνωσὴ σοβιετικῶν συγγραφέων, πράγμα πού τῆς στερεῖ τὸ δικαίωμα νὰ ἐκδώσει τὰ βιβλία τῆς. Τὸ 1956, ὁ γιὸς τῆς, μετὰ ἀπὸ 20 χρόνια, ἐπιτέλους ἀποφυλακίζεται, μὲ διαβήματα τῆς μητέρας του. Ἀλλὰ ἡ συνείδηση τῆς Ἀχμάτοβα, ἡ τρομερὴ τῆς συνείδηση, δὲν ἡσυχάζει.

(μετάφραση: «Δ»)

* ἀπὸ τὸν Γιέζοφ· κομισσάριος τοῦ λαοῦ, πού τ’ ὄνομά του συνδέεται μὲ τίς μεγάλες προπολεμικὲς ἐκκαθαρίσεις

* ἀπὸ τὸ Ζντάνοφ· μέγας ἱεροεξεταστὴς τῆς ρωσικῆς τέχνης, μεταπολεμικά

αισθητικές λειτουργίες

Σάββας Α. Τσοχατζίδης

ΤΡΕΙΣ ΘΕΣΕΙΣ ΟΡΘΙΩΝ

*Χλωμός και κουρασμένος, ιδεώδης ἐν τῇ λύπῃ σου,
ἐλπίζοντας ἀκόμη νὰ σὲ σπλαχνισθοῦν
οἱ φαῦλοι — ποὺ ψιθύριζαν τὸ «Πολυκαισαρίη»*

Καβάφης, Καισαρίων, 1918

*Ἔτσι καθὼς ἐστέκονταν ὀρθὸς μπροστὰ στὴν Πύλη κι ἄπαρτος
μέσ στὴ λύπη του*

Ἐλύτης: Θάνατος καὶ Ἀνάστασις τοῦ Παλαιολόγου, 1968

*Κι αὐτοί, γαλήνιοι, τὸ δρόμο παίρνουνε π' ἄκρη δὲν ἔχει
χωρὶς τὸ βλέμμα τους νὰ σκοτεινιάσει ἢ νὰ λυγίσει*

Ἄρθιοι καὶ μόνοι μέσ στὴ φοβερὴ ἐρημία τοῦ πλήθους

Ἀναγνωστάκης, Μιλῶ..., 1955

[Προτοῦ προχωρήσω, παραπέμπω πρόχειρα σὲ μιὰ γενικὴ, ἀλλ' ἀναγκαστικὰ σύντομη, ἐπόπτευση: Γ. Π. Σαββίδης, Ὁ δραματικὸς λόγος τοῦ Κ. Π. Καβάφη, «Πάνω νερά», Ἑρμῆς 1973 σ. 45].

1. Συνδέσεις

Τὸ μεσαῖο ἀπόσπασμα παρουσιάζει δυνατότητα συνδιαλλαγῆς μὲ τὰ ἐκατέρωθεν. Λόγου χάρη, μὲ τὸ πρῶτο τὴν ἀντικατάσταση τῆς ἐξαγορᾶς:

ιδεώδης ἐν τῇ λύπῃ σου (Κ)

ἄπαρτος μέσ στὴ λύπη του (Ε)

ἐνῶ μὲ τὸ δεύτερο, τὴ διαφοροποίηση τῆς προέκτασης:

ὀρθὸς μπροστὰ στὴν Πύλη κι ἄπαρτος μέσ στὴ λύπη του (Ε)

ἄρθιοι καὶ μόνοι μέσ στὴ φοβερὴ ἐρημία τοῦ πλήθους (Α)

Τρεῖς βαθμίδες: αὐτάρκεια τῆς λύπης (Κ), ἡ ὀρθία στάση γιὰ τὴν ὑπέρβαση τῆς λύπης (Ε), ἡ ὀρθία στάση γιὰ τὸν ἑαυτὸ τῆς (Α). Δηλαδή ἕνας βαθμιαῖος καθαρισμὸς τῆς ἠθικότητας ἢ μιὰ συνεχῆς πλήρωση τῆς μοναξιᾶς.

2. Σχήματα

Στὸ μεσαῖο ἀπόσπασμα μιὰ καρκινικὴ γραφὴ:

ΠΥΛΗ — ΛΥΠΗ (Ε)

Ὁ ἀναγνώστης μπορεῖ νὰ τὴν ἀποδώσει (α) σὲ λεκτικὴ εὐφορία

ἢ ἀναδίπλωσι καὶ (β) σὲ σῆμα μυστικιστικῆς ἐντολῆς. Στὸ τρίτο ἀπόσπασμα ἓνα ὀξύμωρο :

ἐρημία τοῦ πλήθους (Α)

Τὸ ἐπίθετο «φοβερὴ» ποὺ προσδιορίζει τὴν ἐρημία περισσεύει : (α) ἐπειδὴ ὅλο τὸ προηγούμενο ποίημα τὴν περιέγραψε μὲ ἀκρίβεια καὶ (β) ἐπειδὴ δυὸ ἔννοιες ποὺ ἀντιπαραθέτονται γιὰ ὀξύμωρο πρέπει νὰ εἶναι γυμνές, ὥστε τὸ ἀποτέλεσμα τῆς σύζευξης στὸ μυαλὸ τοῦ ἀναγνώστη νὰ εἶναι ἀπαλλαγμένο ἀπὸ προσμίξεις.

3. Οἱ ἄλλοι, ὁ ἓνας

(α) «οἱ φαῦλοι»	ὁ Καισαρίων	(Κ)
(β) «ποὺ ὄλα τοῦ τάχαν πάρει»	ὁ Κωνσταντῖνος	(Ε)
(γ) «οἱ σύντροφοι ποὺ φτύνανε καὶ σταυρῶναν»	(ὁ Χριστὸς)	(Α)

Τὰ ζεύγη (α)—(β) ἀλληλοσυμπληρώνονται τὸ καθένα. Δηλαδή ὁ Ἔνας ἀντιστέκεται στοὺς πολλοὺς — τουλάχιστο γιὰ τὸ αἶσθημα τῶν δυὸ πρώτων ποιητῶν. Ἀντίθετα τὸ ζεῦγος (γ) παρουσιάζει τοὺς ἄλλους (δηλονότι τοὺς πολλοὺς=τοὺς συντρόφους) νὰ προστατεύονται ἢ νὰ γίνονται ἀνεκτοὶ ἀπὸ τὸν Ἔνα. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ὁ Ἄναγνωστάκης ἀναιρεῖ τὴν εὐκολὴ λύση τῆς προσωπικῆς — ἡρωϊκῆς σωτηρίας, τοποθετώντας τοὺς μερικοὺς (οὔτε συντρόφους, οὔτε Χριστοὺς, ἀλλὰ πάντως ὀρθίους) σὰν καταλύτες στὴ μονάχα κατὰ βαθμὸ διαφορὰ τοῦ Ἐνὸς καὶ τῶν πολλῶν.

[Οἱ δυὸ παράγραφοι ποὺ ἀκολουθοῦν, ἀν καὶ ξεκίνησαν ἀπὸ τὰ τρία ἐναρκτήρια ἀποσπάσματα, προϋποθέτουν τὴν ἀνάγνωσι ὀλόκληρων τῶν κειμένων. Ἐπειδὴ ἡ παράθεσί τους θὰ ἔπιανε ἔκτασι δυσανάλογη μὲ τὴ συχνότητα τῶν ἀναγκαίων ἐντοπισμῶν, παραπέμπω γιὰ τὸν Καβάφη : "Ἀπαντα Ι, Ἰκαρος, 1963, σ. 70, γιὰ τὸν Ἐλύτη : περιοδ. Τράμ 2, Θεσσαλονίκη 1971, σ. 29, γιὰ τὸν Ἄναγνωστάκη : Τὰ ποιήματα 1941 - 1971, Θεσσαλονίκη 1971, σ. 96].

4. Ἱστορικοποίηση τοῦ τρέχοντος

Τὸ αἶσθημα καὶ ἡ ἐμπειρία ντύνεται καὶ στοὺς τρεῖς μὲ τὸν ἱστορικὸ μανδύα, μολονότι σὲ διαφορετικὲς στιγμές. Ἡ μετάβασι ὡστόσο δὲν εἶναι ἴδια. Στὸν Καβάφη γίνεται τεχνητὰ ἀλλὰ καὶ τεχνικά, ὥστε τὸ συγκινησιακὸ περιεχόμενο νὰ διοχετεύεται σὲ βίαιες δόσεις κάτω ἀπ' τὴ σκονισμένη ἐπιφάνεια. Στὸν Ἄναγνωστάκη οἱ χριστολογικὲς ἀναφορὲς γίνονται ἀπλῶς αὐθαίρετα καὶ ὠρισμένως νοσταλγικά. Ὁ Ἐλύτης δὲν ἐμπίπτει σὲ

πιθανούς κανονισμούς τῆς μετάγγισης, γιατί φορτώνεται ὀλόκληρο τὸ ἱστορικὸ γεγονός, χωρὶς νὰ τὸ χρησιμοποιεῖ σὰ στήριγμα ἢ σὰ γεφύρι, ὅπως ἀντίστοιχα οἱ δύο προηγούμενοι.

[Χρήσιμη ἡ παραβολὴ τοῦ γενικότερου ζητήματος μὲ δύο πρόσφατες ἐρευνες. Δ. Ν. Μαρωνίτης: Ἀνεμόσκαλα, Παπαζήσης, 1972, σ. 64 καὶ Μαρία Μιχαήλ - Δέδε: Προσέγγιση στὸ ἀλλότριον, σύζευξη λογικοῦ καὶ ἀ—λογικοῦ στοιχείου, Καστανιώτης, 1972, σ. 56].

5. Ἡ λέξη

Ἡ πιὸ καθαρὴ κοινὴ ἀντίσταση ἢ ἐπιδίωξη τῶν τριῶν ποιητῶν εἶναι ἡ λέξη. Ἡ ἐξέλιξή της ὅμως εἶναι σημαδιακὴ.

Ἐνῶ στὸν Καβάφη διατηρεῖ τὴν παραδομένη λειτουργία της, σὰν δομικὸ ὑλικὸ καὶ συγκινησιακὸς φορέας, στὸν Ἐλύτη παραχωρεῖται γιὰ παραπέρα (καὶ ἴσως δραστηκότερη) χρῆση στὸν ἴδιο τὸν Παλαιολόγο, ἔτσι ὥστε ἡ «ἀνάστασις» νὰ στηρίζεται κυρίως στὴ συνέχεια καὶ τὴν ἀξιοσύνη τῆς γλώσσας:

Καὶ μήτ' ἕνας πλάι του.

*Μονάχα οἱ λέξεις του οἱ πιστὲς ποῦσμιγαν ὅλα τους
τὰ χρώματα ν' ἀφήσουν μὲς στὸ χέρι μιὰ λάμψη
ἀπὸ ἄσπρο φῶς.*

Τελικὰ στὸν Ἀναγνωστάκη ἡ λέξη περιορίζεται (ἢ ἀρκεῖται) στὴν «ὀμιλία», ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὸ μόνο λόγο τῆς ὑπόστασης τῶν «ὄρθιων καὶ μόνων». Τὸ ρῆμα «μιλῶ» εἶναι τίτλος καὶ ἐπανέρχεται ἄλλες πέντε φορές μέσα στὸ ποίημα. Παίρνοντας ὡστόσο ὑπ' ὄψη ὅτι ἡ ὀμιλία αὐτὴ δὲν ἀπευθύνεται συγκεκριμένα καὶ ὑποθέτοντας εἴτε ὅτι εἶναι ξόρκι εἴτε ὅτι εἶναι φυσιολογικὴ ἀντανάκλαση τῆς διαμορφωμένης ποιητικῆς εὐαισθησίας ὑπὸ συνθῆκες, φτάνουμε στὸ συμπέρασμα ὅτι στὸν Καβάφη καὶ τὸν Ἀναγνωστάκη ἡ λέξη ἔχει (ἔτσι καὶ ἀλλιῶς) μικρότερα δικαιώματα ἢ καθήκοντα, παρ' ὅσα μᾶς δείχνει ὁ Ἐλύτης. Ὅμως ἐδῶ ἀρχίζει μιὰ ἄλλη κουβέντα.

ἡ γλώσσα καὶ τὰ πράγματα

Ἰωάννης Σαρακηνός

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΙΘΑΚΗ ΤΟΥ ΚΑΒΑΦΗ

Τὸ πρόβλημα : ἂν σὲ ποιήματα μὲ δοσμένους ὄρους ἀναλαμβάνονται κάποιες δεσμεύσεις

Ἄπ' τὴν ἀρχὴ παρατηροῦμε ὅτι ὁ ποιητὴς στὸ ποίημα αὐτὸ δὲν παίρνει τὴν Ἰθάκη σὰν ὄρο δοσμένο, ὁ ὅποῖος στὴ συμβολικότητά του ἀναγκάζει στὰ μὲ αὐτὴν ὑποχρεωτικὰ ὑπονοούμενα καὶ διαδικαστικὰ ἐνὸς σχετικοῦ νοήματος.

Ἡ ὁμηρικὴ Ἰθάκη εἶναι πορεία νόστου — γνωστὴ ἐπομένως — ἢ καβαφικὴ μιὰ Ἰθάκη γι' ἀνακάλυψη. Ὁ Ὀδυσσεὺς ὁμοίως βγαίνει στὸν «πηγαιμό» του γιὰ τὴν Τροία καὶ παλινοστεῖ πολὺπλαγκτος καὶ μαθὸς στὴν Ἰθάκη του μὲ προοπτικὲς καὶ χρόνον στὴ διάθεσή του οὐκ ὀλίγον γιὰ ζωὴ καὶ δράση. Στὴν καβαφικὴ δὲλα ξοδεύονται στὸν «πηγαιμό» καὶ κατὰ τὸ λόγο του «καὶ δύναμη καὶ λόγος κι ἐμορφιά» καὶ τίς ἄλλες συναφεῖς «πραγματείες», ἕνας γέρος «μὲς στὸ παληό του τὸ πετσὶ τ' ἀφανισμένο», κατὰ τὸ λόγο του πάλι.

Ἔτσι σύμφωνα μὲ τὰ παραδομένα τί τοῦ χρειαζόταν ἡ ὀνομασία τοῦ ποιήματος Ἰθάκη; Οὔτε Πηνελόπη ὑπάρχει σ' αὐτὴν οὔτε Τηλέμαχος οὔτε ἀνάχτορο οὔτε «καπνὸς ἀποθρώσκων...», τίποτε ἀπ' ὅλα αὐτὰ τὰ γνωστά. Τότε τί τὴν ἤθελε αὐτὴ τὸν ὀνομασία στὸ ποίημά του;

Ὁ γυρισμὸς στὴν ὁμηρικὴ Ἰθάκη εἶναι ἕνας πλατὺς καὶ μὲ προοπτικὲς σκοπὸς, ἐνῶ τὸ φτάσιμο στὴν καβαφικὴ ἕνας ξεθυμασμένος σκοπὸς στὴν τελευταία του φάση. Λοιπὸν τί σχέση ὑπάρχει στὶς δύο Ἰθάκες; Κι οὔτε κανεὶς περίμενε νὰ ὑπῆρχε ὑποχρεωτικά, ἔστω. Ἡ συνωνυμία ὁμοίως; Κι ἡ ὀξυγονοκόλληση μερικῶν σχετικῶν τῆς ὁμηρικῆς Ἰθάκης στὴ δική του; Ἴσως γιὰ ἐντυπωσιακὴ σκοπιμότητα. Εἶχε ἄλλωστε αὐτὴ τὴν «ἱστορικὴ» συνήθεια ὁ Καβάφης.

Βέβαια κανένας δὲ μπορεῖ νὰ πεῖ στὸν ποιητὴ πῶς θὰ γράφει τὸ ποίημά του· σὲ ποιήματα ὁμοίως στενὰ σχετιζόμενα μὲ δοσμένους ὄρους sine quibus non ἀναλαμβάνονται κάποιες δεσμεύσεις.

Ὁ Καβάφης ἐν πάσῃ περιπτώσει ἔγραψε τὸ ποίημά του καὶ δανείστηκε τὴν Ἰθάκη τοῦ Ὀμήρου γιὰ τίτλο του, γιατί ὁμοίως

τῆ δανειστήκε; Θά ἔπρεπε κάτι κοινὸ νὰ ἔχουν τὰ δύο περιεχόμενα. Τὸ μόνο κοινὸ τους δὲν εἶναι παρὰ οἱ Λαιστρυγόνες, οἱ Κύκλωπες κι ὁ θυμωμένος Ποσειδῶνας, σὰν ντεκὸρ σὲ μιὰ ὀλότελα ἄσχετη δική του Ἰθάκη. Κι αὐτοὺς τοὺς συναντᾷ ὁ Ὀδυσσεὺς στὸ γυρισμὸ του ὡς γνωστὸν, ἐνῶ ὁ Καβάφης τοὺς θέλει στὸν πηγαιμὸ. Ὡστε ὁ νόστος σὰ νὰ παίρνει ἰδιαίτερη ἠθικὴ βαρύτητα. Στὸν πηγαιμὸ του ὁ Ὀδυσσεὺς δὲν συναντᾷε καμιὰ δυσκολία. Νὰ ποῦμε πὼς ἔκαμε λάθος ὁ Ὀμηρος! Ἡ ἀπάντηση πού ταιριάζει εἶναι ὅτι τὸ ὄνομα Ἰθάκη στὸ καβαφικὸ ποίημα δὲν ταιριάζει. Τότες γιατί τὸ ὀνόμασε ἔτσι; Τὸ εἶπαμε πιὸ πάνω.

Νόστος στὴν Ἰθάκη αὐτὴ τοῦ Καβάφη δὲν ὑπάρχει καὶ νομίζω ὅτι χωρὶς αὐτὸν δὲ μπορεῖ νὰ νοηθεῖ Ἰθάκη. Ἐνας ὠραῖος νόστος εἶναι «Ὁ γυρισμὸς τοῦ Ξενιτεμένου» στὸ «Ἡμερολόγιο Καταστρώματος Α'» τοῦ Σεφέρη.

Μᾶς χρειάζονται οἱ νόστοι.

Στὴν καβαφικὴ Ἰθάκη ὁ Ὀδυσσεὺς πάει μονόδρομο, καὶ μάλιστα φτάνοντας σ' αὐτὴ, σὰ νὰ μὴ τοῦ ἀρέσει κιόλας. Μὰ καὶ σὲ ποιὸν ἀρέσει ἓνα τέτοιο φτάσιμο κι ἄς εὔχεται νὰ φτάσει. Συγκριτικὰ δὲ μὲ τὶς «Θερμοπύλες» τοῦ ὁ Καβάφης δὲν πέτυχε ἐδῶ ν' ἀναγάγει τὴν Ἰθάκη σ' ἓνα ποιητικὸ σύμβολο. Τὸ ποίημα βέβαια ἔχει τὴ δική του συγκρότηση, ἓνα δικό του νόημα καὶ τὴ δική του ἀποψη κι αἰσθητικὴ, ἀλλὰ παρὰ τὸν ἐκδηλο διδαχτισμὸ του, τὸ θέμα σὰ νὰ ἔναι κάπως πραγματευμένο μ' ἓναν ὑστερόπρωτο τρόπο.

Φευγαλέα καὶ δυὸ λόγια γιὰ τὴ φιλοσοφία τοῦ ποιήματος: ἀφορᾷ πράγματα γνωστὰ καὶ χωρὶς τὸ λόγο του, μιὰ κατανόηση γιὰ τ' ἀνθρώπινα καὶ πολλὴ συγκατάβαση. Ἀλλὰ ἐκεῖνο πού ἐνδιαφέρει πιὸ πολὺ εἶναι ἡ ὀνομασία τοῦ ποιήματος, καὶ πού μένει ἐρωτηματικὸ καὶ παρὰ τὴ δική μου ἀπάντηση, ἡ ὁποία δὲν εἶναι παρὰ μιὰ γνώμη.

ΔΟΚΙΜΑΣΙΑ

ὑπεύθυνος ὅλης }
 συνεργασίες—ἐμβάσματα } Γιάννης Δάλλας, 21 Ἀπριλίου 67 Γιάννενα

ὑπεύθυνος τυπογραφείου: Εὐριπίδης Θεμελῆς 28 Ὀκτωβρίου 28

τιμὴ τεύχους 25 — ἐτήσια συνδρομὴ 150 δραχμὲς

